

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN BİLİM DALI**

**KREDİ KARTLARININ TÜKETİM HARCAMALARINA ETKİSİ :
KAMU ÇALIŞANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEKLİSANS TEZİ

DANIŞMAN

YRD.DOÇ.DR. Mikail ALTAN

HAZIRLAYAN

İbrahim Emre GÖKTÜRK

KONYA 2005

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	i
Tablolar	vi
Şekiller	viii
Kısaltmalar	ix
Özet	x
Abstract	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
KREDİ KARTLARI	
1.1. KREDİ KARTLARININ TANIMI, ÖZELLİKLERİ ve TARİHİ GELİŞİMİ	3
1.1.1. Kredi Kartının Tanımı	3
1.1.2. Kredi Kartlarının Özellikleri	5
1.1.3. Kredi Kartlarının Tarihi Gelişimi	6
1.1.4. Kredi Kartlarında Yer Alan Terimler	9
1.2. KREDİ KARTLARININ FONKSİYONLARI	10
1.2.1. Ekonomik Fonksiyonları	10
1.2.1.1. Milli Gelir Açısından Fonksiyonları	11
1.2.1.2. İstihdam Açısından Fonksiyonları	14
1.2.1.3. Parasal Açısından Fonksiyonları	14
1.2.1.4. Enflasyon Açısından Fonksiyonları	15
1.2.1.5. Faiz Oranları Açısından Fonksiyonları	15
1.2.1.6. Kayıt Dışı Ekonomi Açısından	15
1.2.1.7. Dış İşlemler Açısından Fonksiyonları	16
1.2.2. Sosyal Fonksiyonları	17
1.2.2.1. Sosyal Açısından Olumlu Etkileri	17
1.2.2.2. Sosyal Açısından Olumsuz Etkileri	22

1.2.3. Psikolojik Fonksiyonları	26
1.3. KREDİ KARTI SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ, ÇEŞİTLERİ VE AVANTAJLARI	27
1.3.1. İki Taraflı Sistem	28
1.3.2. Üç Taraflı Sistem	30
1.3.3. Karma Sistem	32
1.3.4. Kredi Kartı Çeşitleri	33
1.3.4.1. Kullanım Şekillerine Göre Kredi Kartları	34
1.3.4.1.1. Kredili Kredi Kartları (Credit Cards)	34
1.3.4.1.2. Stoklanmış – Değer Kartı (Stored-Value Card)veya mağaza kartları	35
1.3.4.2. Kart Hamillerinin Niteliğine Göre Kredi Kartları	35
1.3.4.2.1. Bireysel Kartlar	35
1.3.4.2.2. Firma Kartları (Company Cards)	36
1.3.4.2.3. Asli Kartlar-Ek Kartlar	37
1.3.4.3. Kullanım Alanlarına Göre Kredi Kartları	37
1.3.4.3.1. Yurt İçi (Domestic) Kredi Kartları	37
1.3.4.3.2. Yurt Dışı (International) Kredi Kartları	38
1.3.5. Kredi Kartı Kullanımının Taraflar Açısından Değerlendirilmesi	39
1.3.5.1. Kredi Kartının Kart Hamili Açısından Değerlendirilmesi	39
1.3.5.2. Kredi Kartının Üye İşyerleri Açısından Değerlendirilmesi	40
1.3.5.3. Kredi Kartını Çıkaran Kuruluş Açısından Değerlendirilmesi	41
1.4. KREDİ KARTLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE TÜRKİYE’ DE YAPILAN YASAL DÜZENLEMELER	42
1.4.1. Kredi Kartının Hukuki Niteliği	43
1.4.1.1. Bankalar Kanunu Açısından Kredi Kartı	43

1.4.1.2. Kıymetli Evrak Hukuku Açısından Kredi Kartı	44
1.4.1.3. Türkiye ‘de Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanununda Yapılan (2005 Yılı) Değişiklikler	45
1.4.1.4. YTL’ Ye Geçişle Birlikte Kredi Kartı Kullanımına Yönelik Yapılan Düzenlemeler	48
1.5. TÜRKİYE’ DE KREDİ KARTLARI İLE İLGİLİ SAYISAL VERİLER	49
1.5.1. Piyasada Bulunan Belli Başlı Bankaların Sunmuş Oldukları Kredi Kartları Faiz Oranları	49
1.5.2. Ülkelere Göre İse Enflasyon Oranları ve Kredi Kartı Faizleri	51
1.5.3. Yıllar İtibariyle Türkiye’ de Kullanılan Kredi Kartı Sayıları ve Harcama Tutarları	52
1.5.4. Harcama Gruplarına Göre Kredi Kartı ile Yapılan Harcama Tutarları	54

İKİNCİ BÖLÜM TÜKETİM HARCAMALARI

2.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	58
2.1.1. Tüketim ve Tüketici Kavramı	58
2.1.2. Tüketim Harcamaları	60
2.1.3 İhtiyaç	61
2.1.4 Fayda	62
2.1.5 Mal ve Hizmet	62
2.1.6. Zorunlu Tüketim Harcamaları	63
2.1.7. Zorunlu Olamayan (Lüks) Tüketim Harcamaları	63
2.2. TÜKETİM HARCAMALARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	64
2.2.1. Ekonomik Faktörler	64
2.2.1.1. Gelir Düzeyi	65
2.2.1.2. Zenginlik Düzeyi (Servet)	68
2.2.1.3. Faiz Oranları	70
2.2.1.4. Gelir Dağılımı	71
2.2.1.5. Vergi	73

2.2.1.6. Fiyatlar Genel Seviyesi ve Beklentiler	74
2.2.2. Psikolojik ve Kişisel Faktörler	75
2.2.2.1. Moral Değerler (İnanç)	75
2.2.2.2. Tutum	76
2.2.2.3. Algılama	76
2.2.2.4. Öğrenme	77
2.2.2.5. Eğitim	78
2.2.2.6. Yaş	78
2.2.2.7. Zevk Ve Beğeniler	81
2.2.3. Sosyo – Kültürel Faktörler	81
2.2.3.1. Aile	82
2.2.3.2. Referans Grupları	83
2.2.3.3. Kültür	84
2.2.3.4. Sosyal Statü	85
2.3. TÜRKİYE’ DE GELİR VE TÜKETİM HARCAMALARINA İLİŞKİN SAYISAL VERİLER	86
2.3.1. Özel Tüketim Harcamaları Bakımından Dünya Ülkeleri ve Türkiye Karşılaştırması	86
2.3.2. Kişi Başına GSMH (Dolar)	87
2.3.3. Kişi Başına Özel Tüketim Harcamaları ve GSMH	88
2.3.4. Harcama Türlerine Göre Tüketim Harcamaları	90
2.3.5. Toplam Özel Tüketim Harcamaları ve Kredi Kartı ile Yapılan Harcamalar	92
2.3.6. Tüketim harcamalarını Etkileyen Ekonomik Faktörlerin Çoklu Regresyon Modeli ile Analizi	93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KREDİ KARTLARININ TÜKETİM HARCAMALARINA
ETKİSİ: KAMU ÇALIŞANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI	97
3.2. KULLANILAN TEMEL KAVRAMLAR	98
3.3. VERİ TOPLAMA YOLU VE ARAÇLARI	99
3.4. ARAŞTIRMA BULGULARI	99
3.4.1. Kredi Kartı ile Aylık Harcama Tutarı	100
3.4.2. Cinsiyet	101
3.4.3. Medeni Durumunuz	103
3.4.4. Yaş	104
3.4.5.Çocuk Durumu	106
3.4.6. Araba ve Ev Sahibi Olma	107
3.4.7. Ailedeki Birey Sayısı	108
3.4.8. Eğitim Durumu	110
3.4.9. Gelir ile Kredi Kartı ile Yapılan Harcama İlişkisi	111
3.4.10.Kullanılan Kredi Kartı Sayısı	113
3.4.11. Kredi Kartı Ekstre ve Ödemeleri	117
3.4.12. Kredi Kartlarının Harcama Gruplarına Etkileri	119
3.4.13. Kamu Çalışanlarının Kredi Kartları ve Kullanımları Hakkındaki Düşünceleri	122
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	126
KAYNAKÇA	141
EK	146

TABLÖLAR

Tablo 1.1: Bankalarca Uygulanan Kredi Kartı Faiz Oranları	50
Tablo 1.2: AB' Ülkeleri ile Türkiye' deki Faiz ve Enflasyon Oranları	51
Tablo 1.3: Yıllara Göre Kredi Kartı Sayıları ve Kredi Kartı ile Yapılan Harcama Bilgileri	52
Tablo 1.4: Harcama Gruplarına Göre Kredi Kartı ile Yapılan Özel Tüketim Harcamaları	55
Tablo 1.5. Harcama Gruplarına Göre Oransal Olarak Özel Tüketim Harcamaları	56
Tablo 2.1. : 1994-2000 Yılları Türkiye' de %20 lik Dilimler Halinde Belirlenen Hane Halkı Kullanılabilir Gelirleri	72
Tablo 2.2.: Hayat Seyri ve Mal Grupları Arası İlişki	79
Tablo 2.3.: Türkiye ve Dünya' Da GSMH ve Özel Tüketim Harcamaları Karşılaştırmaları	87
Tablo 2.4.: Kişi Başına Düşen GSMH	88
Tablo 2.5.: Kişi başına GSMH ve Özel Tüketim Harcamaları Karşılaştırması	89
Tablo 2.6.: Özel Tüketim Harcamalarının Harcama Türlerine Göre Dağılımı (%)	91
Tablo 2.7.: Kredi Kartları ile Yapılan Harcamaların Toplam Özel Harcamalar İçindeki Payı	92
Tablo 2.8.: Yıllara Göre Enflasyon Oranları, Kredi Kart Faizleri, Milli Gelir. Kredi Kartı Sayısı ve Kredi Kartı ile Yapılan Tüketim Harcamaları	94
Tablo 2.9.: Ekonomik Faktörlerin Tüketim Harcamalarını Yordama Gücü	95
Tablo 2.10.: Ekonomik Faktörlerin Kredi Kartı ile Yapılan Tüketim Harcamalarını Yordama Gücü	96
Tablo 3.1.: Ankete Katılanların Kredi Kartları ile Aylık Harcama Tutarları	100
Tablo 3.2.: Toplam Harcamalar İçinde Kredi Kartı ile Yapılan Harcama İlişkisi	101
Tablo 3.3: Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Ayrımı	101
Tablo 3.4.: Cinsiyet- Kredi Kartı ile Yapılan Tüketim Harcamaları İlişkisi	102
Tablo 3.5.: Cinsiyet- K.K. İle Yapılan Tüketim Harcamaları Korelasyonu	102
Tablo 3.6: Ankete Katılanların Medeni Durumları	103
Tablo 3.7.: K.K. Tüketim Harcamaları – Medeni Durum İlişkisi	103
Tablo 3.8.: K.K. Tüketim Harcamaları – Medeni Durum Korelasyonu	104
Tablo 3.9.: Ankete Katılanların Yaş Profili	104
Tablo 3.10.: Kredi Kartı ile Yapılan Tüketim Harcamaları ile Yaş Arasındaki	

İlişki	105
Tablo 3.11: Kredi Kartı ile Yapılan Tüketim Harcamaları ile Yaş Korelasyonu	105
Tablo 3.12.: Ankete Katılanların Çocuk Sahibi Olma Durumu	106
Tablo 3.13.: Çocuk Sahibi Olma ve Kredi Kartı ile Yapılan Harcama	106
Tablo 3.14.: Kredi Kartı ile Yapılan Tüketim Harcamaları ile Çocuk Sahibi Olma Korelasyonu	107
Tablo 3.15.: Ankete Katılanların Araba ve Ev Sahibi Olma Durumu	107
Tablo 3.16.: Kredi Kartı ile Yapılan Tüketim Harcamaları – Araba ve Ev Sahipliği Arası ilişki	108
Tablo 3.17.: Kredi Kartı ile Yapılan Tüketim Harcamaları – Araba ve Ev Sahipliği Korelasyonu	108
Tablo 3.18.: Bakmakla Yükümlü Olunan Birey Sayısı	109
Tablo 3.19: Birey Sayısı- Harcamalarda Kredi Kartı Kullanımı İlişkisi	109
Tablo 3.20.: Kredi Kartı ile Yapılan Tüketim Harcamaları – Aile Birey Sayısı Korelasyonu	110
Tablo 3.21: Ankete Katılanların Eğitim Durumu	110
Tablo 3.22.: Eğitim Düzeyinin Kredi Kartı ile Yapılan Harcamaların Korelasyonu	111
Tablo 3.23: Kamu Çalışanlarının Gelir Dağılımı	111
Tablo 3.24: Toplam Gelir ve Kredi Kartı ile Yapılan Harcama Korelasyonu	112
Tablo 3.25.: Gelir ve Kredi Kartı ile Yapılan Harcama İlişkisi	112
Tablo 3.26.: Ankete Katılanların Kullandıkları Kredi Kartı Adetleri	113
Tablo 3.27.: Kredi Kartı Sayısı ve Gelir, Harcama İlişkisi Korelasyonu	113
Tablo 3.28.: Kredi Kartı Sayısı ile Kredi Kartı ile Yapılan Harcama Arasındaki İlişki	114
Tablo 3.29.: Kamu Çalışanlarının Kredi Kartı ile Yaptıkları Tüketim Harcamalarını Etkileyen Faktörler	116
Tablo 3.30: Ankete Katılanların Kredi Kartı Ekstre Tutumları	117
Tablo 3.31: Ankete Katılanların Kredi Kartı Borç Ödeme Tutumları	118
Tablo 3.32: Kredi Kartı Borç Ödeme ve Ekstre Tutumları	119
Tablo 3.33 Kredi Kartlarının Harcama Gruplarına Etkileri	121
Tablo 3.34: Kredi Kartı ve Harcamaya Yönelik Düşünceler	122

ŞEKİLLER

Şekil 1.1: Kredi Kartları ile Yapılan Harcamaların Harcama Gruplarına Göre Dağılımı	13
Şekil 1.2: Kredi Kartlarında İki Taraflı Sistemin İşleyişi	29
Şekil 1.3: Kredi Kartlarında Genişletilmiş Üç Taraflı Sistemin İşleyişi	31
Şekil 1.4.: Kredi Kartı Sayıları ve Harcama Oranlarının Karşılaştırılması	53
Şekil 1.5: Kredi Kartı Sayıları ve Harcama Tutarlarının Karşılaştırılma	53
Şekil 2.1.: Toplam Tüketim ve Kredi Kartı ile Tüketim Harcamaları	93

KISALTMALAR

KOBİ: Küçük ve Orta Boy İşletmeler

DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

ATM: Elektronik Para Çekme Makinaları

UATP: Universal Ari Travel Palin

T.T.K.: Türkiye Ticaret kanunu

IMF: Uluslararası Para Fonu

AB: Avrupa Birliği

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu:

BKM: Bankalar arası Kart Merkezi:

TBB: Türkiye Bankalar Birliği:

TEZ ÖZETİ

Kredi kartları bireylerin tüketim harcamalarında kullandıkları önemli ödeme araçlarından biridir. Bugün birçok yerde kullanım alanının olması, aynı zamanda kısa süreli de olsa faizsiz alışveriş yapma kolaylığı sağlaması, faiz yükü karşılığında borcun vadeye yayılması, alışveriş yanında nakit çekme avantajının da bulunması, kredi kartlarının kullanımını gün geçtikçe artırmaktadır.

Günümüzde insanların tüketim ihtiyaçlarının hızlı bir şekilde yükselmesi sonucu, sonsuz ihtiyaçlar kısıtlı imkanlarla karşılanmaya çalışılmaktadır. Özellikle ülkedeki ücretli kesimin sabit ücret ve maaşları ile ihtiyaçlarını karşılamada zorlanması aşıkardır.

Bu çalışmamızın amacı, kredi kartlarının tüketim harcamalarını etkileyip etkilemediğini, etkiliyor ise nasıl etkilediğini belirlemektir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm de kredi kartlarına ilişkin genel bilgiler, ikinci bölümde tüketim ve tüketim harcamalarına ilişkin kavramsal çerçeve ile birlikte tüketim harcamalarını etkileyen faktörlere yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, kamu çalışanlarının tüketim harcamalarına kredi kartlarının etkisinin ölçülmesi amacı ile, anket yolu ile veriler toplanmış, bulunan sonuçlar veri analiz programı ile değerlendirilerek, yorumlanmıştır.

ABSTRACT

“Credit Card” is one of the important payments means which people use for consumption expenditures. Today, Credit cards have a lot of usage areas in many places. As at the same time, credit cards provide the shopping conveniently with also paying in a short time but without interest, in return for interest load, dept can be divided in fixed term. Besides shopping, they have also got the advantage of drawing Money from a bank. All of these have been increasing the usage of credit cards from day to day.

In daily life, the result of increasing fast of people’s consumption necessities, endless necessities have been being tried to be covered with restricted feasibilities.

It is obvious that especially, wage earners in a country have difficulty in covering their necessities with their fixed wages and salaries.

The aim of our study is to determine whether credit cards impress the consumption expenditures or not, if so, how they do.

This study has included three sections. In the first section, general knowledges about the credit cards, in the second section the conceptual frame concerning consumption and consumption expenditures and the factors impressing consumption expenditures have taken place.

In the third section, with aim of measuring the influence of credit cards of the public workers on consumption expenditures the data were collected by the way of questionnaire the found results have been commented on by being appraised with data analysis program.

GİRİŞ

Günümüzde vazgeçemediğimiz bir araç olarak cüzdanlarımızda yerini alan kredi kartları teknolojik gelişmelerle birlikte piyasada ki kullanımını da gün geçtikçe artıracakı kuşkusuzdur. Artık insanlar kredi kartları sayesinde dünyanın her yerinde milyonlarca marketten ve mağazadan nakit kullanmadan alışveriş yapılabiliyor. Eğlence yerleri, seyahat acenteleri hizmetlerinden yararlanılıyor. İnternette alışveriş siparişi verilebiliyor. İhtiyaç halinde yine dünyanın her yerinden nakit çekebilme imkanı sağlanıyor.

Batı ülkelerinde plastik para olarak da bilinen kredi kartları insanların hayatına öylesine girmiştir ki kartsız bir yaşamı düşünmek neredeyse imkansız bir hale gelmiştir. Son yıllarda bütün dünyada kredi kartı kullanımı hızla artmaktadır. Dünya çapında kredi kartlarının kullanımını bu kadar artmasının nedeni sağlamış olduğu imkanların fazlalığı ve insanların tüketim ihtiyaçlarını gidermede ve zamana yaymada en iyi araç olmasıdır.

Bankalar rekabetin arttığı günümüzde bireysel bankacılığa önem vermektedirler. Bugün ABD başta olmak üzere Avrupa ülkelerinin bir çoğunda bireysel bankacılık işlemleri toplam bankacılık işlemlerinin % 60' ını oluşturmaktadır. Bilindiği gibi kredi kartları da bankaların vermiş olduğu bireysel bankacılık işlemlerinden biridir ve bireysel krediler içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bireysel krediler başlıca iki şekilde ortaya çıkmaktadır bunlardan birincisi tüketici kredileri ikincisi ise kredi kartlarıdır. Bankaların bireysel bankacılığa önem vermelerinin nedeni bireysel bankacılık araçlarını kullanan çok sayıda kişinin bulunması ve bu kişilere ulaşmada bireysel bankacılığın kullanılmasıdır. Bankalar bireysel anlamda çalışmalarını ile hem prestij hem de reklam avantajı sağlamaktadır Ayrıca bankalar bireysel anlamda çalışarak kredi risklerini dağıtmakta hem de düzenli olarak nakit girişi sağlamaktadırlar.

Özellikle günümüzde insanların tüketim ihtiyaçlarının hızlı bir şekilde yükselmesi ve sonsuz ihtiyaçlarını kısıt kaynaklarla karşılanmaya çalışılması için kredi kartları çokça kullanılmaktadır. Özellikle ülkedeki ücretli kesimin sabit ücret ve maaşları ile ihtiyaçlarını karşılamada zorlanması aşikardır. Ülkemizde orta direk olarak da nitelendirilen çoğunluğu kamu kesminde çalışan yaklaşık iki buçuk milyon insanın bu kısıtlı maaşları harcamalarını istekleri doğrultusunda gerçekleştirebilmesi kolay gözükmemektedir. Kredi kartları kamu kesiminde çalışanların harcamalarını en azından

kredi kartları ile 40 gün geciktirmekte, asgari ödemelerini yaparak sonraki aylara ödemelerini yaymakta veya kredi kartlarının taksit imkanlarından faydalanarak da harcamalarını daha rahat olarak gerçekleştirmektedirler. Ancak bu durumun özellikle sabit gelirlilerin sonra ki dönemler de ödeme zorluğu içine girmelerine neden olmaktadır. DİE' nin yaptığı son araştırma da en fazla kredi kartı kullananların kamu çalışanları olduğu görülmektedir. Bu amaçla anket çalışmamız kamu çalışanları üzerine hazırlanmıştır.

Ülkemizde milli gelir seviyesi kişi başına 4000 \$ civarındadır. Bu gelir ile kişilerin refah seviyelerini yükseltmeleri mümkün değildir. Bu durum kişilerin ihtiyaçlarını karşılayarak kendilerini tatmin etmelerini sağlayamamaktadır. Kredi kartları bu anlamda kişilere finansal olarak kendilerine kısa vadeli de olsa fon yaratmalarını sağlamakta ve böylece zorunlu ihtiyaçlarını karşılamalarına imkan sağlamakta ve hatta kişilerin lüks tüketim harcamaları yapmalarına da olanak sağlamaktadır.

Bankalar son dönemlerde bireylere tüketimlerini karşılayacak kredi imkanlarını kolaylaştırmak için rekabet haline girmiştir. Kişiler ihtiyaçlarını karşılarken gelirlerine göre hareket etmekte ve belirli bir yaşam standardında sıkışıp kalmaktadırlar. Bu durumdan kurtulabilmek ya gelirlerini yükseltmek ya da tüketimlerini zamana yaymak suretiyle kurtulabilececek bir durumdur. Gelirlerini artırmak bireylerin kendi imkanlarına bağlıyken tüketimlerini zamana yaymak artık kredi kartları sayesinde kişilere sağlanmış büyük bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmamızın amacı , kredi kartlarının tüketim harcamalarını etkileyip etkilemediğini , etkiliyor ise nasıl etkilediğini belirlemektir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm de kredi kartlarına ilişkin genel bilgiler , ikinci bölümde tüketim ve tüketim harcamalarına ilişkin kavramsal çerçeve ile birlikte tüketim harcamalarını etkileyen faktörlere yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, kredi kartlarının kamu çalışanlarının tüketim harcamalarını nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik bir alan çalışması yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KREDİ KARTLARI

1.1. KREDİ KARTLARININ TANIMI , ÖZELLİKLERİ ve TARİHİ

GELİŞİMİ

Kredi kartları son yıllarda ülkemizde kişilerin finansal açıdan nakit yönetimlerine soluk aldırarak; gelirlerine göre tüketim yapmak zorunda kalmalarını engellemesi bakımından , nakit taşıma zorunluluğunu ortadan kaldırması bakımından ve daha sayabileceğimiz diğer etkenler bakımından gün geçtikçe kullanım alanını genişletmekte ve piyasada vazgeçilmez bir ödeme aracı haline gelmektedir. bu bölümde kredi kartlarının tanımı özellikleri ve tarihi gelişiminden bahsedilecek ve bu şekilde kredi kartı kavramı ortaya konmak suretiyle diğer konularımızın daha iyi kavranabilmesi sağlanacaktır.

1.1.1. Kredi Kartının Tanımı

Kredi kartlarının tanımını yapmadan önce kredinin tanımını yapmakta fayda vardır. Buna göre kredi ; belli bir süre sonra ödemek vaadiyle, mal,hizmet,para cinsinden satın alma gücünün sağlanması ya da varolan satın alma gücünün belli bir zaman sonra geri alınmak üzere başka bir kimseye devredilmesidir. ¹ Kredi; mali sistemin öğelerinden biri olan bankalar tarafından verilmektedir. Bankaların bu niteliklerinin doğal sonucu olarak temel işlevlerinden biri kaynak sağlanması diğeri de sağlanan kaynakların yatırılmasıdır. İkinci işlev, esas olarak kredi verme şeklinde ortaya çıkmaktadır. ²

Kredi eldeki para ile gelecekteki ele geçecek paranın mübadelesi başka bir deyimle para ile ödeme vaaadinin değiştirilmesidir. Kredi veren para verip ödeme vaaadini almakta, kredi alan para alıp, ödeme vaadi vermektedir. Para sonsuz likit olduğuna, para ile istenilen mal ve hizmet satın alınabildiğine göre, kredi verenin bugün mal ve hizmet almaktan vazgeçerek, gelecekteki mal ve hizmet satın almasını kredi

1 SUNGUR Turgut, **Bankacılar İçin Banka Tekniği**, Ankara: Bankacılar Serisi, No:23, 4.baskı,1999,s.67

2 SEVİLENGÜL Orhan,**Banka Muhasebesi** ,Ankara: Gazi, Kitapevi,3.baskı,2001,s.101

alanın gelecekte mal ve hizmet satın almaktan vazgeçerek bugün mal ve hizmet satın almasını mümkün kılar.³

Bankalar, çeşitli yollardan topladıkları paraları plasman faaliyetleri şeklinde belirli kurallar çerçevesinde gereksinim sahiplerine belirlenen kredi sınırları içinde borç verirler. Bu şekilde kendi itibarlarını ortaya koyarak müşterileri lehine taahhüt ve garantilerde bulunurlar. Alacaklarını vadelerinde geri alırlar ve yeni gereksinim sahiplerine verirler.⁴

Bankalar tarafından verilen kredileri başlıca kurumsal krediler ve bireysel krediler olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Kredi kartları bireysel krediler içinde bulunmaktadır.

Kredinin tanımını yaptıktan sonra şimdi kredi kartlarının tanımını daha anlaşılır bir şekilde yapabiliriz.

Kredi kartları ; mal ve hizmet alımında aracı olarak kullanılan, üzerinde sahibinin adı, imzası, kart numarası , vadesi ve istenilirse fotoğrafı bulunan plastik kartlardır.⁵ Bir başka ifade ile kredi kartları; bankalar ve çıkartmaya yetkili kuruluşların müşterilerine belirli limitler dahilinde açtıkları kredilerle, nakit kullanmaksızın mal ve hizmet alımı ve nakit kredi çekme imkanı sağlamak için verdikleri ödeme aracıdır ⁶ Buna göre , Kredi kartları sahibine ; banka ve çıkartmaya yetkili kuruluşların, 5K olarak ta bilinen kapasite, koşullar, karakter,kapital ve karşılık prensipleri doğrultusunda⁷ belirli limitler dahilinde açtıkları kredilerle, nakit kullanmaksızın mal, hizmet alımı, nakit kredi çekme gibi imkanlar sunmalarıdır.⁸

³ ZARAKOLU Avni, **Para ve Kredi Bilgisi**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Bankacılar Serisi No:5, 1987, s.42

⁴ PARASIZ İlker, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, s:203

⁵ ALTAN Mikail, **Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık**, İstanbul: Beta Yayınları 2001s.175

⁶ <http://www.bkm.com.tr/tanimlar/tanim.htm> (e.t.: 21.07.2005)

⁷ MATAR Süreyya ve BAKTIR Ömer, Firmaların Kayıt dışı Faaliyetleri Çerçevesinde Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi ve Kredi Tahsisi Esasları , **Active Bankacılık ve Finans Dergileri –I**, s.24

⁸ http://www2.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=175162&dept_id=302, “**Alsak Alsak Kartla Ne Alsak**” (e.t.: 18.05.2004)

1.1.2. Kredi Kartlarının Özellikleri

Paranın Muadili Olması: kredi kartları kullanıcılarına para kullanmadan alışveriş imkanı sağlamaktadır.

Nakit Avans İmkânı : Kredi kartları kullanıcılarına nakit avans imkanı sağlar. İstenildiğinde kredi kartı kullanıcıları banka tarafından belirlenmiş bir faiz oranı karşılığı nakit avans çekebilmektedirler.

Hız ve Güvenlik : para dışındaki ödeme araçları içinde en çok kullanılan çekin provizyon alamama ve karşılıksız çıkması durumlarına karşın kredi kartlarında bu şekilde sorunlar hem satan hem de alan taraf açısından ortadan kalkmaktadır.⁹ Aynı zamanda alıcı taraf mal ve hizmet ihtiyacını anında karşılarken satıcı tarafta banka aracılığı ile hem güvenli hem de daha hızlı bir şekilde mal ve hizmetin karşılığı olan ücretini alabilmektedir.

Ödeme Kolaylığı Ve Döner (Rotatif) Kredi Kullanma Olanakları: Ödeme kolaylığından anlaşılması gereken, kişilerin yanlarında nakit taşımalarına gerek olmaksızın alışverişlerde anında ödeme yapabilmeleri ve böylece kullandıkları mal ve hizmetlerin bedellerinin ödenmesini bir süre geciktirebilmeleridir.¹⁰

Belirli Bir Süre Faizsiz Kredi İmkânı Sağlaması : Kredi kartları ortalama kırk beş günlük faizsiz alışveriş yapmak için kişilere kredi imkanı sağlar.¹¹

Elektronik Ortamda Yapılan Alışverişlerde Güvenlik : Üye işyerleri ve kullanıcılar için elektronik ortamda güvenli alışveriş imkanı sağlar. . Özellikle Internet ortamında alış verişin daha kolay yapılabilmesi için firmalar ve bireyler özel nitelikli kartlara ihtiyaç duymaktadır. Elektronik ortamda şu anda özellikle hukuki yetersizliklerin giderilmesiyle birlikte kredi kartlarının elektronik ortamlarda kullanımları ve bu amaçla yeni tip kredi kartlarının ortaya çıkarılma çabaları da hızlanmaktadır. Örgütlenmiş, büyük ve muhafazakar bankalar özellikle ürün geliştirme hedefleri içinde devamlı yenilik ve müşteri portföyünü geliştirmek için bu yenilikleri desteklemektedir.¹²

⁹ ÇEKER Mustafa, **Kredi Kartı Uygulaması ve Özel Hukuk Açısından Kredi Kartının Hukuka Aykırı Kullanımı** , Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayın No ; 311, 1997,s.1

¹⁰ BERK Niyazi, **Kredi Yönetimi**, 3.baskı, İstanbul: BETA yayınevi, 2001,s.14-21

¹¹ “**Kredi Kartı İkinci Banka**”, Radikal Gazetesi, (e.t. : 12.10.1999),s.6

¹² DAVIS I Steven, **Excellence in Banking** , çev. Azer Önel , Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1994, s.149

Pazar Payı: kredi kartı kullanan üye işyerleri kredi kartları sayesinde müşteri potansiyelini artırır. Üye iş yerleri taksitli satış, elektronik ticaret imkanlarını değerlendirerek satışlarını artırabilirler.

1.1.3. Kredi Kartlarının Tarihi Gelişimi

Önemli bir ödeme aracı olan kredi kartları ilk kez ABD'de 1894'te Hotel Credit Letter Company' nin bir kredi kartı çıkartmasıyla başlamıştır.¹³ Bankacılık alanında kredi kartlarına ise 1914 de ABD'de Western Union tarafından çıkarılan kredi kartı ilk örnek olarak gösterilebilir. 1924 yılında General Petroleum Company, ilk petrol kredisini çıkararak, istasyonlarından kredili akım yapma olanağı sunmuştur.

ABD'de 1950'li yıllarda kullanımı yaygınlaşan sistem giderek uluslararası nitelik kazanmıştır.¹⁴ Amerika' da Diners Clup tüm dünya lokantalarında nakit kullanmaksızın yemek yeme olanağı sağlamak için kredi kartı benzeri bir araç yaratmıştır. Bunu American Express ve Carte Blance tarafından aynı amaçlarla çıkarılan kartlar izlemiştir. Fakat bu yıllarda kartların işlem maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle kullanımı seçkin kişiler ve iş alemi çerçevesinde kalmıştır. Bu dönemlerde ortaya çıkan kredi kartı maliyetleri, geri ödenmeyen kredilerden , kart çalınmalarından ve kredi kart işlem maliyetinden kaynaklanmaktadır.¹⁵ 1960' lı yıllarda ilk olarak Fransa' da "Card Balanche" çıkarılmış, ancak 1970 li yıllarda diğer Avrupa ülkeleri olan İngiltere,Almanya' da kredi kartı uygulaması başlatılarak, kredi kartlı ödeme sistemleri daha yaygın hale gelmiştir. Avrupa' da kredi kartlarının bu kadar geç piyasada kabul görmesinin nedeni ise diğer bir ödeme aracı olan çekin ABD'nde farklı bir şekilde uygulamaya tabi olmasıdır. Hatta kredi kartının ABD'nde doğmasının nedenini bu farklılığa bağlayabiliriz. ABD' de çekin yerini kredi kartının almasının Avrupa' dan daha önce olmasının nedenlerini şu şekilde ifade edebiliriz;

Amerika Birleşik Devletleri'nde bankaların faaliyet alanı sadece belirli bir eyalet ile sınırlı olduğu için müşterinin bir bankadan almış olduğu çekin başka bir yerde kabul görmesi güçtür. Değişik bir anlatımla, çeki keşide edeni hesabının bulunduğu bankanın merkezinden uzaklaştıkça çekin ödeme aracı olarak benimsenmesi imkansızlaşmaktadır. ABD'nde çek sisteminin diğer bir farkı da çek keşide eden bir

¹³ PARASIZ İlker, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, s:216

¹⁴ BERK Niyazi ,a.g.e.,s.14-21

¹⁵ PARASIZ İlker, a.g.e., s:5

kişinin muhatap nezdinde çekin karşılığının bulunmasının zorunlu olmasıdır. Çek ödeme için ibraz edildiği andan itibaren çek bedeli müşteri hesabına borç kaydedilir. Ve bu tutara faiz işletilmeye başlatılır.

Avrupa'da ise ABD' deki ortaya çıkan bu güçlüklerin olmaması çekin uzun yıllar Avrupa'da hükmünü korumasına sebep olmuştur. Yine aynı şekilde Ülkemizde uygulanan sistem Kıta Avrupası'na da ki uygulanan sistemle hemen hemen aynı olduğundan , ülkemizde de uzun yıllar çeke alternatif başka bir ödeme aracına ihtiyaç olmamıştır.¹⁶

Yine 1970 li yıllarda bilgisayar teknolojisinin ilerleme kaydetmesi kredi kart piyasasının da canlanmasına neden olmuştur çünkü teknolojideki hızlı gelişmeye bağlı olarak kredi kartlarının da maliyetleri düşürülmüş ve bu sayede kredi kartı programları çok karlı olmuştur. Ülkemizde kredi kartı uygulaması 1963 ' te Le Dinners Club ve Carte Blanche 'la piyasaya girmiş ¹⁷ 1968 yılında ilk olarak KOÇ grubuna bağlı Setur A.Ş. Club'tan kart çıkarma yetkisi alarak, kredi kartı ihracına (issuing) başlamıştır.

Ülkemizde bireysel kredi alanında ilk ortaya çıkan ürün kredi kartı olmuştur. ABD ve Avrupa'da öncelikle bireysel krediler uygulaması başlamış, bunu takiben plastik kart uygulamaları geliştirilmiştir. Türkiye'de bireysel bankacılık hizmetlerinin başlangıcı kredi kartı ve ATM'ler (Automated Teller Machines) ile gündeme gelmiştir.

Diners Club' tan sonra Türk Ekspres Havacılık ve Turizm Limited Şirketi "American Express" kartları ile piyasaya girmiş, söz konusu iki kart 1975 yılına değin rakipsiz olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. 1975 yılına gelindiğinde İnterbank grubuna bağlı olarak EuroCard, MasterCard ve Access kredi kartlarının piyasaya girdiği görülmektedir. Bu üçlü grubun mümessilliği daha sonra "Anadolu Kredi Kartları Turizm A.Ş."ne devredilmiştir. Piyasada gördüğü ilgi ve karlılık nedeniyle 1980' den başlayarak bankalar da kredi kartı uygulamasına geçmişlerdir. Gerek MasterCard/EuroCard gerekse VISA kredi kartlarının çok şubeli bankalar tarafından hem çıkarılması hem de anlaşmalı işyerlerinde kabul edilmesi sonucunda, kredi kartı sistemi ülkemizde hızlı bir gelişme göstermiştir.¹⁸ 1992 yılı sonu itibariyle Türkiye'

¹⁶TAKAN Mehmet,a.g.e.,s.244

¹⁷ PARASIZ İlker, a.g.e.,s:215

¹⁸ TAKAN Mehmet,a.g.e., s.244

deki kredi kartlarının sayısı bir milyon iken 2004 yılında yaklaşık yirmi yedi milyona çıkmıştır.¹⁹

Kredi kartları tüketicilerin harcamalarında kolaylık sağlayacak yeni imkanları teknoloji ile buluşturduğu müddetçe kullanımını artıracaktır. . Bu uygulamalardan biri , MasterCard’ ın sunduğu MODS (MasterCard Open Data Storage) uygulamasıdır. Kredi kartı kullanıcısı bu teknoloji ile kişisel bilgilerini kredi kartları üzerinde kayıt etmelerini ve yönetme imkanı bulmakta. kredi kartı üzerindeki bu bilgiler PC'ye takılan bir kart okuyucu ile işleme alınıyor. Bu şekilde ortaya çıkan yenilikler piyasada kredi kartı uygulamasını hızlandırmaktadır.²⁰

Günümüzde çekin devreden çıkıp kredi kartlarının gündeme gelmesi ile bankaların oluşturdukları bu para “elektronik para” adı da denilebilmektedir. Bankaların gerek fonları kredi olarak sunmaları ve gerekse kredi kartları sayesinde belirli bir oranda harcama imkanı sağlayan açığa kredi vermeleri ekonomide kaydi para oluşumuna yol açmakta ve ek bir satın alma gücü vermektedir.²¹

Kart temeline dayanan belli başlı altı ödeme sistemi vardır. Bunlar iki seyahat ve eğlence kartından (American Express ve Diners Club), iki banka kredi kartı sisteminden (Master Cara, Cisa) ve iki uluslararası çek sisteminde (Eurocheque ve Pastcheque) oluşmaktadır.

Günümüzde kullanılmakta olan kredi kartları, bankalar tarafından çıkarılabileceği gibi perakende satış yapan büyük mağazalar tarafından da çıkarılmaktadır.

Ayrıca gelecekte globalleşebilecek özelliklere sahip bazı ödeme sistemleri vardır. Bunlar arasında Japon JCD kartı ve Sears'ın Discover kartı sayılabilir.²²

İşletmelerin piyasa pastasından daha fazla pay alabilmek için geleceğe dönük çalışmaları devam etmektedir. Özellikle dünyada kartlı ödeme sistemlerinin revaçta olması ve gün geçtikçe de önemini artırması işletmelerin kredi kart kullanıcılarına yönelik ilgilerini de artırmaktadır. Globalleşen dünya düzeni içinde artık MasterCard ve Visa gibi dev kredi kartı şirketleri dünyada önemli büyüklükteki şirketlerle beraber

¹⁹ TAKAN Mehmet, a.g.e.,s.231

²⁰ http://www.tempodergisi.com.tr/life_style/02154/ , “Cüzdandaki Sihirbazlar” (e.t. : 28.05.2003)

²¹ AKDİŞ Muhammet, **Para Teorisi ve Politikası** , İstanbul: BETA Yayınevi, 2001,s.58

²² PARASIZ İlker, a.g.e.,s:5

kredi kartı kullanıcılarına daha iyi hizmetleri verebilmek için kredi kartları ile ilgili çalışmalarına hız kazandırmaktadırlar.

1.1.4. Kredi Kartlarında Yer Alan Terimler

Kredi kartı kullanıcılarının kredi kartı hakkında geçen kavramlara yabancı kaldıkları görülmektedir. Aşağıda bu terimler tanımlanmıştır.²³

Kredi Faiz Oranı: borcun tamamının ödenmemesi sonucu kredili olarak kartın kullanılmasından doğan aylık faiz oranı

Nakit Avansı Faiz Oranı :Yurt içinde nakit avans kullanımından doğan aylık faiz oranı. Nakit avans kullanıldığı günden itibaren geçerlidir.

Gecikme Faizi Oranı : Hesap özeti ile gönderilen toplam borcun ödenmemesi durumunda ,ödemekte gecikilen tutar üzerinden ödenen aylık faiz oranı. Burada faiz, son ödeme tarihinden başlayarak hesaplanır.

Gecikme ücreti : Yurtdışı ve dövizli harcamalarda ortaya çıkan gecikmelerde alınan ücret.

Dönem İçi Toplam Harcama : Hesap kesim tarihine kadar kredi kartları merkezine ulaşan kredi kartı harcama ve nakit avansları toplamı

Limit : Banka tarafından kredi kartına tahsis edilen toplam tutar.

Hesap Kesimi Tarihi : Hesap özeti bankası tarafından düzenlendiği tarih

Hesap No : Kredi kartı harcamalarının tahsil edileceği, kredi kartı kullanıcısının bankadaki vadesiz mevduat hesabının numarasıdır.

Kredilendirilen Tutar : Toplam harcamalar içinde krediye tabii olan tutar.

Limit Aşım Tutarı : Toplam harcamanın tahsis edilen limiti aşması halinde aşılın tutar

Limit Aşım Ücreti : Tahsis edilen limitin aşılması halinde, aşılın tutar üzerinden ödenmesi gerekli ücret.

Asgari Ödeme : Hesap özeti belirtilen tarihte ödenmesi gereken minimum tutar. Ödemelerin kredilendirilerek yapılması halinde bu rakam, toplam borçla kredilendirilen tutar arasındaki farktır. Eğer ödemeler kredilendirilmiyorsa bu bölüm toplam borca eşit olacaktır.

²³ ALTAN Mikail,a.g.e. ,s.178-179

Son Ödeme Tarihi : Hesap özetinde belirtilen "toplam borcuna veya asgari ödeme tutarının ödeneceği son tarih.

Toplam Borcunuz : Hesap özeti düzenlendiği tarihe kadar Kredi Kartları Merkezine ulaşan kredi harcamaları; kredilendirilen kart harcamalarında bir önceki dönemden devreden bakiye ve faizi, ayrıca -varsa- gecikme faizi toplamıdır.

Üye İşyeri : Kredi kartı ile satış yapmak isteyen işyerleri, bankaya başvurarak "İşyeri Başvuru Formu" ve "İşyeri Sözleşmesi"ni içeren broşürler doldurur ve gerekli belgeleri ibraz eder. Bankanın uygun görmesi durumunda bu işyeri "Üye İşyeri" olarak çalışmaya başlar.

POS : Satış Noktası Terminali.

Başvuru formu üzerinde veya ayrıca POS talep formu olan başvurular değerlendirilerek POS yerleştirilip yerleştirilemeyeceği karara bağlanır.

Imprinter : POS yerleştirilmesi uygun bulunmayan işyerleri için işyeri unvanını ve kodunu içeren metal plakalar.

Imprinter Bul : Birleşik Uyarı Listesi

BKM : Bankalararası Kart Merkezi

1.2. KREDİ KARTLARININ FONKSİYONLARI

Kredi kartlarının fonksiyonları , ekonomik , sosyal ve psikolojik fonksiyonları olmak üzere üç başlık altında incelenebilmektedir.

1.2.1. Ekonomik Fonksiyonları

Kredi kartları paranın bir alternatifi olması nedeniyle aynı para gibi ekonomi üzerinde de etkileri bulunmaktadır.

1980' li yıllardan itibaren Türkiye' nin yoğun şekilde dışa açılması ile birlikte bankacılık kesiminde hızlı gelişmeler yaşandığı ve buna paralel olarak da kredi kartı sisteminin yaygınlaştığı görülmektedir. Özellikle yabancı turistlerin yaptıkları tüketim harcamalarını kredi kartları ile yapmak istemeleri ve halkımızın çağdaş ödeme araçlarına eğilimli olmaları kredi kartlarının bir ödeme aracı olarak gündeme gelmesine neden olmuştur. Özellikle önemli gelir kaynaklarından biri olan turizmde yabancıların kredi kartlarını kullanmaları önemli bir ayrıntıdır.

Ekonomik anlamda son yıllarda kredi kartları ekonomiye talep artışına neden olmak ve cari açığa neden olan etkenler içinde sayılmasından dolayı kötü etkisi olduğu söylenmektedir. Burada unutulmuş kredi kartlarının ekonominin bir anlamda kısa süreli de olsa canlanmasını sağlayarak KOBİ ‘ lerin rahatlamasını sağlaması , kişilerin refah seviyesini artırması açısından iyi etkilediği inancındayım aynı zamanda cari açık bakımından eleştirildiği nokta ise ithalatı artırdığı yöndedir. Ama bu durumda unutulmuş bizim dışarıda kredi kartı ile yaptığımız alışveriş kadar en azından ülkemizde bulunan turistlerinde kredi kartı ile iç piyasada harcama gerçekleştirmesi ve buda aradaki açığı kapatacak bir unsur olmasıdır.

Kredi kartı sistemi çok basit bir sistem olarak gözükmese de ekonomi üzerinde değişik etkileri olan bir sistemdir. Kredi kartı hem bir ödeme sistemi hem de bir kredi aracı olması nedeniyle para yaratma potansiyeline sahip bir enstrümandır.

Kredi kartlarının ekonomik fonksiyonları ; milli gelir, istihdam , parasal, enflasyon , faiz, oranları , kayıt dışı ekonomi, ve dış işlemler açılarından olmak üzere yedi başlık altında incelenebilir.

1.2.1.1. Milli Gelir Açısından Fonksiyonları

Milli gelir, bir ülkede bir yıl içerisinde üretilen nihai mal ve hizmetlerin parasal değeri olup, milli gelir seviyesini toplam arz ve toplam talep belirlemektedir. Toplam arz ile toplam talebin eşit oldukları seviye milli gelir düzeyidir. Kredi kartları tüketim eğilimini artırarak toplumun harcama miktarlarını artırmakta toplam arz aynı seviyede kaldığı için fiyat artışlarına yol açabilmektedir. Ancak üretim imkanlarının elverişli olduğu ekonomilerde fiyat artışı olmaksızın üretim artışına sebep olmakta bu da dolayısıyla gelir düzeyini artırmaktadır.²⁴

Kredi kartlarının milli gelire etkisi iki açıdan ele alınabilmektedir. Bunlar kredi kartlarının tüketim talebine ve yatırım talebine etkileridir.

²⁴ YILMAZ Eyüp, *Türkiye’ de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri*, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2000,s.58

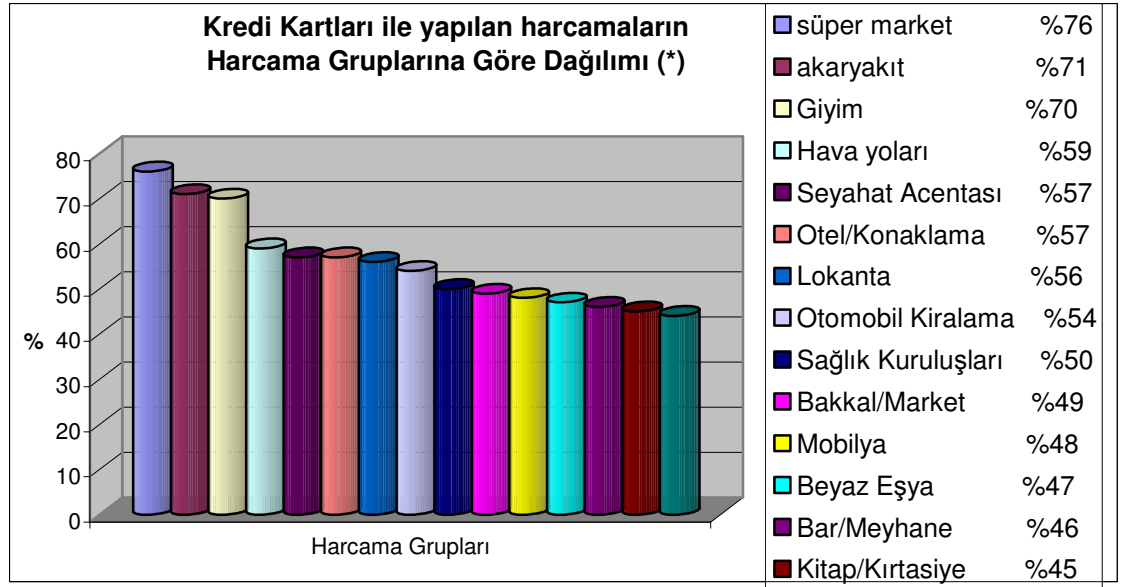
Kredi kartları tüketim talebi açısından kişilerin harcama eğilimlerini artırır. Kart kullanıcıları kendilerine kart sayesinde ilave bir satın alma gücü kullanırlar. Bu durumda kredi kartı olmasa yapamayacakları harcamayı kredi kartından dolayı yaparak efektif talebin yükselmesine neden olurlar.

Kredi kartı ile harcama eğiliminin artışı, efektif talebi körüklemekte, bu da koşulların uygun olması durumunda üretim artışına neden olmaktadır. Böylece de ulusal reel gelir artmaktadır.²⁵

Tüketim harcamalarındaki artış çarpan etkisi ile diğer koşullar veri iken istihdamı ve üretimi artırmakta, neticede milli geliri olumlu yönde etkilemektedir. Kredi kartlarının ne seviyede olduğunu ölçümleyebilmek için Europay International Masterindex tarafından yapılan bir araştırmaya göre kredi kartı kullanıcılarının harcama gruplarına göre kredi kartı kullanım yerlerinin oranı şu şekilde ortaya çıkmıştır.

²⁵ YETİM Sedat, **Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri**, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, Yayın No:69,Ankara: 1997,s.22

**Şekil 1.1 : Kredi Kartları İle Yapılan Harcamaların Harcama Gruplarına
Göre Dağılımı**

Kaynak: <http://www.masterindex.com> (e.t. : 21.06.2003)

(*) ankete verilen cevaplar birden fazla şıkki işaretleme imkanı olduğu için oranların toplamı 100 değildir.

Bu araştırma gösteriyor ki ülkemizde kredi kartı sahipleri daha çok gıda,akaryakıt ve giyim için kredi kartı kullanmayı tercih etmektedir. Bu durum gıda ve giyim sektöründe kendi kendine yeten ve arz fazlası olan ülkemizde kredi kartı nedeniyle ortaya çıkan tüketim artışının olumsuz bir etki yapmayacağını göstermektedir. Aynı zamanda akaryakıtta olan tüketim sonucunda devletin akaryakıttan yüksek oranlarda vergi alması ise kamu gelirlerine etki yapmaktadır. Kredi kartı ülkemizde efektif talebi artırarak net reel gelire olumlu katkılar yapmaktadır.

Kredi kartlarının yatırım talebine olan etkilerine bakacak olursak, kredi kartı sahipleri harcamada kredi kartı kullanırken, fazla paralarını bankada tutmaktadırlar. Ayrıca üye işyerleri kredi kartı cirolarını ihtiyaçları oluncaya kadar bankada tutmaktadırlar. Ve bu şekilde bu tutulan paraları repo döviz alımı şeklinde değerlendirip kazanç sağlamak istemektedirler. Bankalar ise kendilerinde toplanan bu ucuz maliyetli fonları kolaylıkla plase edebilmektedirler. Söz konusu bu ucuz maliyetli fonlar bankaların plasman maliyetini düşürmekte ve ihtiyacı olan yatırım sahiplerine daha ucuz maliyetli kredi olarak geri dönmektedir. ²⁶

²⁶ YILMAZ Eyüp, a.g.e.,60

1.2.1.2. İstihdam Açısından Fonksiyonları

Kredi kartları gerek tüketim gerekse yatırım harcamaları açısından ülkenin istihdam düzeyinin artmasına da katkıda bulunmaktadır. Kredi kartları harcamaları teşvik ederek ek mal ve hizmet üretimini sağlamakta bu da istihdamın artmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda bankalara ucuz plasman imkanı sağlamakta ve bu şekilde bankaların daha ucuz kredi vermesine neden olmakta ve bu krediler ehil girişimcilerin eline geçerek üretim artmakta ve buna bağlı olarak da istihdam artmaktadır.

Bankaların son yıllarda artan kredi kartı hacmini karşılamak için kredi kartı pazarlaması, ilgililere teslimi, operasyonel işlem takibi konularında yeni elemanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda kredi kartı imal edebilmek içinde yeni istihdam kapıları açılmıştır.

1.2.1.3. Parasal Açısından Fonksiyonları

Kredi kartları mal ve hizmet alım satımında nakit gibi kullanılmakta ve bu yönüyle para yerine geçtiği söylenebilmektedir. Harcama yapan kimseler nakit yerine kredi kartları kullandıkları için paraları bankalarda mevduat olarak kalmakta, üye işyerleri ise kredi kartı cirolarını talep edene kadar bankalarda bu tutar kalmaktadır. Bankalarda bu şekilde bekleyen para bankaların kredi verecek fonlarını artırır. Bu şekliye dolaylı olarak para arzı da artmış olur.

Kaydi para günümüzde kredi kartı ile birlikte elektronik para olarak da adlandırılmaktadır. Bankaların kendilerine yatırılan mevduatlardan, bu mevduat miktarını aşan büyüklüklerde kredi arz etmelerinin mekanizması iki şekilde gerçekleşmektedir.

Birincisi bankaya yatırılan 100 birim mevduat, bankaca zorunlu kanuni karşılık ayrıldıktan sonra kredi olarak satılmaktadır. Kredi alan şahısın aynı bankaya veya başka bankaya yatırması ve çek karnesi veya kredi kartı ile yetinmesi halinde aynı para kanuni karşılıkları ayrıldıktan sonra tekrar kredi olarak verilebilmektedir.

İkinci durum ise bankaya paranın yatırılması ve yerine kredi kartının kullanılması durumunda para çarpanından dolayı ortaya çıkan durumdur. Para çarpanı bankaların kendilerine yatırılmış olan mevduatların kaç misli genişleme meydana getirdiklerini gösterir bir durumdur.²⁷

²⁷ AKDİŞ Muhammet, a.g.e., s.60

1.2.1.4. Enflasyon Açısından Fonksiyonları

Kredi kartları efektif talebi körüklemekte ve kaydi para yaratarak enflasyonu artırmaktadır.

Tüketim harcamalarının artması üretim ile karşılanmayacak olursa yani toplam talep toplam arz dengesi talep yönünde bozulacak olursa bu durumda tüketim harcamalarının artmasına neden olan kredi kartları bu piyasada enflasyonun da artmasına neden olacaktır.²⁸ Ama artan talep içindeki kredi kartı ile yapılan harcama çok küçük bir meblağdır bu sene ülkemizdeki ortaya çıkan talebin yüzde 63'ünün tüketimden kaynaklandığını belirtmekle birlikte, bunun sadece yüzde 8'inin kredi kartıyla yapıldığı belirtilmektedir.²⁹

Bir diğer taraftan Kredi kartı kullanılması ile piyasada nakit sirkülasyonu azalmaktadır. Bu durumdan bakıldığında ise piyasadaki nakit paranın çekilmesi enflasyonu düşürücü bir etki yapmaktadır.

1.2.1.5. Faiz Oranları Açısından Fonksiyonları

Kredi kartları borçlanma taleplerinin artması ve tüketim harcamalarının yoğunlaşmasına yol açabilir. Borçlanma taleplerinin artması faiz oranlarının yükselmesi yönünde etki yapar. Ancak kredi kartları banka ve anlaşmalı firmaların rekabeti ve Pazar payını artırma gayretleri de faiz oranlarını düşürücü yönde etki yapabilir. Kredi kartlarının faiz oranlarına net etkisi borçlanma talebi artışının faizleri tırmandırma etkisi ile rekabet ve Pazar payının faizleri aşağı çekme eğiliminin gücüne ve genel ekonomik konjonktüre bağlıdır.³⁰

1.2.1.6. Kayıt Dışı Ekonomi Açısından

Kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları, işlemlerin banka sistemi içinde kalması hasebiyle kayıt dışı ekonomiyi engellemektedir. Ülkemizde kayıt dışı ekonomi oldukça yüksek tutarlara ulaşmış durumdadır. Kayıt dışı ekonomi aynı zamanda ekonomik yapının gelişmesini engellemektedir. Bu yüzden kredi kartları kayıt dışı ekonomiyi engelleyen olumlu araçlardan biridir.

²⁸ YILMAZ Eyüp, a.g.e.,82

²⁹ <http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid~1@w~1@tarih~2004-09-03-t@nvid~,> “Kredi Kartının Patladığı Yok Müşteriden Memnunuz”, (e.t: 03.09.2004)

³⁰ YILMAZ Eyüp, a.g.e.,83

Bugün kredi kartı uygulamasının üye bakımından müessese bakımından, ülke ekonomisi bakımından birçok faydası vardır. Ülke bakımından döviz girdisi sağlaması ve vergi kaybını azaltma fonksiyonu ve paranın ekonomik çember içinde korunması gibi birçok fayda sıralanabilir.³¹

Visa ve Global Insight tarafından, 50 ülkede yapılan araştırmalara göre, kartlı ödeme sistemleri kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınması ve vergi toplanmasına önemli katkı sağlamaktadır. Sadece bu özelliğiyle bile kredi kartının desteklenmesi gereklidir.³²

Ülkemiz ekonomik açıdan gelişmiş bir piyasaya sahip olamamasının nedenlerinden biri hatta en baş nedeni kayıt dışı ekonominin yıllarca kontrol altına alınamamış olmasıdır. Ekonomide dolaşan paranın kontrol altına alınması yönünde belirli zamanlarda değişik kararlar alınmasına rağmen hala günümüzde kayıt dışı ekonomi önemli bir boyuttadır. Bu durumda devlet ihtiyacı olan vergi gelirinden önemli miktarlarda mahrum kalmaktadır. Piyasada kredi kartı kullanımının artması ile birlikte en azından kredi kartı ile yapılan işlemler kayıt altına girmiş olacaktır.

1.2.1.7. Dış İşlemler Açısından Fonksiyonları

Kredi kartı kullanımı ülkenin ödemeler dengesine etkide bulunmaktadır. Gerek ülke vatandaşlarının başka ülkelere gidip o ülkelerde harcama yapmaları gerekse yabancı ülke vatandaşlarının ülkemize gelip kredi kartı kullanarak mal ve hizmet satın almaları ödemeler dengesinde olumlu ya da olumsuz etkiler de bulunmaktadır. Eğer ülkeye gelen yabancı turistler , yurtdışına çıkarak alışveriş yapan ülke insanından daha fazla alışveriş yaparsa bu durum ülke için ödemeler dengesine olumlu bir katkıda bulunur. Bunun tersi durumda ise ödemeler dengesine olumsuz yönde etki edebilir.

Yabancı turistler nakit para yerine ülkemize gelirken banka kartı veya kredi kartı ile gelmekte ve bu şekilde alışveriş yapmaktadırlar. Son yıllarda tüm bankalarımız kredi kartlarına dev yatırım yaparak yabancı banka kartlarının da ülkemizde geçerli olabilmesini sağlamışlardır. Bu şekilde kredi kartlarının yaygın kullanılması bu sisteme alışık turistlerin daha fazla ülkemize gelmelerini ve alışveriş yaparak daha çok döviz bırakmalarına sebep olacaktır.

Ülke insanımız yurt dışına çıktığında kredi kartı ile harcama yapmaktadır bu da cari açığı artırır ama bunun karşılığında ülkemiz yılda 20 milyon turist gelmekte ve

³¹ ALTUĞ Osman, **İstanbul Ticaret Gazetesi**, Sayı 1587, s.2, (e.t.: 24.11.1989)

³² “**Kredi Kartı Müşterisinin %2’ si Sorunlu**”, Milliyet Gazetesi , (e.t. 03.09.2004),s.4

onlarda ülkemizde kredi kartı kullanmak suretiyle alışveriş yapmaktadır. Üstelik ülkemizde yapılan turist harcamaları bizim yurtdışında yaptığımızdan çok daha fazladır. Bu yönüyle baktığımızda ise gerçekte kredi kartları ülkemize döviz kazandırarak cari açığa olumlu etki yapmaktadır.³³

1.2.2. Sosyal Fonksiyonları

Kredi kartlarının sosyal açıdan fonksiyonlarını olumlu ve olumsuz fonksiyonları olarak iki şekilde inceleyebiliriz. Kredi kartları sosyal açıdan kişilerin sosyal statülerini geliştirmeleri, ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılamalarına yardımcı olması ve bu şekilde toplumsal açıdan gelişimin sağlanmasına yardımcı olmasının yanında eğitim, kültür ve bireysel açıdan sunulan imkanların yanlış değerlendirilmesinden dolayı da olumsuz etkileri vardır.

1.2.2.1. Sosyal Açıdan Olumlu Etkileri

Kredi kartı kullanıcılarının kredi kartlarına yönelmelerinin başlıca nedenleri hız ve kullanım rahatlığıdır. Kart hamili, kredi kartı sayesinde yanında büyük miktarlarda nakit taşımak zorunluluğundan kurtulur.

Cebinizdeki parayı kaybettiğiniz zaman bunun yerine yenisini almanız söz konusu değildir. En azından banknotlarla ilgili yasa da hüküm vardır. Paranın miktarı için mahkemede bir dava açmanız ve kaybettiğinizi kanıtlasanız bile onun yerine devletten para almanız söz konusu değildir. Halbuki, kredi kartı kaybolduğunda bloke ettirmek ve yerine yenisini çıkartmak çok kolaydır. ³⁴

Tüketim harcamaları devamlı ve zorunlu bir harcama olması nedeniyle, bu harcamaların karşılanması için sıcak paraya ihtiyaç vardır. Fakat her zaman nakit bulmak zordur. Kredi kartları insanların tüketim harcamalarını ihtiyaçları ve zevkleri doğrultusunda karşılaması yönünden oldukça faydalıdır.

Kredi kartı kullanıcılarına saygınlık, itibar, güven ve prestij bakımından avantajlar sağlar. Kredi kartı sahibi olmak başlı başına bir prestij kaynağıdır. Bilindiği gibi bankalar her isteyene kredi kartı vermemektedir. Bu yüzden ki Kart taşıyan kişi

³³ <http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid~1@w~1@tarikh~2004-09-03-t@nvid~> “**Kredi Kartının Patladığı Yok Müşteriden Memnunuz**”, (e.t. : 03.09.2004)

³⁴ Yapı Kredi Bankası, **Türkiye’ de Bireysel Bankacılığın 3.yılı**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1991, s.55

kredibilitesi yüksek olarak bilinmektedir. Kredi kartı hamili yanında parası olmasa da her türlü ihtiyacını karşılama imkanının kendisinde olduğu duygusu ile devamlı şekilde güven içerisinde bulunacaktır. Kısacası kredi kartı saygınlık,güven,itibar ve prestij sağlayan etkili bir mal ve hizmet satın alma aracıdır.³⁵

Amerika’ da bir kişinin saygınlığının cebinde taşıdığı kredi kartlarının sayısı ile orantılıdır. Yabancı ülkelerde kredi kartlarını taşımak için bugün ülkemizde de yaygınlaşmaya başlayan özel cüzdanlar vardır. Amerika ve Avrupa ülkelerinde kredi kartı nakit paradan daha geçerlidir. Bu bir anlamda kişinin almış olduğu kredi kartının arkasındaki bankanın güvenirliliği ve kredibilitesidir de diyebiliriz.³⁶

Nakit gibi çek taşıma külfetinden de kurtarmaktadır. Kredi kartı ile yapılan ödeme çek ile yapılan ödeme sistemine göre daha güvenli, pratik ve hızlıdır.son yıllarda çek ve senet kullanımı piyasada güvensiz araçlar olarak görülmektedir. Bu durum kriz sonrası özellikle küçük esnafın çek ve senetleri ödeyememesi ve bunun karşılığında yaptırım gücünün ne yazık ki aciz kalması toplumsal açıdan da önemli görülebilecek bir kitlenin sosyal anlamda büyük sıkıntılar içine girmesinde etken olmuştur. Kısa zaman içinde piyasada çek ve senete olan güven kaybı kredi kartı ile alışverişe kaymış artık esnaflar kendi aralarında bile mal alışverişlerinde kredi kartı kullanımını artırmıştır. Bu genel manada toplumun önemli bir kemsini kapsayan esnafların rahatlamasına ve daha rahat ticaret yapmalarına sebebiyet vermektedir.

Kredi kartı ile kartın geçerli olduğu tüm işyerlerinde vade farkı ödemeksizin mal ve hizmet alımı yapılabilir. Kart sahibi ekstre kesim tarihinden ödeme süresi (yaklaşık 40 gün) boyunca veya son yıllarda taksitlendirme sayesinde 3 aydan 12 aya kadar eşit taksitlere böldürerek faizsiz olarak mal ve hizmet alım satımında bulunabilir.³⁷ Bu durum tüketicinin genel manada refah seviyesini bilinçli olduğu müddetçe artırmaktadır.

Kredi kartı ihraç eden bankaların hemen hepsinin birkaç uluslararası kart kuruluşunun anlaşmalı üyeleri olması ve seyahat, tatil kartlarının da uluslararası kuruluşlarca ihraç edilmesi nedeniyle ihraç edilmiş olduğu ülke dışında seyahat

³⁵ YILMAZ Eyüp,a.g.e.,s24-26

³⁶ Yapı Kredi Bankası,**Türkiye’ de Bireysel Bankacılığın 3.yılı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1991, s.54

³⁷ YILMAZ Eyüp,a.g.e.,s24-26

çeklerinin yerini tutacak şekilde kullanılmaktadır.³⁸ Özellikle son yıllarda kapkaç ve hırsızlıkların artması kişilerin alın teri ile kazandıkları paralarının bir anda haksız ellere geçmesi toplumsal açıdan huzurun kaçmasına neden olmaktadır. Kredi kartı kullanımı ile hem seyahatte hem tatilinde hem de normal hayatında para taşımayan bireyler toplumsal açıdan sıkıntı veren bu durumlardan kurtulunmasına neden olmaktadır.

Sosyal hayat içinde ekonomik mücadele veren bireyler ihtiyaçlarını giderdiği müddetçe mutlu olacaktır. Ama Kişiler her zaman için ihtiyaçlarını karşılayacak nakit yönetimini gerçekleştiremeyebilirler. özellikle sabit gelirlilerin maaşları ay sonuna kadar idare edemeyebilir. Bu durumlarda belirli bir faiz karşılığı ATM'lerden müşteriler kredi kartlarından avansları kadar para çekebilmektedir.

Kredi kartı sahipleri şayet bankaları kendilerine nakit çekme olanağı vermişse gerek kartı veren bankaların şubelerinden, gerek kart kabul etmeye yetkili tüm bankaların şubelerinden gerekse 24 saat hizmet veren ATM'lerden ihtiyaç durumunda nakit avans çekebilir. Yurt dışında tüm ATM'lerin kart hamilleri nakit para çekebilirken ülkemize sadece kartı veren bankanın ATM'lerinden ya da bu bankanın anlaştığı diğer banka ATM'lerinden kredi çekebilmektedirler. Kredi kartı hamilleri banka ve ATM'lerin yanı sıra bankaların anlaşma yaptıkları bazı özel işyerlerinden de (döviz büfesi, benzin istasyonları, otel gibi) nakit avans çekebilmektedir.³⁹

Sosyal açıdan belirli bir refaha sahip olan bireylerin ekonomik açıdan da belirli bir güce sahip olmaları ve ekonomi içinde güvenle hareket edebilmeleri gerekmektedir. Piyasa içinde yer edinmek ve elindeki tasarruflarını değerlendirmek ve gerektiğinde ihtiyaçlarını karşılayacak fon bulmak isteyen bireyler finansal araçlara başvuracaklardır. Bu bakımdan bankaların verecekleri hizmet önemlidir. bankalar günümüzde müşteri sadakati sağlamak, yeni müşteri kazanmak veya mevcut müşterilerinin daha fazla kart kullanımını sağlamak için çeşitli promosyonlar düzenlemektedir. Chipsiz kartlarda puan toplamak ve toplanan puan karşılığı hediye vermek çipli kartlarda ise müşterilerin yaptıkları alışverişleri karşılığı para kazandırmak suretiyle ödüllendirilmekte ayrıca en çok kartla alışveriş yapanlara hediye vermek gibi farklı ödüllendirme politikaları sağlamaktadırlar.

³⁸ TAKAN Mehmet, a.g.e., s.251

³⁹ YILMAZ Eyüp, a.g.e., s.-24-29

Türkiye'de 'çipli kart' kullanımına geçilmesi için gerekli altyapı çalışmalarının sürdürülmektedir. Bu çerçevede, bankalarımıza POS yatırımları için BKM tarafından da teşvik verilmektedir. Çipli kartlar, özellikle PIN ile birlikte kullanıldıklarında sahtecilik ve dolandırıcılığa karşı son derece güvenli olması ve üzerlerinde bilgi taşıyabildiklerinden kullanımı tercih edilen bir ödeme aracına dönüşecektir.⁴⁰

Kredi kartı hamilleri, kartı çıkaran kurumun sunduğu özel hizmetlerden faydalanabilmektedirler. Bu hizmetler sosyal açıdan kişilerin daha güvende yaşamalarını daha mutlu ve refah yaşamalarına hizmet etmektedir. Bunların arasında birtakım dergileri ücretsiz edinebilmek, kurumun sadece kart hamillerine sattığı bazı özel ürünleri alabilmek, havalimanlarında özel bölümlerde oturup teleks, telefon gibi haberleşme araçlarından faydalanmak ya da kredi kartını kullanarak bankaların otomatik vezne makinelerinden nakit para alabilmek, sağlık hizmetlerinden faydalanmak gibi başvurabileceği sigorta hizmetleri , kira ödemeleri, fatura ödemeleri bugün bankalar tarafından kredi kartı kullanıcılarına verilmektedir.

Günümüzde birçok banka kredi kart hamilleri için çeşitli sigorta hizmetleri sunmaktadır. Genellikle tüm bankalar kart hamillerine kayıp çalıntı kart sigortası yapmaktadır. Birçok bankada bu sigorta, bildirim anından itibaren başlamakta bazı bankalarda ise daha önceki bir saatten başlayabilmektedir. Bazı bankalar kart hamillerine seyahat,kaza, hastalık,alınan eşyanın bozulması bagaj sigortası gibi çok çeşitli alanlarda sigorta hizmeti sunmaktadır. Ayrıca yapılan bu sigortalar aylık taksitler halinde kredi kartlarından otomatik olarak alınmaktadır.

Aile sosyal açıdan önemli bir bölümdür. Aile bireylerinin tamamının çalışarak aileye katkıda bulunması beklenemez. Ama aile reisi ailenin genel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken ailenin diğer üyelerinin de belirli zamanlarda önemli ihtiyaçları çok acil ihtiyaçları vukuu bulabilir. Ek kart sayesinde aile fertlerinin istedikleri zaman ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri sağlanmaktadır. Bu sayede nakit ödemeksizin alışveriş yapabilmeleri sağlanmakta ve harcamalar tek bir hesapta toplanıp denetlenebilmektedir⁴¹

⁴⁰ http://www2.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=175162&dept_id=302, “**Alsak Alsak Kartla Ne Alsak**” (e.t.: 18.05.2004)

⁴¹ <http://www.e-ticaretmerkezi.net> (e.t. :13.05.2004)

Banka kredi kartı hamilleri, belli bir kredi limiti dahilinde esnek şartlarda ödeme olanağı elde etmektedirler. Ancak, bu imkan her türlü kredi kartı ihraç eden kuruluş tarafından sağlanmaktadır.

Kredi kartı ihraç eden bankalar kart hamiline ödeme yapmak için hesap kesimsini gönderdikleri tarihten sonra belli bir süre içinde faizsiz kredi kullanma imkanını tanımaktadırlar hatta son yıllarda bankaların müşterilerine kullandıkları kredi kartları karşılığında üye işyerlerinde yapmış oldukları alışverişleri peşin fiyatına taksitlere bölmek suretiyle birden fazla ekstre de ödeme şansı vermek suretiyle harcamalarının artmasına ve istenildiğinde gelirlerinden daha fazla harcama yapmalarına da katkıda bulunmaktadır.

Kredi kartlarının bu kolaylıklarından dolayı ülkemizde hızlı bir şekilde artması ekonomiye canlılık kazandırması ulusal ekonomi için faydalı olsa da kredi kartı kullanımının nakit haricici alışveriş imkanına kendini kaptıran müşterilerin zamanla büyüyen borç yükleri karşısında ezilmeleri ise kredi kartının sakıncası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum kredi kartı kullanıcılarının bilinçlendirilmesi ile bertaraf edilebilecek bir durumdur. Fakat uzun bir süreci gerektirmektedir.

Kredi kartlarının bilinçli olarak kullanılması kullanıcılarına önemli faydalar sağlamaktadır. Örneğin kullananlar, yaptıkları harcamaların hesabını tutmakta kolaylık elde etmektedirler. Kullanıcılar gelen ekstreler sayesinde nakit planlaması yapmakta ve bazı bankaların ekstrelerinde vermiş oldukları hizmet olan harcama oranları ile hangi ihtiyaca ne kadar gereksinim duyduklarını ve gerekirse ihtiyaçlarını kontrol altında tutabilmeleri amacıyla bilgiler verilmektedir. Ayrıca, acil durumlarda kredi kartları, hamillerine büyük faydalar sağlar. Günümüzde kart hamilleri, telefonla mal siparişlerinde kredi kartı kullanabilmektedir. Bunların yanında, kredi kartı kuruluşları sağlık sigortası, kiralık araba ücretleri ve kişisel kaza sigortalı gibi alanlarda kart hamillerine özel fiyat veya ıskonto uygulaması yapmaktadırlar.

O halde kredi kartları kişilerin sosyal hayatında önemli değişiklikler yapabilecekleri imkanları bireylere sağlamaktadır. İnsanlar sonsuz ihtiyaçlarını karşılama için çalışırlar. Amaç en güzel şekilde yaşamak ise kredi kartın nimetlerinden bilinçli bir şekilde faydalanmak ve gerçekçi bir nakit yönetimi sağlamak suretiyle kredi kartları bireylere bu imkanı sağlayacaktır.

1.2.2.2. Sosyal Açıdan Olumsuz Etkileri

Kredi kartı müşterisi eğer gelirine göre harcamayı bilmiyorsa kredi kartı bu kişi için çok tehlikeli bir araç haline gelebilir. Kişinin aşırı derecede harcama yapması ve belli bir süre sonra borcunun ödeyemeyeceği meblağlara ulaşması sonucu banka bu kişi hakkında hukuki işleme başvuracaktır. Ama bu durum özellikle kişilikle alakalı olup kredi kartının getirmiş olduğu bir dezavantaj olarak görmemek gerekir.

Kredi kartlarının , bilinçli kullanıcı olarak kabul edebileceğimiz ayağını yorganına göre uzatan ve nakit yönetimini gerçekten hakkıyla yapan bireyler için olumsuz yönünü söylemek mümkün değildir.

Özellikle ülkemizde 2001 krizinden sonra şu anki geline nokta itibari ile ekonomik iyileşme ve bankaların sağladığı imkanlar içinde kredi kullanımının artması bireyleri kredi kartlarına yöneltmektedir.Ama bu durum tüketim harcamalarındaki artışın karşılığında gelir seviyesinde ki artışla desteklenememesi yüzünden batık kredi miktarının da artışını yanında getirmektedir.

Batık kredi kartı kredilerindeki artışta hâlâ yüksek düzeylerde bulunan kart faizleri de önemli bir rol oynamaktadır.⁴²

Ülkemizde yukarıda da bahsettiğimiz gibi son 94 ve 2001 yıllarında meydana gelen Kriz dönemlerinde, tüketiciler zorunlu olarak alışverişlerini ertediler. Bugün ise bu bireyler alışverişlerini gelirine bağlı olarak değil, geleceğine bağlı olarak güvensiz bir biçimde yapıyor. Tüketim eğilimi ve buna bağlı olarak kredi kartları ve tüketici kredileri de sayı ve kullanım hacmi olarak artıyor. Kredi ve kredi kartı pazarlama gayreti içerisinde olan bankalar da, vatandaşın gelir durumunun üzerinde kredi açarak tüketim eğilimini körüklemektedirler. Bilinen bir gerçek ülkemizde insanların ihtiyaçları doğrultusunda tüketim artışı yaşanmaktadır. Ama bu artışa karşın gelir aynı şekilde artırılmamaktadır. İhtiyaçlarını karşılamak isteyen bireyler, tüketim artışını körüklerken aynı şekilde gelirleri artmadığı için bir anlamda henüz kazanmadıkları parayı kredi kartı ile harcamış olmaktadırlar.

⁴² DOĞAN İbrahim, “Yüzbin Yeni Mağdur Geliyor.”,Aksiyon Dergisi,Sayı: 496, (e.t.: 07.06.2004)

Ülkemizde kredi kartı, üst gelir grubu kart sahipleri tarafından düzenli olarak kullanılmakta ve bu gelir grubu kredi kartlarının nimetlerinden faydalanırken ödeme günü geldiğinde ise bir facia yaşamamaktadırlar. . Bu grup ekonomik gelirlerinin bilincinde ve giderlerini buna endeksleyebilen bir yapı sergilemektedir.

İleriki bölümlerimizde de görüleceği gibi yapmış olduğumuz anketlerde bunu göstermektedir ki bu gelir grubundakiler için kredi kartları bir statü sembolü rolü oynuyor. Bu gelir grupları için karta sahip olmak demek banka tarafından yüksek kredibilitede görülmek demektir. Alt gelir gruplarında ise genel durum gelirin tüketimi tam anlamıyla karşılayamadığı bir ortamı karşımıza çıkartmaktadır. Özellikle anket çalışmalarım sırasında düşük gelir grubunda olarak nitelendirebileceğim birçok kendilerini kredi kartı mağduru olarak niteleyen bireylerle sohbetlerimde , bu bireylerin başlangıçta kredi kartını kendilerine verilen bir ikramiye olarak gördükleri her ödeme döneminde asgari tutarı ödeyip kalan kısmı bir sonraki aya erteledikleri ve Bankaların, katlana katlana ödeyemeyecekleri miktarlarda borçları çıkardıklarını ifade ettiler. Bu durum , bu gelir gruplarında bulunan bir kısım bireyin gelirleri ihtiyaçlarını tam anlamı ile karşılayamadığı için özellikle kredi kartı kullanımına geçtikleri dönemlerde bir tüketim çılgınlığı içine girdiklerini göstermektedir. . Bu da bireylerin kapasitelerini aşmalarına neden oluyor. Bunun vardığı nokta da çoğu kez mahkeme veya haciz davaları oluyor.

Son dönemde oluşan tabloda ise, kredi kartı kullanıcıları ile ekonomik karar alma mekanizmaları karşı karşıya gelmiş durumda. Buna karşılık tüketici kredilerini azaltmaya yönelik bir takım önlemler alınsa da tüketimin ve kart kullanma çılgınlığının hızı yine de azalmadı. Son dönemlerde bankalar artık istemeyerek de olsa kredi kartı satışlarını azaltmayı düşünmektedirler .⁴³ Bankaların bu telaffuzlarının nedeni 2004 yılı sonunda 592,8 YTL olan batık kredi kartı alacaklarının 2005 haziran ayı itibariyle 959.1 milyon YTL ve Eylül 2005 itibariyle 1.130 Milyon YTL' ye ulaşmasıdır. Çığ gibi büyüyen batık kredi kartı alacakları, bankaların toplam kredi alacaklarının % 80' ini oluşturmaktadır.⁴⁴

⁴³ “**Takstili Alışveriş Çılgınlığı**”, Dünya Gazetesi, (e.t.: 17.11.2004),s.13

⁴⁴ Garanti Dergisi , “**Kredi Kartı Batığı Büyüyor**” İstanbul: Garanti Bankası Yayınları , Temmuz 2005 ,s.12

Sonraki bölümlerde de belirteceğimiz gibi kredi kartı hakkında son dönemde çıkartılan kanunlar kredi kartı kullanım kültürünü hala kazanamamış bireyleri korumak manasını taşımaktadır diyebiliriz. Ama burada tabii ki devletin ve bireyin konuya gereken önemi göstermesi ile bitmemektedir. Buna bankaların da katılması kredi kartının olumsuz sonuçlarını ortadan kaldıracabilecektir. Bugün hala birçok bankamız banka önlerinde stand açmak suretiyle bilinçli olsun olmasın belirli bir gelir seviyesinde olsun olmasın herkesi kredi kartı sahibi yapabilmek için birbirleri ile rekabet halindedirler. Bankaların da konuya gereken önemi vermeleri bilinçsiz harcama yapan veya yapacak kişilerin kendilerine çeki düzen vermelerini gerektirecektir.

Kredi kartları, satın alma önceliklerine göre yapılmış olan ihtiyaç listesinde kredi ile alınabilecek mal ve hizmetler daha gerekli ihtiyaçların önüne geçerek kişinin birey ve aile olarak tasarruflarından maksimum fayda sağlama olanağını engelleyebilir⁴⁵

Bir diğer olumsuz durum ise toplu nakit para olması durumunda ortaya çıkacak pazarlık avantajının kredi kartı kullanımından dolayı kaybolmasıdır. Çünkü üye işyeri malın ücretini bankadan hemen tahsil edememektedir.

Yine bir başka olumsuzluk ise kredi kartları ile taksitlendirme sonucun da ortaya çıkıyor. Kredi kartı sayesinde 1 günde tükenen et, süt, peynir gibi gıda maddeleri ile benzine üç aya varan taksitlendirmeler yapılmakta. Giyim kuşam ve diğer eşya alımlarında taksitlendirme 12 aya kadar çıkıyor. Bu ise tüketiciyi aşırı borçlanmaya özendirilmektedir. Özellikle plansız harcama yapma eğiliminde olan tüketiciler taksitlendirme sayesinde ihtiyacının üzerinde alışveriş yapabilmektedir. henüz kazanmadığı parayı harcayarak , yüksek faiz yükü altında ezilmektedir.

Enflasyon oranları yüzde 10'un altına düşmüş olmasına rağmen, bankalar aylık ortalama yüzde 6.25 yıllık yüzde 107 faiz işletmeye devam ediyor. Aylık yüzde 9.95, yıllık yüzde 212 faiz uygulayan banka bile var. Oysa bir memurun maaşı bir önceki yıla göre ancak yüzde 10 artmaktadır. . Dolayısıyla gelir-harcama uçurumu gittikçe büyümektedir. Bu bağlamda özellikle bilinçsiz tüketici kredi kartı borcunun ödeyebileceği rakamların çok üstüne olmasından dolayı çok büyük sıkıntılara girebilmektedir.

⁴⁵ ERSOY Ali Fuat ve BEYAZIT Ateş, **Tüketici Kredileri**, Mesleki Eğitim Dergisi, İstanbul,1999, s.110

Türkiye'deki kredi kartı kullanıcılarının borcu hangi seviyede? Bu konuda yapılan yorumlar ise hiç de iç açıcı değil. Hatta tefeciden borç almanın, kredi kartı kullanmaktan daha cazip hale geldiği bile söyleniyor.⁴⁶

Kredi kartları bazı işletmelerde mal ve hizmetlerin fiyatlarının yükselmesine neden olur. Şöyle ki kredi kartı kullandıran üye işyeri bankaya ödediği komisyonu kart hamilinden çıkarmak için komisyon oranınca artı olarak malın fiyatına yansıtmaktadır. Bu durumda kart hamilinin daha yüksek fiyatlardan mal almasına neden olur.⁴⁷

Kredi kartı kullananların çoğu kısa zamanda kart bağımlısı oluyor. Reklamlar, alışveriş merkezlerinin iç dizaynı, indirimler, taksit imkânları ve daha pek çok etken bu bağımlılığı daha da artırıyor. Önce borçlu yaşam süreci başlıyor. Çoğunlukla bu süreci iflâslar, intiharlar, aile faciaları, hattâ cinayetler izliyor. Bu durumları yaşamamak kredi kartlarının daha bilinçli kredi kartı kullanımından geçmektedir.⁴⁸

ATO'nun 'Kredi Kartları Anketi'ne göre, kart kullananların yüzde 43'ü ödeme güçlüğü çekiyor, yüzde 50.9'u ancak asgari ödemeyi yapabiliyor, yüzde 26.2'si ise borcunu ikinci bir kartla borçlanarak kapatıyor

Ankara Ticaret Odası'nın (ATO) Ankara'daki çeşitli merkezlerde bin 876 denek üzerinde 1-5 Şubat tarihleri arasında gerçekleştirdiği "Kredi Kartları Yakın Planda Anketi" sonuçları kredi kartı kullanıcılarına ilişkin ilginç gerçekleri gözler önüne serdi. Sonuçlara göre ankete katılanların yüzde 71'i kredi kartı kullanırken, yüzde 54.4'ü bir, yüzde 33.6'sı da birden fazla kart taşıyor.

Ankette, "İkinci kredi kartına neden ihtiyaç duyuyorsunuz? (birden fazla kredi kartı kullananlar değerlendirilmiş) sorusuna kart kullananların yüzde 26.2'si kredi kartı ödemelerinde diğer kredi kartının destek olduğu yanıtını verirken, tüketicilerin yüzde 38'i kredi kartını yalnızca zorunlu gıda harcamaları için kullandıklarını bildirdi. Diğer sonuçlar şöyle:

Kredi kartı kullananların yüzde 43.1'i her ay ödeme güçlü çekerken, yüzde 36.3'ü ise yılda birkaç kez ödemedede zorlanıyor.

⁴⁶ “Takstili Alışveriş Cılgınlığı”, Dünya Gazetesi, (e.t.: 17.11.2004),s.13

⁴⁷ YILMAZ Eyüp, a.g.e.,s.36

⁴⁸ Özgür Ve Bilge Dergisi, “Çağın Morfini Kredi Kartları”, Yıl:1 sayı:12

Borcunu bir kez ödemeyerek temerrüde düşen tüketicilerin oranı yüzde 55 olarak saptanırken, birden fazla temerrüde düşenlerin oranının yüzde 25 olduğu kaydedildi. Hiç temerrüde düşmeyenlerin oranı ise yalnızca yüzde 20.

Ankete katılanların yüzde 50.9'u anketin yapıldığı gün itibariyle kredi kartlarının asgari ödemesini yaptıklarını belirtirken, ödemelerini son ödeme tarihinde yapanların oranının yüzde 63.5 olduğu belirlendi.

Tüketicilerin yüzde 46.5'i bankanın gönderdiği hesap özetlerini incelemiyor. Hesap kesimlerini sıklıkla kontrol edenlerin oranı yüzde 30 olarak saptanırken, düzenli olarak kontrol edenler yüzde 23.5.

Kart kullananların yüzde 72.8'i alışverişlerinde kimlik sorulmadığını bildirirken, kredi kartı borcunun faizine faiz yürütülenlerin oranı yüzde 96.3.

Kart kullanıcılarının yüzde 64.8'i bilinçli alışveriş ve harcama yapan tüketici olduklarına inanmıyor. Yine kart kullananların yüzde 73.4'ü kredi kartı kullanarak yaptıkları harcamaları nakit olarak rahatlıkla gerçekleştiremiyor bu rakamlar kişilerin kredi kartlarını ne oranda bilinçsizce kullandıklarını göstermektedir.⁴⁹

1.2.3. Psikolojik Fonksiyonları

Kredi kartı sahibi olan mudilerin güven prestij ve itibar bakımından üstünlük kazandırması kredi kartı kullanıcılarının psikolojik olarak mutlu olmalarına neden olmaktadır. . Ama ihtiyaçlarını gelirine göre değil de kredi kartı limitine göre kullanan kişileri açısından bakıldığında biriken borçların ödenmemesi zamanla kişilerin ruh hallerini bozmakta bu durum ruhsal olarak kişilerin borç bataklarının kurtulamaması bireysel bazda psikolojik dengelerinin bozulmasına toplumsal açıdan ise yüzlerce aile birliğinin bozulması gibi etkiler yaratmaktadır.

Kredi kartının ilk yarattığı psikolojik etki parayı ikame etmesi yönü ile bu sınırın aşılması olarak karşımıza çıkmakta bu nedenle tüketim eğilimini artırmaktadır. Fakat bu etki piyasada enflasyonist bir etki yaratmamaktadır. Buna karşılık nakit darlığı durumunda piyasayı canlandırıcı etkisi de göz ardı edilmemelidir.⁵⁰

Psikolojik anlamda olumsuz etkilerin ortaya çıkmasına vatandaş kadar bankalarda etkili Kart sahipleri, bankaların yüksek faiz uygulamaları nedeniyle borç

⁴⁹ <http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2003/02/17/ekonomi/ekonomi1.html>, “**Borç Yiğidin Kamçısı**”, (e.t.17.02.2003)

⁵⁰ ISIYEL Cavit, “**Kredi Kartının Tüketime Etkisi**”, Dünya Ekonomi – Politika Gazetesi, Kredi Kartları Eki, 6.11.1995, s.2

batağına saplandıklarını söylüyor. Öte yandan, bankalar cephesinden gelen yanıtı kulak verildiği zaman da, yapılan harcamalarda büyük bir sorumsuzluk olduğu ortaya çıkıyor.

Kısacası, kart kullanıcıları harcama bilincine sahip değil, bankalar ise toplumdan kart talebini görünce faizleri ölçüsüz seviyelere çıkarmakta sakınca görmüyorlar. Olayın hem toplumsal hem de iktisadi açımları var. Bu aşamada, Avrupa Birliği' ne girmek için dev adımlar atan Türkiye için , kredi kartı çılgınlığı ve tüketim kültürü Türkiye'nin kendi sosyal ve mali gündemine alması gereken bir konu olarak duruyor. ⁵¹

Genel olarak bakıldığında bilinçsiz olarak kredi kartı kullanan kişilerin nakit yönetimlerini gerçekleştiremedikleri söylenebilir. Bu tip kişiler için matematiği bilmedikleri söylenebilir. Belki bu yüzdendir ki kredi kartını lehine kullanmayı da bilmiyorlar. Eğer yorganına göre ayağını uzatmış olsalar kredi kartı kullanımı toplumsal olarak bakıldığında kişilerin ümitlerini artırıcı, tüketim harcamalarını psikolojik olarak doğrudan etkileyen bir faktör. Kredi kartları gelişmekte olan ülkelerde toplumun zenginleşmesini sağlayan bir faktör. Zenginleşen toplum refah seviyesinin artması ile psikolojik olarak da daha fazla tatmin olmakta ve mutlu olmaktadır. Ama baş da da değindiğimiz gibi kredi kartını, yetersiz gelir ile sonsuz ihtiyaçlar çatışması içinde ihtiyaçları lehine kullanan bireyler, mutlu olamadıkları gibi psikolojik tatmine ulaşmakta da bu yüzden çok zorluk çekmektedirler.

1.3. KREDİ KARTI SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ ,ÇEŞİTLERİ VE AVANTAJLARI

Kredi kartı işlemi yapan kuruluşlar başlıca iki yönlü işlem gerçekleştirmektedirler. Bunlardan birincisi, müşteriler adına kredi kartı basarak kullanımlarına sunmak, ikincisi ise, kendi kuruluşu ya da diğer kart çıkaran kuruluşlarca çıkarılan bu kartların kullanılabilmesi için kredi kartlarıyla mal ve hizmet satın alınabilecek potansiyel firmalarla anlaşmalar yaparak kredi kartı işlemlerini kabul etmektir.

Kredi kartı terminolojisinde kredi kartı çıkarma işlemleri "issuing", kart kabul etme işlemleri ise "acquiring" olarak adlandırılmaktadır. Buna bağlı olarak kart çıkaran banka ya da kuruluşa issuer, kart kabul eden banka ya da kuruluşa ise acquirer adı verilmektedir. Bir kuruluş sadece issuer olabileceği gibi, sadece acquirer de olabilir. Genellikle bankalar hem issuer hem de acquirer olarak kart hizmetlerini vermektedirler.

⁵¹ Dünya Gazetesi, “Taksitli Alışveriş Çılgınlığı”, (e.t.: 17.11.2004),s.13

Kredi kartı sistemine katılan tarafların sayısına göre kredi kartı sistemleri üçe ayrılmaktadır. Bunlar iki taraflı sistem, üç taraflı sistem ve karma sistemlerdir.⁵²

1.3.1. İki Taraflı Sistem

Kredi kartı çıkarmanın amacı kart ihraç eden kuruma gelir sağlamak, piyasada prestij elde etmek ve müşterilerin diğer bankacılık işlemlerine aracı olabilmek için rakiplere göre daha avantajlı bir konumda olabilmektir. Kredi kartları; bankalar, kredi kartı kurumları ve bazı kuruluşlar tarafından çıkarılmaktadır. Kredi kartı çıkaran kurumların verdikleri kartların tamamı evrensel nitelikli değildir.

Bazı kartlar sadece kartı veren kuruluşların işyerlerinde kullanılmakta (mağaza kredi kartları), bazıları hem kartı çıkaran işyerlerinin mağaza ve şubelerinde hem de bu işyeri ile anlaşmalı diğer işyerlerinde kullanılabilen, bazıları ise sadece yurtdışında kullanılabilir.

Öncelikle, kredi kartının kullanılabilmesi için harcama yapılacak işyerlerinin olması gerekir. Bir işyerinin de kart kabul edebilmesi için herhangi bir banka ya da kuruluştan yetki alması gerekmektedir. Bu da üye işyeri sözleşmeleri ile yapılmaktadır.

Piyasaya arz edilen kart, kartı çıkaran kuruluşa ait işyerleri dışın da kullanılmadığından ve sadece kartı çıkaran kuruluşa ait işyerlerinde kullanıldığından ayrıca üye işyeri olarak bir taraf mevcut değildir; yani kredi kartını çıkaran kuruluş ile üye işyeri özdeşdir.⁵³ Kredi kartı çıkaran kuruluşun sadece kendi müşterilerine kart vererek yalnızca kendi işyerlerinde nakit ödemeden mal ve hizmet alma olanağı sunan sistem iki taraflı sistem olarak anılmaktadır.

İki taraflı sistemi uygulayan mağazalarda sistemin işleyişini aşağıdaki örneklerle açıklayabiliriz.

Mark&Spencer işyerlerinde sadece kendi verdiği kredi kartlarını kabul etmekte diğer kuruluşların çıkarttığı kartları reddetmektedir.⁵⁴ Bunun haricinde ülkemizde ikili sistem içinde müşterilerine kredi kartı ile alışveriş imkanı sağlayan DKNY Jeans, Paşabahçe, Sevil Parfümeri İgs, Kiğılı, Polo Garage, Mavi Jeans, Zeki Triko Ve

⁵² TAKAN Mehmet, a.g.e., s.248

⁵³ ATEŞ Derya, **Banka Kredi Kartı Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği ve Ek Kart**, Ankara 2000 s.9

⁵⁴ YILMAZ Eyüp, **Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri**, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2000, s.17

Lcwaikiki gibi firmalar müşterilerine sadece kendi mağazalarında hizmet sunan kredi kartı ile taksitli satış imkanı sunmaktadırlar.⁵⁵

Carousel Alışveriş ve yaşam merkezi ve Garanti Bankası işbirliği ile hazırlanan Carousel Kredi Kartı hem Türkiye’ de hem de Avrupa’ da bir alışveriş merkezinin çıkardığı ilk kredi kartı oldu. Carousel Kredi kartı ,Carousel Alışveriş ve Yaşam merkezinin içinde yer alan 100 mağazadan kredi kartı ile alışveriş imkanının yanı sıra Master Card amblemi olan her yerde yurtiçinde ve yurtdışında kredi kartı ile alışveriş ve yaygın ATM ağını kullanma imkanının da vermektedir. ⁵⁶

Şekil 1.2 de kredi kartlarında iki taraflı bir sistem uygulaması görülmektedir.

Şekil 1.2 : Kredi Kartlarında İki Taraflı Sistemin İşleyişi

Kaynak: TAKAN Mehmet,a.g.e. , s.249

Şekil de Görüldüğü gibi, iki taraflı sistemde biri mal satan ve aynı zamanda müşterilerine kredili satış yapma olanağı sağlamak üzere kart veren ticari işletme, diğeri de müşteri olmak üzere sadece iki taraf vardır. Teoride basit kart, tacir kartı, satıcı kredi kartı (seller credit card), işletmeye özgü kart diye de nitelendirilen bu kartın gerçek anlamda bir kredi kartı sistemi oluşturmadığı açıktır.

İki taraflı sisteme göre kredi kartının, kredi kartını çıkaran kuruluşa ait şube veya bağlı işyerlerinde kullanılmasının ardından kredi kartını çıkaran kuruluş, kart hamiline bir harcama belgesi düzenleyip göndermektedir. ⁵⁷ Harcama belgesinde gönderildikten sonra kart hamili ise borcu, kartı çıkaran kuruluş ile arasındaki sözleşmede belirlendiği üzere vadesi geldiğinde toplu ya da taksitle ödemektedir.

⁵⁵ TAŞ Dilek, "Alışveriş Kolaylaştıran Kartlar", Milliyet Gazetesi, (e.t. 29.07.2000)

⁵⁶ "Carousel ve Garanti' den Alışveriş Merkezi Kartı", Dünya Ekonomi-Politika Gazetesi (e.t. 12 .11.1998) ,s.9

⁵⁷ ÇEKER Mustafa , a.g.e., s.8

Ticari işletme bu kartı çıkarmaya gerek olmaksızın da müşterilerine taksitle mal satabileceğinden dolayı bizim de katıldığımız üzere bu kartların tam manasıyla kredi kartı olarak tanımlanması uygun değildir.

1.3.2. Üç Taraflı Sistem

Bu sistemde, ikili sistemden farklı olarak başka bir taraf daha bulunmaktadır. Üç taraflı sistemde ticari işletme kart ihraç etmemektedir. Onun yerine bu konuda uzmanlaşmış kredi kartı çıkaran kart kuruluşları ya da bankalar bu işlevi yerine getirmektedirler. Bu şekilde çıkarılan bir kart sisteme dahil olan ve bu sistemin logo ya da amblemini taşıyan tüm işyerlerinde kart hamillerince kolaylıkla kullanılabilir.

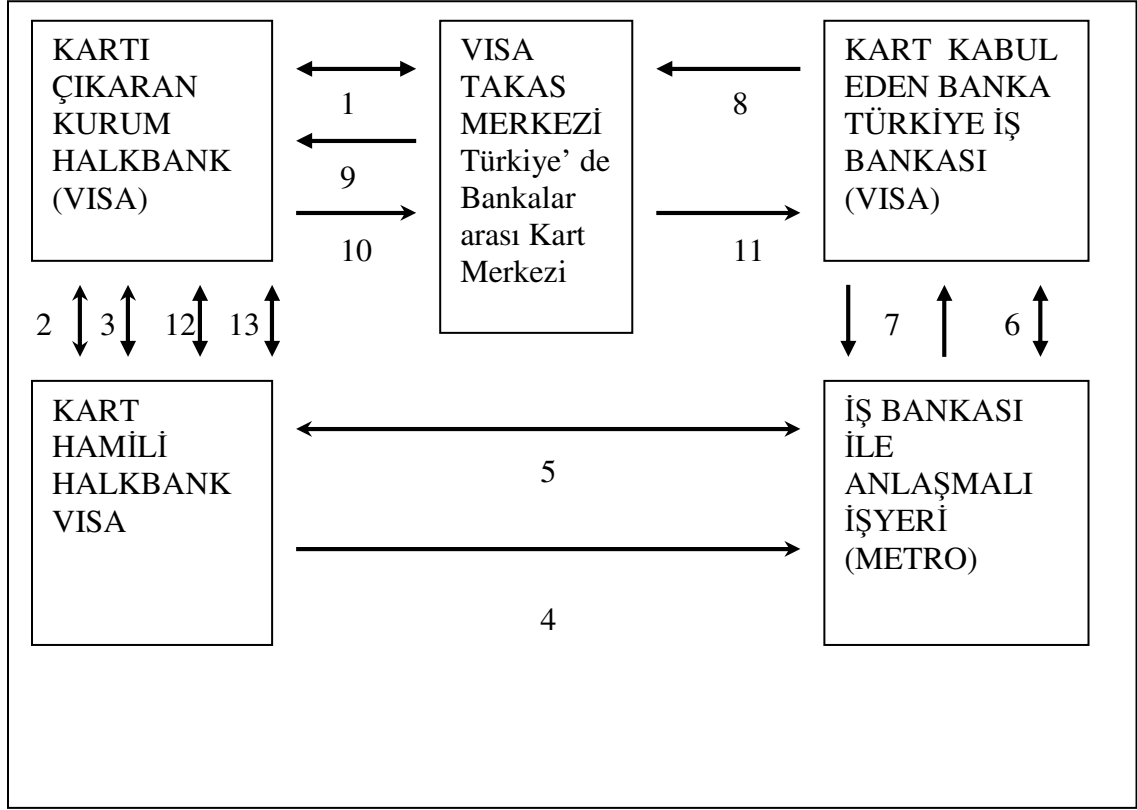
Bu tür bir kredi kartı sisteminde kartı çıkaran kurum, müşteri tarafından yapılan harcama bedellerini üye işyerine ödeme garantisi vererek iki taraflı sistemdeki ödeme riskini üzerine almaktadır. Kart hamili ise, bir dönem içerisinde yaptığı alışveriş ve harcama tutarlarının toplamını kartı veren bankaya ödemekle mükelleftir.

Üç taraflı sistem pratikte yerini başka bir tarafın da sisteme katıldığı genişletilmiş üç taraflı sisteme bırakmıştır. Avrupa ve ülkemizde bankalar, bizzat bağımsız kredi kartı çıkarmak yerine, lisans sözleşmeleri çerçevesinde anlaştıkları Visa ve EuroCard-Mastercard' ın kredi kartlarını çıkarmaktadırlar.⁵⁸ Genişletilmiş üç taraflı kredi kartı sistemi aslında beş taraflı bir sistem görünümündedir. Çünkü, sistemin işleyişinde temel olarak beş taraf söz konusudur. Bunlar;

- Lisans veren kredi kartı kuruluşu (VISA, MasterCard gibi),
- Lisans alan ve kart pazarlamasını yapan banka (Halkbank, Pamukbank gibi),
- Yetkili bir bankadan kredi kartını alan kart hamili,
- İşyeri ile üye işyeri sözleşmesi imzalamış bulunan başka bir banka (Yapı Kredi, Akbank gibi),
- Üye işyeri sözleşmesini bir banka ile imzalayan ve başkaca bir bankanın verdiği kart hamilinin kartını kendi işyerinde kabul eden üye işyeri (örneğin Metro gibi).

⁵⁸ ÇEKER Mustafa, a.g.e., s.10

Yukarıda tarafları belirtilen ve uygulamada da bizzat yaşanan ve genişletilmiş üç taraflı sistem olarak adlandırılan sistemi bir şekil ile açıklamak sistemin kavranması açısından daha uygun olacaktır. Şekil 1.3 de genişletilmiş üç taraflı sistemin işleyişi görülmektedir.⁵⁹

Şekil 1.3 : Kredi Kartlarında Genişletilmiş Üç Taraflı Sistemin İşleyişi

Kaynak :TAKAN Mehmet,a.g.e., s.250 ; ALTAN Mikail, Bankacılık , s.172

(1) Halkbank 'ın VISA kart kuruluşu ile lisans anlaşması yaparak kredi kartı verme yetkisini alması.

(2) Halkbank 'ın kart hamili ile bir sözleşme yapması. Diğer yandan Türkiye İş Bankası 'nın işyeri ile üye işyeri sözleşmesi yaparak bu işyerinde VISA kredi kartlarının kabul edilmesine ilişkin sözleşme yapması ve ilgili işyerine imprinter ya da POS cihazı bağlaması.

⁵⁹TAKAN Mehmet,a.g.e., s.250

- (3) Halkbank 'm kart hamiline kartını teslim etmesi.
- (4) Kredi kartı hamilinin Metro 'dan alışveriş yapması.
- (5) Ödeme yapmak amacıyla kredi kartının ibraz edilmesi.
- (6) Harcama belgesinin işyerince anlaşmalı bankaya ibraz edilmesi.
- (7) Türkiye İş Bankası 'nın harcama bedelini işyerine ödemesi.
- (8) Yapılan harcama belgesinin Türkiye İş Bankası tarafından takas merkezine bildirilmesi.
- (9) Takas merkezinin bu harcamayı kart hamilinin bankasına bildirmesi.
- (10) Halkbank tarafından takas merkezine yapılan ödeme.
- (11) Takas merkezinin söz konusu bedeli işyerinin bankasına ödemesi.
- (12) Kam çıkaran Halkbank 'm kart hamiline hesap bildirim cetvelini göndermesi.
- (13) Kart hamilinin borcunu son ödeme tarihinde ödemesi.

1.3.3. Karma Sistem

Genişletilmiş iki taraflı sistem diye de adlandırılan karma sistemde, kredi kartı hamili, kartını, bu kartı kendisine veren işletmenin yanı sıra diğer bazı işletmelerde de kullanabilir. Bu durum genellikle aynı sektörde çalışan işletmeler için söz konusudur. Örneğin; bir havayolu firmasından alınan bir kart, yine havayolu alanında faaliyet gösteren diğer bir firmada da geçerli olmaktadır. Bu işbirliği sayesinde kart hamilleri sisteme dahil diledikleri havayolu şirketinden peşin para ödemeksizin bilet almak imkanına kavuşabilmektedir. Burada her şirket diğerininkine benzeyen bir havayolu ile ulaşım kredi kartı çıkarır. Yolcu bilet alırken kendisine kart veren şirketten bu kart ile bilet alırsa, bu gerçek anlamda iki taraflı bir kredi kartı ilişkisi oluşturur. Buna karşılık, yolcu kendisine kredi kartı veren şirketin dışında bir havayolu şirketinden bilet almak istediğinde, sisteme dahil olan bu şirket bu kartı kabul etmek zorunluluğundadır. Bu durumda, ikinci havayolu şirketi tıpkı üç taraflı sistemde olduğu gibi bir üye işyeridir. Çünkü, o bilet bedelini yolcudan değil yolcuya kartı veren havayolu şirketinden talep ve tahsil edecektir. Görüldüğü gibi, burada bir havayolu şirketi bir taraftan bizzat kartı çıkaran kurum, diğer taraftan da üye işyeri olarak iki farklı işlev görebilmektedir.⁶⁰

⁶⁰ TAKAN Mehmet,a.g.e., s.251

Buna örnek olarak UATP tarafından çıkarılan Air Travel Card oluşturur. Bu kuruluşa dünyadaki tüm havayolu şirketleri dahil olmuşlardır. Sözü edilen işbirliği sayesinde kart hamilleri diledikleri havayolu şirketinden peşin para ödemeksizin bilet alma olanağına kavuşmuşlardır. Burada her şirket diğerininkine benzeyen bir havayolu ile ulaşım kartı çıkarmaktadır.

Karma sistem, kredi kartı yönünden baktığımızda kartı çıkaran şube veya bağlı işyerleri dışında kullanılabilmesi bakımından iki taraflı sistemden ayrılırken, kartı çıkaran kuruluş ile mal veya hizmet sunan işyerinin aynı olması özelliği ile üç taraflı sistemden ayrılmaktadır.⁶¹ Karma sisteme dayalı kredi kartları ya aynı bölgede ya da aynı branşta kullanılabilen kartlardır.⁶²

Bu yönleriyle karma sistem hem iki taraflı sistemden, hem de üç taraflı sistemden ayrılmaktadır.

1.3.4. Kredi Kartı Çeşitleri

Kredi kartları ; üç şekilde ayrıma tabii tutulabilir. Bunlar

1. Kullanım Şekillerine Göre Kredi Kartları
 - Kredili Kredi Kartları
 - Stoklanmış – Değer Kartları Veya Mağaza Kartları
2. Kart Hamilinin Niteliğine Göre Kredi Kartları
 - Bireysel Kartlar
 - Firma Kartları (Company Card)
 - Asli Kart , Ek Kart
3. Kullanım Alanlarına Göre Kredi Kartları
 - Yurt İçi Kredi Kartları
 - Yurt Dışı Kredi Kartları

Olmak üzere üç şekilde ayrıma tabii tutulabilir. Aşağıda kredi kartı çeşitlerine daha ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir.

⁶¹ ÇEKER Mustafa, a.g.e.,s.12

⁶² TEOMAN Ömer, **Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması**, Güncelleştirilmiş 4.baskı İstanbul: Beta Yayınları,1999,s.49-50

1.3.4.1. Kullanım Şekillerine Göre Kredi Kartları

Kullanım şekillerine göre kredi kartları, kredili kredi kartları (credit cards) ve stoklanmış – değer kartı (stored-value card) veya mağaza kartları olarak iki bölümde incelenir.

1.3.4.1.1. Kredili Kredi Kartları (Credit Cards)

Bu tür kredi kartlarında kart hamili kişinin bir cari hesabı olması söz konusu iken bu hesabının alacaklı olması zorunluluğu yoktur, bir başka ifade ile bankada hiç para bulundurulmayabilir. Örneğin, kart hamili üye işyerinden bir mal satın alır, üye işyeri de bankadan -belirli bir günde parasını tahsil eder. Banka da müşterisinin adına açtığı borçlu cari hesaba kendisinin belirlediği müşterisine yani kart hamiline de bildireceği son ödeme günün valörü ile bu tutarı borç kaydeder. Bu son ödeme günü kart hamilinin bu harcama bedelini faizsiz ödeyebileceği son günü ifade etmektedir. Kart hamili harcama tutarını bu tarihte ödemeyebilir. Bu durumda, valörü takip eden üç ay içinde kredi faizi tahakkuk ettirmek suretiyle bu borcunu ödemekle yükümlü hale gelmektedir. Bilindiği gibi, borçlu cari hesap şeklinde çalışan kredilere üç aylık dönem sonlarında faiz tahakkuk ettirmektedir. Kart hamili faiz ödeyerek bu riskini, üç ay içinde ortadan kaldırmak ile sorumlu hale gelmektedir. Bazı uygulamalarda ise, bu sistemin dışına çıkıldığı görülmektedir. Bazı bankalar son ödeme gününde yapılan harcama tutarının belli bir kısmının ödenmesi koşuluyla toplam harcama tutarının dört ile altı ay arasında değişen eşit taksitlere bölmekte, harcama bedelinin ödenmesini aylara yaymakta, ancak aylık faizler tahakkuk ettirmektedir. Bu ise, harcama bedelinin bir defada üç aylık dönem içerisinde ödenmesine alternatif bir durum meydana getirmektedir. Her kredi kartı hamiline harcamaları için belli bir limit tanınmakta ve kart hamili de bu limiti içerisinde döner (rotatif) bir harcama olanağına sahip olmaktadır.

Kredi kartı hamillerine yurt içinde kartı aldığı banka tarafından, yurt dışında ise, kredi kartı kurumu tarafından tanınan limitler dahilinde, yurt içinde kart alınan banka şubelerinden, yurt dışında ise sisteme dahil banka şubeleri ile otomatik vezne makinelerinden "cash advance" de denilen avans çekebilme imkanı tanınabilmektedir.⁶³

⁶³TAKAN Mehmet,a.g.e., s.245

1.3.4.1.2. Stoklanmış – Değer Kartı (stored-value card)Veya Mağaza Kartları

Bu kartlar sabit bir miktar dijital nakit içermektedir. Akıllı kartlar (smart Card) bu tür kartların en ünlüsüdür.⁶⁴

Perakende satış yapan mağazalar veya mağazalar grubu tarafından müşterilerine kredili alışveriş yapma olanağı sunan ve iki taraflı sistem şeklinde işleyen kredi kartlarıdır. Bu tür kartlar, bir mağazalar zinciri oluşturmuş perakendeciler için müşterilerine zincirin diğer halkalarından da hitap edebilme ve kredili satışların da tek bir merkezde toplanması imkanı sağlar.

Bu tür kart uygulamalarında bankalar veya diğer mali kuruluşlar organizasyon ve idare konularında katkıda bulunabilmektedirler.

Perakendeci satıcılar, çeşitli şekillerde kredi imkanları sağlarlar. Bazıları fatura tarihinden sonra iki-üç hafta içinde ödenmesi gereken aylık veya opsiyon hesaplar şeklindedir. Bazıları da, kart hamillerinin aylık ödemelerinin 20-30 katı bir limite sahip hesaplardır. Ancak, mağazaların kredi limitleri, faizler ve ödemeler ile ilgili kuralları büyük farklılıklar göstermektedir. Bu tip kart ihraç eden mağazaların iyi bir örneği İngiltere'de Marks&Spencer Mağazasıdır. Bu mağaza 1978 mayıs ayında, ülke çapında bir kredi kartı uygulaması başlatmış ve o yıl içerisinde yarım milyondan fazla mağaza kartı ihraç etmiştir.

1.3.4.2. Kart Hamillerinin Niteliğine Göre Kredi Kartları

Kart hamillerinin niteliğine göre kredi kartları; bireysel kartlar, firma kartları (company cards) ve asli kartlar-ek kartlar olarak üç bölümde incelenir.

1.3.4.2.1. Bireysel Kartlar

Bireysel kredi kartının hamili gerçek kişidir. Bu gerçek kişi kartla yaptığı harcamalardan doğrudan doğruya sorumlu olduğu için bu tür kartlara özel kredi kartları da denmektedir. Nitekim, burada bankaya ya da kredi kartı kurumu nezdinde açılan alacaklı veya borçlu cari hesabın sahibi ile kart hamili aynı kişidir.

⁶⁴ PARASIZ İlker,a.g.e.,s:25-26

1.3.42.2.2. Firma Kartları (Company Cards)

Özellikle iş amacıyla seyahat eden işadamlarına, firmaların üst düzey yöneticilerine ve pazarlama elemanlarına hitap eden kartlardır. Firma kredi kartları kendi içinde dar anlamda ve geniş anlamda olmak üzere ikiye ayrılır.⁶⁵

Dar anlamdaki firma kredi kartlarında yapılan harcamadan tek başına bir firna, diyelim bir anonim şirket sorumludur. Kredi kartını çıkartan kurum nezdindeki hesap bu firma adına açılmıştır. Kart bu durumda bir gerçek kişinin adına düzenlenmiş olabileceği gibi, bazen hamil olarak sadece tüzel kişi gösterilmiş de olabilir. Anılan türdeki kredi kartları daha çok şirketi dışarıda temsil ile görevli kişilerin yapacakları harcamalar için çıkarılırlar. Bazen hem firmanın hem de firmada görevli gerçek kişinin adının birlikte yer aldığı bu türdeki kredi kartlarının şirketin gereksinimlerini satın almakla yükümlü olan kişilere de verilmesi mümkündür.

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılabileceği gibi, dar anlamdaki firma kredi kartları da kendi içinde belirli bir kişiye bağlı ya da sadece firma adını taşıyan kredi kartları olmak üzere ikiye ayrılabilir. Bu tür kartlardan, sadece firmanın yer aldığı kredi kartlarına, beyaz firma kredi kartı adı verilmektedir. Beyaz firma kredi kartlarında yalnızca ilgili firmanın ticaret unvanı yer aldığında, kredi kartını kullanmaya yetkili olan gerçek kişinin adları bu tür kartlardan anlaşılamaz.

Özellikle dış gezilerde personel kullanan firmalar, personelini ve firmanın ihtiyaçlarını satın almakla görevlendirdikleri elemanlarına bu tür kredi kartını vermeyi, elemanının eline para vermek yerine geniş kullanım alanı olan bu kartı kullanmayı yeğlemektedirler. Böylelikle, seyahate çıkan bir personel orada yapacağı otel, lokanta vb. gibi harcamaları için şirket adına açılan hesap üzerine çalışan kredi kartı sayesinde, para taşıma külfetinden kurtulduğu gibi önemli kolaylıklar da sağlayabilme avantajına sahip olabilmektedir.

⁶⁵ TAKAN Mehmet,a.g.e. s.245

1.3.4.2.3. Asli Kartlar-Ek Kartlar

Yukarıda ayırıcı özellikleri belirtilen tüm kredi kartları asli kartlar olarak da nitelendirilebilir. Bu tür bir kredi kartının çıkarılmasından sonra aynı hesap numarası üzerine, ikinci bir kart daha düzenlenmesi halinde bu ikinci kart ek kart olarak adlandırılır. İşadamları olan bir kişinin kendi kartına ek olarak bu kez eşine yapacağı harcamaları yine aynı hesaptan karşılamak üzere ikinci bir kart verilmesini istemesinde durum böyledir. Bunun yanı sıra, ikinci kart için ayrı bir hesap açılmakla birlikte, ikinci kartla yapılan harcamalardan ilk kart hamilinin sorumlu olacağının öngörülmesi halinde de asli kart-ek kart ayırımı yapılabilir.

Eski bankalar kanuna göre bir bankanın kart hamiline verdiği limit 5 maaşını geçemeyecektir. Son düzenleme ile bu oran 3 katına indirilmiştir. Aynı şekilde hamilin yakınlarına verilen ek kartların da asıl kart sahibinin limitine kadar kredi kartı verilebilir.⁶⁶

Şunu da belirtmek gerekir ki, ek kart hamilinin de yaptığı harcamalardan müteselsilen sorumlu tutulması da mümkündür. Buradaki özellik, kredi kartını çıkaran kurumun ikinci, yani ek kartı vereceği kişinin kredi değerliliğini araştırmaya gerek duymamasıdır. Ek kart hamilinin harcamalarından da asli kart hamili sorumlu tutulduğuna göre, kredi kartını çıkaran kurumun sadece asli kart hamilinin mali durumunu incelemesi yeterli olmaktadır.

1.3.4.3. Kullanım Alanlarına Göre Kredi Kartları

Kullanım alanlarına göre kredi kartları; yurt içi (domestic) kredi kartları ve yurt dışı (international) kredi kartları olarak iki bölümde incelenir.

1.3.4.3.1. Yurt İçi (Domestic) Kredi Kartları

Yurt içi kredi kartları sadece kredi kartının çıkarıldığı ülke sınırları içerisindeki üye işyerlerinde yapılan harcamalar için geçerlidir. Genellikle yurt içi kredi kartları;

⁶⁶ REİSOĞLU, Seza, **Bankalar Kanunu Şerhi**, Genişletilmiş 4.baskı, Ankara: Doğu Matbaacılık, 2000,s.521

ödeme-borçlandırma kartları (charge cards) ve kredili kredi kartları (credit cards) şeklinde kullanılmaktadır. Diğer bir anlatımla, yurt içi kart hamili yaptığı harcamalar için hesabında para bulundurmak zorunda değildir. Elinde ödeme kartı bulunduranlar yaptığı harcamalar için sadece belli bir erteleme zamanı kullanarak bu zaman sonunda borcunu ödeme yükümlülüğü altına girerken, ellerinde kredili kredi kartı bulunanlar buna ek olarak yaptıkları alışverişlerin bedellerini zamana yayarak ödeme imkanına başvurmaktadırlar. Kredili kredi kartı hamilleri kredi amacıyla çekecekleri nakitleri, istediklerinde kartı çıkartan bankadan, istediklerinde de otomatik vezne makinelerinden çekebilme şansına da sahip bulunmaktadır. Yapılan harcamalar ile çekilebilecek nakitler kart hamillerine verilen limitlerle sınırlı olmaktadır.⁶⁷

1.3.4.3.2. Yurt Dışı (International) Kredi Kartları

Bu tür kanlar aynı zamanda hem yurt içinde ve hem de yurt dışında yapılan harcamalar için geçerlidir. Yurt dışı kredi kartları genellikle transfer-hesaba erişim (debit cards) kartları şeklinde çalışmaktadır. Bu tür kartları kullananların hesapları alacaklı cari hesap biçiminde ya normal hesabının yanında döviz hesabı ile ya da sadece döviz hesabı ile çalışmaktadır. Yurt dışında yapılan harcama muhabir bankanın yurt dışındaki banka hesabını borçlandığı gün valörü ile kişinin döviz üzerine açılmış hesabından düşülmektedir. Son ödeme günü gibi bir erteleme söz konusu olmadığı gibi, kartı çıkartan kurum kart hamillerine, borçlarını faizi ile birlikte taksitle ödeme imkanı tanımamakta ve borcun vadesinde (harcamanın yapıldığı anda) yerine getirilmemiş olması durumunda ise, cezai şartı içeren bir ödeme talep etmektedirler. O halde, kart hamili hesabında sürekli yaptığı harcamaları karşılayacak bakiye bulundurmak zorundadır. Yurt dışı kredi kartları ile kart hamilleri sisteme dahil kuruluşlardaki otomatik veznelere önceden belirlenmiş limitler dahilinde para çekebilmekte, bu onlara bankaların açık olmadığı zamanlarda önemli bir avantaj sağlamaktadır. Elbette elindeki kart ile sisteme dahil herhangi bir şubeden de belli limite kadar para çekebilmektedirler. Kart ile yapılan harcamalarda, harcama tutarı üye işyerine verilen limiti aştığı anda üye işyeri kendi ülkesindeki kredi kartı merkezinden o da kart hamilinin ülkesindeki kartı çıkartan bankadan provizyon almaktadır.

⁶⁷ TAKAN Mehmet,a.g.e., s.247

Bununla birlikte, uygulamada bankalar yurt dışından provizyon istendiğinde hesap bakiyesi elverişli olmadığı halde istenildiği anda hesabına yeteri kadar para yatırabileceklerini bildikleri, bu ödemeyi her an için yapabileceklerine inandıkları müşterileri için provizyon vermektedirler. Bu anlamda provizyon, harcama yapan kişinin kredibilitesine göre verilebilmektedir.

1.3.5. Kredi Kartı Kullanımının Taraflar Açısından Değerlendirilmesi

Şimdiye kadar değindiğimiz kredi kartlarının sadece kullanıcılar açısından değil bankalar açısından ve üye işyerleri açısından da değerlendirmek kredi kartlarının ekonomik ve toplumsal açıdan önemliliğini göstermede gerekli olacağı kanısındayım.

1.3.5.1. Kredi Kartının Kart Hamili Açısından Değerlendirilmesi

Kredi kartı kullanımı müşterilere çeşitli avantajlar sağlar. Bunların başında hız ve kullanım rahatlığı gelmektedir. Kart hamili, kredi kartı sayesinde yanında büyük miktarlarda nakit taşımak zorunluluğundan kurtulur. Her ne kadar nakit ödeme en hızlı işleyen yol ise de kredi kartıyla ödemeler çekle ödemelerin çek düzenleme, çeki işyerine kabul ettirme gibi zorluklarını ortadan kaldırmaktadır.

Banka kredi kartı hamilleri, belli bir kredi limiti dahilinde esnek şartlarda ödeme olanağı elde etmektedirler. Ancak, bu imkan her türlü kredi kartı ihraç eden kuruluş tarafından sağlanmaktadır.

Kredi kartı ihraç eden bankalar kart hamiline ödeme yapmak için hesap kesimini gönderdikleri tarihten sonra belli bir süre içinde faizsiz kredi kullanma imkanını tanımaktadırlar.

Müşteriler açısından kredi kartı kullanımının sakıncalı yönlerinden biri, kişilerin ödeyebileceklerinden fazla borç yükü altına girmeleridir.

Kredi kartı kullananlar, yaptıkları harcamaların hesabını tutmakta kolaylık elde etmektedirler. Ayrıca, acil durumlarda kredi kartları, hamillerine büyük faydalar sağlar. Günümüzde kart hamilleri, telefonla mal siparişlerinde kredi kartı kullanabilmektedir. Bunların yanında, kredi kartı kuruluşları sağlık sigortası, kiralık araba ücretleri ve kişisel kaza sigortaları gibi alanlarda kart hamillerine özel fiyat veya iskonto uygulaması yapmaktadırlar.

Kredi kartı kullanımıyla birlikte, muamelelerin tek bir hesaba yazılması ve kredi kartı grubu içindeki bankaların herhangi bir şubesinden para çekme hakkı gibi konularda faydalar sağlamaktadır. Kredi kartı ihraç eden bankaların hemen hepsinin birkaç uluslararası kart kuruluşunun anlaşmalı üyeleri olması ve seyahat, tatil kartlarının da uluslararası kuruluşlarca ihraç edilmesi nedeniyle ihraç edilmiş olduğu ülke dışında seyahat çeklerinin yerini tutacak şekilde kullanılmaktadır.⁶⁸

Kredi kartı hamilleri, kartı çıkaran kurumun sunduğu özel hizmetlerden faydalanabilmektedirler. Bunların arasında birtakım dergileri ücretsiz edinebilmek, kurumun sadece kart hamillerine sattığı bazı özel ürünleri alabilmek, havalimanlarında özel bölümlerde oturup teleks, telefon gibi haberleşme araçlarından faydalanmak ya da kredi kartını kullanarak bankaların otomatik vezne makinelerinden nakit para alabilmek sayılabilir.

Yine diğer aile bireyleri ve yakınları için çıkarılacak ek kart sayesinde fertlerin nakit ödemeksizin alışveriş yapabilmeleri sağlanmakta ve harcamalar tek bir hesapta toplanıp denetlenebilmektedir.

1.3.5.2. Kredi Kartının Üye İşyerleri Açısından Değerlendirilmesi

İşyerlerinin kredi kartlı ödemeleri kabul etme nedenlerinden biri, iş hacimlerinin artmasıyla elde edilecek karın, kredi kartı kuruluşuna ödeyecekleri komisyondan daha fazla olacağı beklentisidir. Ancak, fiyatları sık sık değişen mallar için bu durumun fayda sağlayıp sağlamayacağını anlamak güçtür.

İşyerlerinin satışlarının artıp artmayacağı konusunda çeşitli görüşler olmakla beraber, satışlarında kredi kartı kabul eden işletmelerin etmeyenlere oranla rekabette daha avantajlı durumda olduğu kesindir.

Kredi kartlı satışlar sonucunda işyeri nakit akışlarının düzenini iyileştirirken ödemelerin yapılmasını da garanti altına alır. Çünkü, satış belgelerinin ibrazı ile birlikte kredi kartı kurumu satıcıya ödemeyi hemen yapmaktadır. Çeklerin karşılıksız çıkma veya ödemelerin gecikmesi ve mağazaların kendi taksitli satışları sonucunda bazı alacaklarını göz önüne alındığında, satıcılar açısından kredi kartlı satış yapmanın faydası dikkate alınmaya değerdir.

⁶⁸ TAKAN Mehmet,a.g.e., s.251

İşyerleri, kredi kartlı satış yaptıklarında çekle veya taksitli satışlarından daha az kırtasiye ile uğraşmaktadırlar. Defter tutma gibi maliyet unsurlarında belirli bir düşme görülmektedir. Ancak, kredi kartlı satış işlemlerinin maliyet yönünden daha verimli olabilmesi için izlenecek prosedürün anlaşılır ve kolay işletilebilir olması gerekir. Kredi kartlı satışa başlanmadan önce maliyetlerde ne kadar tasarruf sağlanabileceğini kestirmek güç olabilir.

Uluslararası kabul edilebilirliğe sahip VISA ve MasterCard gibi kredi kartlarını kabul eden işyerleri ve mağazalar yurt dışından gelen müşterileri (turistler, işadamları gibi) de çekerler.

Satış noktasından EFT'nin yaygınlık kazanmasıyla birlikte, işyerlerinin kredi kartı uygulamalarına daha büyük önem verecekleri kuşkusuzdur. Bunun nedenlerinin başında, işyerlerinin organizasyonla ve kırtasiye ile ilgili sorunlarının bu sayede çözüme kavuşturulabilmesi gelmektedir. Ayrıca, satış noktası terminallerinde hesaba erişim kartlarının yanında kredi kartlarının da kullanılabilmesi ödemeler açısından kolaylık sağlayacak ve hız kazandıracak bir başka önemli unsurdur.

Kredi kartı şirketleri, işyerlerine belli bir ücret karşılığı hizmet vermektedirler ve bu ücretlerin miktarı işyerinden işyerine değişmektedir. İşyerleri açısından bakıldığında işyeri komisyonlarının nasıl tespit edildiği bir belirsizlik yaratmakta ve işyerlerinin şikayetlerine neden olmaktadır. Bununla birlikte, işyerine uygulanacak yüzde de o işyerinin pazarlık gücünün önemi de göz ardı edilemez. Genelde küçük işyerleri, pazarlıkta ülke çapındaki büyük mağazalara oranla daha yüksek komisyon oranlarını kabul etmek zorunda kalmaktadırlar.

1.3.5.3. Kredi Kartını Çıkaran Kuruluş Açısından Değerlendirilmesi

Konuya kredi ihraç eden kuruluş açısından bakıldığında, kart çıkarma işlemlerinin karlı hale dönüşebilmesi için birkaç yılın geçmesinin gerekli olduğu görülmektedir.

Kredi kartlı işlemlerin maliyetinin azalması açısından kart sistemlerinin sayılarının az ve uluslararası bir alana hitap eder kapsamda olması gerekir. İşyerleri, her biri kendi kural ve prosedürlerini uygulamak isteyen pek çok kredi kartı kurumuyla uğraşmaktansa, az sayıda prosedür ve geniş bir müşteri kitlesine sahip kart kurumlarını tercih etmektedir. Bu nedenle, her banka kendi kredi kartını çıkarmak yerine VISA ve

MasterCard gibi önemli uluslararası kredi kartı gruplarıyla anlaşmalı olarak kart sunmaktadır. Bazı bankalar birden fazla kart ihraç etmekte ve pek çok banka da başka bankaların müşterilerine kredi kartı hizmeti sunmaktadır. Kredi kartlarında olduğu gibi seyahat ve tatil kartları da birkaç grup tarafından ihraç edilmektedir (American Express ve Diners Club gibi).⁶⁹

Kredi kartı çıkartan kuruluşlar istedikleri kart sayısı düzeyine erişmekte çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunların bazıları bilgisayar uygulamalarına geçişten sonra çözülmüşse de iki önemli sorun hala halledilememiştir ki, bunlar; işlemlerin yapılmasında zorunlu olan, kırtasiye işleri ile yüksek oranda sahtekarlıklardır.

Son yıllarda işlem hacminin artmasıyla birlikte, kullanılan ve düzenlenen belge miktarında paralel bir artış olduğu gözlenmektedir. Böylece tezgah arkası işlemler artmış ve bunları yapacak elemanların istihdam gereksinimi doğmuştur.

Sahtekarlıkla ilgili problemlerin giderilmesi için güvenlik sistemlerinde iyileştirme çalışmaları yapılmaktadır. Sahtekarlıkla ilgili sorunlar, kartların yasal olmayan yollardan basılmasından çok, çalınması veya kaybolmasından kaynaklanmaktadır.

Bu tür sorunların önüne geçmek için kredi kartı ihraç eden kurumlar çeşitli önlemler almaktadırlar.

1.4. KREDİ KARTLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE TÜRKİYE’ DE YAPILAN YASAL DÜZENLEMELER

Kredi kartı kullanımının gün geçtikçe artması ile birlikte özellikle bilinçsiz kullanım, amacının dışında kullanım ve gelirin çok üstünde harcama yapılması sonucu artan borç yükünün karşılanamaması ve yine yasa dışı yollardan kredi kartı kullanımı sonucu ortaya çıkan sahtekarlık olaylarının artması hukuki manada da kredi kartı kullanımına yasal bir çerçevenin konulmasını gerektirmiştir. Kredi kartı kullanımı sonucunda yukarıda bahsetmiş olduğumuz tarafların mağdur olmaması için bu kurallara uyulması gerekmektedir. Bu bakımdan tezimizde kredi kartlarının hukuki açıdan nasıl ifade edilmesi gerektiğine değinmeyi yararlı bulduk.

⁶⁹ TAKAN Mehmet,a.g.e.,s.252-253

1.4.1. Kredi Kartının Hukuki Niteliği

Kredi kartları hukuki açıdan iki farklı konuda değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunlardan birincisi kredi kartlarının hukuki açıdan kullanıcısına kredi kullandırıp kullandırmadığı ikincisi ise kredi kartının bir kıymetli evrak olup olmadığıdır.

1.4.1.1. Bankalar Kanunu Açısından Kredi Kartı

Kredi tanımını irdeleyecek olursak, kredi; mevcut bir satın alma gücünden, belirli ve geçici bir süre için başkası lehine vazgeçmektir.⁷⁰ Bu açıklamaya dayanarak ve birazda açarak bankaların kredi vererek likit araçlarını belirli bir süre ile kendi adlarına ve hesaplarına ya da kendi adlarına fakat başkası hesabına kullanılmak üzere bir başkasına terk etmesi (nakdi krediler) veya müşterilerinin lehine belirli şarta bağlı olan ya da olmayan ödeme yükümlülüklerini üstlenmeleri olarak da ifade edilmektedir (gayri nakdi krediler).⁷¹

Bankaların müşterilerine kredi kartı aracılığıyla ATM'lerden kullandırttıkları nakit avansları direkt olarak bir nakdi kredidir. Kredi kartlarının alışveriş amaçlı olarak kullanılması ise belirli bir dönem hukuki anlamda ayrımları ortaya çıkarmış ve büyük bir sorun haline gelmiştir.

Bankalar kanununa bu tereddütleri gidermek amacıyla Devlet bakanlığı tarafından 11. No'lu Tebliği çıkartılmıştır. Bu tebliğde konuyla ilgili olarak şu açıklamaya yer verilmiştir.

Kredi kartlarına tahsis edilen limitler gayri nakdi kredi olarak, kredi kartlarının kullanımından doğan ve buna ilişkin ödemenin bankalarca gerçekleştirilmesi sonucunda kredi kartı hamilinden talep edilen tutar tahsil edilene kadar nakdi kredi olarak değerlendirilecek ve bu halde tahsis edilen limit ile nakdi kredi haline dönüşen tutar arasındaki fark gayri nakdi kredi olarak izlenmeye devam edilecektir."⁷²

Görüldüğü üzere 11 nolu tebliğde yapılan düzenlemelere göre bankaların kredi kartı işlemlerinden doğan alacakları risk olarak nitelendirildiği gibi, kart hamillerine tahsis edilen limitle birlikte kredi kartı kullanıcısına gayri nakdi

⁷⁰ TEKİNALP Ünal, **Banka Hukukun Esasları**, İstanbul: Beta Yayınları 1988,s.350

⁷¹ TEKİNALP Ünal a.g.e,s.353 ; TEOMAN Ömer,a.g.e., s.226

⁷² Resmi Gazete, sayı 22197 (e.t.:09.02.1995)

kredi kullandırmış olur.⁷³ Bir anlamda üye işyerine kredi kartı kullanıcısının ödememe riskini de üzerine almaktadır. Harcama belgesi tutarlarının üye işyerine ödenmesi ile birlikte likit çıkışı yapmış ve kredi kartı kullanıcısının geri ödeme süresine kadar ki süre içinde ise nakdi kredi kullandırmış olmaktadır. Kart hamilinin tutarlarının tamamını değil sadece bir kısmını ödemiş olması halinde ise kredi kartı kurumunun ödenmeyen kısım ile kart limiti arasında kalan tutar kadar gayri nakdi kredi kart hamili tarafından ödenmeyen harcama belgesi tutarı kadar ise nakdi krediyi kart hamiline kullandığı kabul edilmektedir.⁷⁴

Örneğin 1milyar TL, limitli ayın 10’ unda geri ödeme tarihi olan kullanıcı için bu tutar banka tarafından sağlanmış bir gayri nakdi kredidir. Kullanıcı 600 milyonluk yapmış olduğu alışveriş sonrası bankanın üye işyerine bu tutarı ödeme süresine kadar 600 milyon gayri nakdi kredi olarak kalmaktadır. 600 milyonun ödenmesi ile başlayıp geri ödeme süresine kadar olan süre de ise nakdi kredi kullanıldığı kabul edilmektedir. . Eğer kullanıcı geri ödeme gününde 600 milyonun asgari tutar olan 60 milyonunu öderse bu durumda 460 milyon lira gayri nakdi kredi, ödenmeyen kısım olan 540 milyon ise nakdi kredi olarak kullanıldığı kabul edilmektedir.

1.4.1.2. Kıymetli Evrak Hukuku Açısından Kredi Kartı

Kıymetli Evrak hukuku açısından kredi kartlarını incelemeden önce kıymetli evrağı tanımlamak gerekir. T.T.K. madde 557 ye göre ; “kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunlarda mündemiç olan hak senetten ayrı dermeyan edilemediği gibi, başkalarına da devredilemez.” . bu açıklama çerçevesinde bir belgenin kıymetli evrak özelliği taşıyabilmesi için şu üç özelliği bünyesinde bulundurması gerekir.

- Senet özelliği taşıması
- Hak ile senet arasında sıkı bir ilişki bulunması
- Hakkın senede yerleşmiş olması⁷⁵

bu unsurlara bakarak kredi kartının bir senet olarak değerlendirecek olursak ;

Kredi kartı niteliği itibari ile senet unsurunu taşımaktadır. Öğretide ve bazı yazarlarca alacak senedi ve borç senedi mukabilince kredi kartlarının senetle bazı farklılıklar arz ettiğini de belirtmek gerekmektedir.

⁷³ TEOMAN Ömer,a.g.e.,s.231-232

⁷⁴ BUHUR Oğuzhan, a.g.e.,s.31

⁷⁵ BUHUR Oğuz,a.g.e. s.38 ; YILMAZ Eyüp, a.g.e.,126

Mündemiç olan hak ile senet arasındaki sıkı bağ yönünden bakacak olursak, kredi kartlarında da bu tür bir bağ vardır. Zira kart hamili nakit ödemeksizin alışveriş olanağına ancak kartını ibraz ederek sahip olabilecektir. Ancak senetten farklı olarak üye işyeri tarafından ibraz edilen kart geri verilmektedir. Bir anlamda borçluluk pos makinesi ile o an kayıtlara geçirilmiş ve kredi kartı sahibinin bir sonraki alışverişinde kullanabilmesi için geri verilmiştir. Ama senet borçluya ibraz edildimi senet tekrar iade edilmez.⁷⁶

Son özellik olarak kıymetli evrakta bir hakkın iç içe olması gerekir. Bu hak alacak hakkı, ortaklık hakkı veya aynı bir hak olabilmektedir. Kredi kartı hamiline nakit ödemeksizin alışveriş yapma hakkı sağlayan bir senet olmasından dolayı kredi kartı üzerinde irade beyanının bir ortaklık hakkı ya da bir aynı hak doğurmayacağı göz önünde tutulursa kıymetli evrak olarak nitelendirilemeyeceği düşünülebilir.

1.4.1.3. Türkiye’ de Banka Kartları Ve Kredi Kartları Kanununda Yapılan (2005 Yılı) Değişiklikler

Kredi kartları ülkemizde milli gelir seviyesi düşük ve gelir dağılımı bozuk bir ekonomide yaşam savaşı veren halkımız tarafından bir can simidi olarak kullanılmış yakın zamandaki ekonomideki konjoktürel dalgalanmalar ve ekonomik krizlerde özellikle alt gelir gruplarının tüketim harcamalarına devam edebilmesi için vazgeçilmez bir unsur olarak kullanılmıştır.

"Yasa tasarısı çalışmaları 1993 yılında BKM öncülüğünde başlatılmıştır. Kartlı ödeme sistemlerindeki işleyiş şekli genel hukuk kurallarına uygun olup, düzenleyici bir yasa tasarısını olumlu karşılıyoruz ve destekliyoruz. Ancak yapılacak düzenlemenin Avrupa ve Dünya standartlarına, uluslararası kartlı ödeme kuruluşlarının belirlediği kural ve prosedürlere, rekabet koşullarına uyumlu olması gerekmektedir. AB'ye giriş aşamasında kartlı ödeme sistemlerinin Avrupa ile entegrasyonunu zorlaştıracak düzenlemeler getirmemelidir."⁷⁷

Yıllarca devam eden enflasyondan kurtulmak , IMF politikalarına zorunlu olarak uymak ve AB standartlarını yakalamak için 2000’li yıllardan beri devam eden sıkı politikaların sonucu olarak bugün enflasyon oranları tek haneli rakamlara yaklaşmıştır. Bu bir anlamda harcamaların kısılması ve talebin daraltılması ile mümkün

⁷⁶ ÇEKER Mustafa. , a.g.e., S.37

⁷⁷ İnfomag Dergisi , “**Kredi Kartı Kullanımı**”, (e.t.: 02.09.2004) s,8

olacaktır. Ama bu uygulamalar yeterli sermaye birikimine sahip olmayan ülkemizde cari açığın yükselmesine neden olmuştur. Cari açık Türkiye gibi gelişmekte olan ülke ekonomilerinin 'yumuşak karnı'. 1994 ve 2001 yıllarında patlak veren ağır ekonomik krizlerin sorumlusu. Genel anlamda ülkenin döviz kazançları ile harcamaları arasındaki farkı gösteren cari işlemler açığı 9,3 milyar dolar ile tarihinin en yüksek seviyesine çıkmıştır. Kredi kartı kullanımının hızla artması talebin daralmasını engellemekte ve kişilerin zor koşullarda bile alışveriş yapmalarını sağlamaktadır. Ve bu konuda önlemler alınması gerekmektedir.

Cari açıkla ilgili tedirginliklerin artması hükümeti de harekete geçirdi. son dönemde BDDK'nın hazırladığı ve kredi kartlarını disiplin altına almayı amaçlayan Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu Tasarısı Taslağı; kredi kartı kullanımı konusunda bir dizi yeni yükümlülük getirmektedir. Kredi kartları ile ilgili önemli düzenleme ve cezalar şöyle: ⁷⁸

Gerçeğe aykırı harcama, nakit ödeme ya da alacak belgesi düzenleyene veya bu belgelerde tahrifat yaparak çıkar sağlayanlara 2 yıldan beş yıla kadar hapis cezası ve 5 bin güne kadar adli para cezası verilecek. Her yıl yeniden belirlenen ve bir günlük hapis cezasının dengi sayılan günlük adli para cezası şu anda 15 milyon lira olarak uygulanıyor.

Banka kartı veya kredi kartını kaybettiği ya da çaldırdığı yolunda gerçeğe aykırı beyanda bulunup kartı kullanan veya başkasına kullandıran kart sahiplerine 2 ile 4 yıl arasında hapis ve 2 bin güne kadar adli para cezası verilecek.

Kredi kartı veya üye işyeri sözleşmesinde veya ekli belgelerde sahtecilik yapanlar veya sözleşme imzalamak amacıyla sahte belge ibraz edenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılacak.

BDDK'dan izin almadan kredi kartı çıkaran veya üye işyeri anlaşması ve bu konuda reklam yapanlara üç ile 5 yıl arasında hapis cezası ve bin güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılacak.

Kart slibini kart numarası ve kimliğin tamamı belli olacak şekilde çıkaran ve kart bilgilerini başkasıyla paylaşan, satan işyerlerine bir ile üç yıl arasında hapis cezası ve bin güne kadar adli para cezası verilecek.

Kart çıkaran kuruluşlar, kartların düzenli ve güvenli kullanımına, kart sahiplerinin bilgilendirilmesine; borçların öğrenilmesine olanak veren sistemi kurmak,

⁷⁸ <http://www.ankahukuk.com/content/view/418/112> (e.t.: 04.06.2004)

kart çalınması veya kaybolması halinde, yapılacak bildirimlerin anında ulaşmasını ve kartın kullanımının engellenmesi de dahil olmak üzere, gerekli önlemlerin en kısa sürede alınmasını sağlayacak sistemi kesintisiz olarak açık tutmaya zorunlu olacak. Bu tedbirleri almayan bankaya 10 bin YTL (10 milyar lira) para cezası verilecek.

Kredi kartı borcunun asgari tutarını üç ay ödemeyen veya bir yılda dört kez ödeme yapmayan kişilerin bütün kredi kartları iptal edilecek. Bu kişilere iki yıl kredi kartı düzenleme yasağı getirilecek. Bu kişilere ayrıca 10 bin YTL (10 milyar lira) para cezası verilecek.

Bir kişiye tanınacak limit, aylık gelirinin üç katını aşamayacak. Aylık ve yıllık ortalama gelir düzeyi, kart hamili tarafından belgelendirilen gelirler üzerinden saptanacak. Üç katını aşan limit saptanırsa 5 bin YTL ve aykırılık oluşturan tutarın yüzde 1'i kadar para cezası verilecek.

Kartın çalınması veya şifre bilgilerinin kaybolması durumunda, kart sahibi, bankaya haber verinceye kadar geçen sürede hukuka aykırı bir kullanım olmuşsa, doğan zararın 150 YTL'sini (150 milyon TL) ödemek zorunda olacak. Ağır kusur varsa bu miktar artırılabilir. Banka sigorta prim bedelinin ödenmesi kaydıyla 150 milyon liralık bu sorumluluğu sigortalamak zorunda olacak.

Üye işyerleri banka ve kredi kartıyla işlem yapıldığını gösteren işaretleri (etiketleri işyerinin girişini ve kolay görülecek bir yere koymak zorunda olacak. Üye işyerleri yine harcama belgesi düzenlemeden telefon-bilgisayar aracılığıyla işlem yapılmasına olanak sağlayacak sistemlerin güvenli çalışmasını sağlamakla yükümlü. Bu maddeye aykırı davranın işyerlerine 10 bin YTL ceza geliyor.

Gerçeğe aykırı harcama, nakit ödeme ya da alacak belgesi düzenleyene veya bu belgelerde tahrifat yaparak çıkar sağlayanlara 2 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası ve 5 bin güne kadar adli para cezası verilecek. Her yıl yeniden belirlenen ve bir günlük hapis cezasının dengi sayılan günlük adli para cezası şu anda 15 milyon lira olarak uygulanıyor.

Kart çıkaran kuruluşlar, kart almak isteyen kişilerin yasaklılık veya engel durumu, ekonomik ve sosyal durumu, aylık ve yıllık ortalama geliri, diğer kart çıkaran kuruluşlarca bu kişilere tahsis edilen kredi kartı limiti, model veya skrolama sonuçları ve 'müşterini tanı' ilkeleri gibi hususları dikkate alarak yapacakları değerlendirmeye dayanarak bir kullanım limiti saptayacak. Kart sahibinin yazılı elektronik ortama, güvenli elektronik imza veya telefonla yapacağı talebi olmaksızın kredi kartı limit

arttırılamayacak. Arttırılırsa 10 bin YTL (10 milyar lira) ve aykırılık oluşturan tutarın yüzde 1'i kadar idari para cezası verilecek.

Kart sahiplerinin risk durumlarının izlenmesi, değerlendirilmesi kontrolü amacıyla yapılacak bilgi belge alışverişi kart çıkaran kuruluşların aralarında yapacakları yazılı sözleşmeler çerçevesinde veya en az beş kart çıkaran kuruluş tarafından kurulacak şirketler aracılığıyla yapılacak.

Bir hesap dönemine ilişkin toplam borç tutarı veya hesap bakiyesi üzerinden, o döneme ilişkin hesap kesim tarihinden önce bir tarih itibariyle faiz yürütülebileceğine ilişkin kayıtlar hükümsüz olacak. Ancak nakit borçlar için bu kural uygulanmayacak.

Kart çıkaran kuruluş, kart sözleşmesinin bir örneğini sözleşme hükümleri ve kartın kullanımı hakkında ayrıntılı bilgi verecek. Sözleşme hükümleri açık, anlaşılır şekilde ve en az 12 punto ve koyu harflerle düzenlenecek. Düzenlenmezse 10 bin YTL idari para cezası verilecek.

1.4.1.4. YTL' ye Geçişle Birlikte Kredi Kartı Kullanımına Yönelik Yapılan Düzenlemeler

2005 yılında yeni para birimimiz olan yeni Türk lirasına geçmiş bulunmaktayız. Bu konuya tezimizde değinmemizin nedeni de bu geçişle birlikte bireylerin matematiksel olarak yanlış yönlendirilmelerine yardımcı olabilmektir.

Özellikle yıllardır süregelen enflasyonla birlikte bol sıfırlara alışmıştık. Son yıllardaki başarılı politikalarla birlikte enflasyonun tek haneli rakamlara düşmesini desteklemek ve devam ettirebilmek için bir anlamda halkın güvenini ulusal paramıza kazandırmak amacıyla paramızdan altı sıfır atıldı. Bu uygulama ile birlikte özellikle bankacılık sektörümüzde de önemli değişiklikler yapıldı.

Banka Müşterilerinin YTL ile İlgili Olarak 3 Ocak 2005 tarihinde Karşılaşacakları Değişikliklerle ilgili olarak TBB tarafından bildirilen özellikle kredi kartları ile ilgili değişiklikler şunlardır.⁷⁹

- Bankadaki döviz hariç tüm hesaplardaki bakiyeler 1 milyon TL = 1 YTL dönüşüm oranına göre YTL' ye çevrilecektir. 1 Ocak 2005'ten itibaren hesaplar YTL olarak takip edilecektir. Döviz hesaplarında herhangi bir değişiklik olmayacaktır

⁷⁹ Türkiye Bankalar Birliği “ TBB kamuoyu açıklaması” 27-12-2004

- Otomatik Para Çekme Makineleri'nden (ATM) 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren TL veya YTL çekilebilecek, ancak tüm yasal kayıtlar YTL olarak tutulacağı için ATM slipleri de YTL olarak verilecektir.

- Tüm yasal kayıtlar 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren YTL olarak tutulacağı için kredi kartı ile alışverişlerde imzalanacak olan POS sliplerindeki tutarlar da YTL olacaktır.

- Kredi kartı ekstrelerin deki ödeme tutarları 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren YTL olacaktır. Taksitli kredi kartları ile 2004 yılında yapılan ve taksitleri 2005 yılına kalan tutarlar YTL' ye çevrilmiş olacaktır.

- 1 Ocak 2005 öncesine ait TL kredi sözleşmelerinin 1 Ocak 2005 sonrasına kalan taksitleri otomatik olarak YTL' ye dönüştürülecektir. 1 Ocak 2005 tarihinden sonra yapılan yeni sözleşmelerde tutarlar YTL olacaktır. 1 Ocak 2005 tarihinden önceki eski sözleşmelerin yenilenmesine gerek bulunmamaktadır.

1.5. TÜRKİYE' DE KREDİ KARTLARI İLE İLGİLİ SAYISAL VERİLER

Bu bölümde kredi kartlarının ülkemizde ki yıllara göre sayılar ; harcama tutarları , uygulanan faiz oranları , harcama gruplarına göre yapılan harcamalar ve kredi kartı faizleri ve enflasyon arasındaki ilişkinin diğer ülkeler ve ülkemiz deki karşılaştırması hakkında sayısal bilgiler verilecektir.

1.5.1. Piyasada Bulunan Belli Başlı Bankaların Sunmuş Oldukları Kredi

Kartları Faiz Oranları

Ülkemizde bulunan bankaların vermiş oldukları kredi kartlarına uygulamış oldukları faiz oranları ,limit aşım ücretleri ve asgari ödeme tutarları yaklaşık olarak birbirine yakın değerlerden oluşmaktadır. Bu bilgilerin anlaşılabilmesi için aşağıda bazı

bankaların kredi kartlarına uyguladıkları faiz oranlarındaki son durumları gösterilmektedir.

Tablo 1.1 : Bankalarca Uygulanan Kredi Kartı Faiz Oranları

BANKA	AYLIK FAİZ (b)	YILLIK BİLEŞİK FAİZ * (i)	YILLIK BİLEŞİK REEL FAİZ ***	YILLIK BASİT REEL FAİZ **
CİTİBANK	7,27	132,1	115	73,4
DENİZBANK	6,35	109,3	93,8	63
AKBANK	6,25	107	92	62
YAPI VE KREDİ	6,25	107	92	62
T. DIŞ TİCARET BANKASI	6,25	107	92	62
KOÇBANK	6,25	107	92	62
TEKSTİLBANK	6,25	107	92	62
FİNANSBANK	6,25	107	92	62
TEKFENBANK	6,25	107	92	62
T.EKONOMİ BANKASI	5,95	100	85	59
ŞEKERBANK	5,95	100	85	59
İŞ BANKASI	5,95	100	85	59
GARANTİ	5,30	85,9	72	51,5
HSCB BANK	4,99	80	66	48
ANADOLUBANK	4,95	79	65	48
VAKIFBANK	4,75	74	62	45
HALK BANKASI	4,50	69,6	57	42,5
OYAKBANK	4,44	68	56	42
ZİRAAT BANKASI	4,25	64,8	52,6	40
BANK EUROPA	3,95	59,2	47,4	36,5
TURKISH BANK	3,75	55,5	44	34,3
ARİTMETİK ORTALAMA	5,53	90,7	76,6	54
AĞIRLIKLİ ORTALAMA	5,80	97,2	82,6	57

Kaynak : <http://www.alomaliye.com.tr> (e.t.: 06.09.2005)

Not: bileşik faizleri açıklanan aylık faiz oranları üzerinden hesaplandı. Rakamların ilki bileşik faiz oranı ile hesaplanmış reel faizdir. İkincisi kredi kartı yasa taslağı çerçevesinde basit faiz kullanılıp hesaplanan oranıdır. Bunlar gösterge niteliğindedir. Hesaplarda % 8 olan 2005 yılı hedef enflasyonu kullanılmıştır. Ağırlıklı

* Yıllık bileşik faiz şu formül ile hesaplanmıştır.

$$İ = (1+b)^{12} - 1$$

*** Yıllık bileşik reel faiz şu formül ile hesaplanmıştır.

$$İ_{reel} = [(1 + i) / (1+Enflasyon oranı)] -1$$

** Yıllık basit reel faiz şu formül ile hesaplanmıştır.

$$[(1 + Nominal faiz) / (1 + Enflasyon oranı)] -1$$

ortalama faiz hesaplamasında, bankaların bireysel kredi kartı pazarındaki payları dikkate alınmaktadır

1.5.2. Ülkelere Göre ise Enflasyon Oranları Ve Kredi Kartı Faizleri

Ülkemizde yıllardır süregelen enflasyon ve enflasyonun yüksek oranlarda seyretmesi kişilerin reel gelirlerini yıllarca negatif yönde değişmesine neden olmuştur. Ama son yıllarda enflasyonla mücadelenin başarı kazanması ile birlikte enflasyon oranları üç haneli rakamlardan ek haneli rakamlara kadar düşürülmüştür. Ama bunun karşılığında kredi faizleri özellikle kredi kartına uygulanan faiz oranların geçmişe göre düşmesine rağmen bu düşüş da enflasyondaki düşüşten daha azdır. Bu bakımdan AB ülkelerindeki enflasyon oranları ve kredi kartlarına uygulanan faizlerin karşılaştırılması bizi daha da aydınlatacaktır.

Tablo 1.2: AB' Ülkeleri ile Türkiye' deki Faiz ve Enflasyon Oranları

ÜLKE	En Düşük Faiz Oranı %	En Yüksek Faiz Oranı %	Enflasyon Oranı %
AMERİKA	7,90	19,24	-0,1
İTALYA	13,00	20,00	2,9
İNGİLTERE	6,90	18,90	1,1
ALMANYA	12,10	16,90	0,9
FRANSA	12,10	16,90	2,0
İSPANYA	12,00	21,00	2,8
YUNANİSTAN	12,00	18,50	3,6
İSVEÇ	12,00	18,00	2,0
TÜRKİYE	68,4	164,7	9,23

Not : Oranlar yıllık bileşik faizlerdir. Enflasyon oranları is 2004 yıl sonu itibariyledir.

Ülkemizde gelişmiş ülkelere nazaran hala kredi kartı faizleri yüksek seyretmektedir. Bu durum kredi mağdurlarının borç yükünü önemli derecede artırmaktadır. Son yapılan düzenlemelerle tüketicinin korunmasına yönelik çıkartılan yasalarda hala bu durumun düzelmesine yetmemektedir. Bu bir anlamda ülkemizdeki bankaların sermaye yetersizliklerinden ve kredi faizlerini önemli bir gelir olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır.

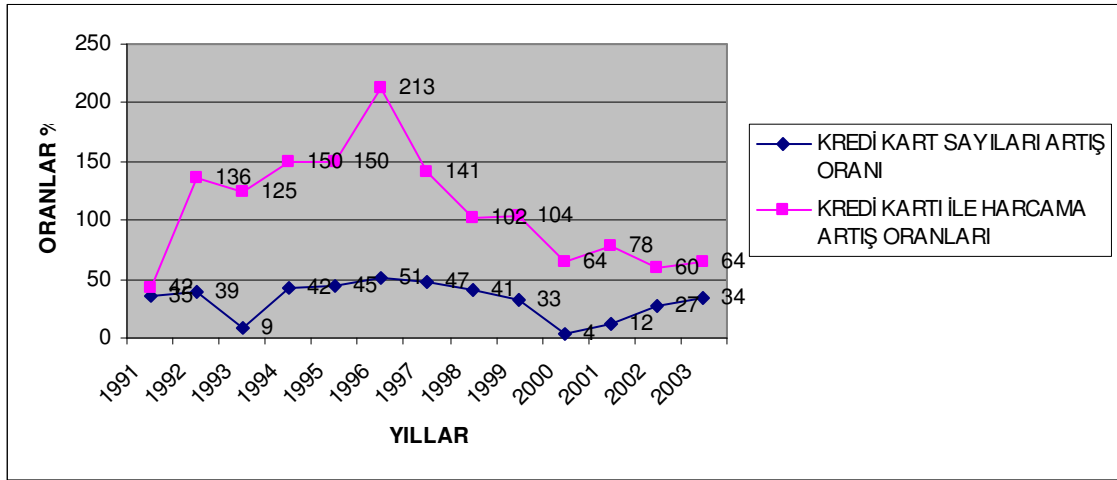
1.5.3. Yıllar İtibariyle Türkiye’ de Kullanılan Kredi Kartı Sayıları ve Harcama Tutarları

Ülkemizde yaklaşık son onbeş yılda değişen kredi kartı sayısı ve kredi kartları ile yapılan harcamaları değerlendirmek tezimiz için özellikle yıllar itibariyle kredi kartı sayısı ile harcamaların ne şekilde değiştiği ve kredi kartı kullanımının toplumca kabul edilip edilmediğini göstermesi bakımında önemlidir.

Tablo 1.3: Yıllara Göre Kredi Kartı Sayıları ve Kredi Kartı ile Yapılan Harcama Bilgileri

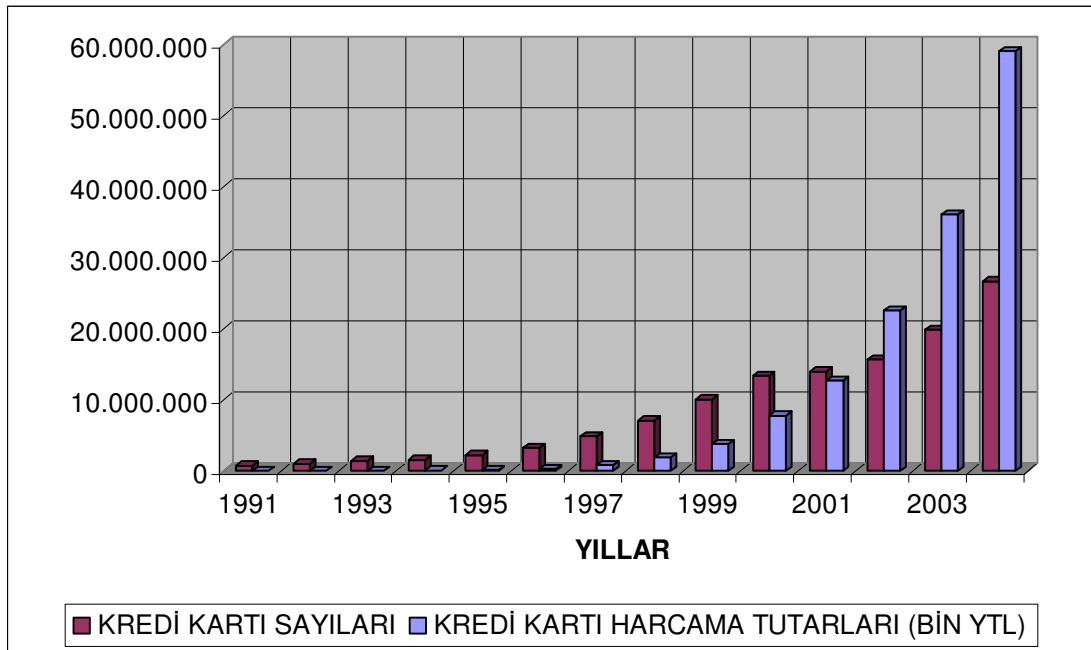
Yıllar	Kredi kartı sayıları	Yüzde değişim %	Kredi kartı ile yapılan harcamalar (Milyon Ytl)	Yüzde değ. %
1991	766,000		5.3	
1992	1,035,000	35	7.5	42
1993	1,437,000	39	17.7	136
1994	1,564,107	9	39.9	125
1995	2,216,010	42	99.7	150
1996	3,202,970	45	248.8	150
1997	4,847,166	51	779.9	213
1998	7,118,358	47	1,877.2	141
1999	10,045,643	41	3,797	102
2000	13,408,477	33	7,749	104
2001	13,996,806	4	12,679	64
2002	15,705,370	12	22,567	78
2003	19,863,167	27	36,064	60
2004	26,681,128	34	59,035	64

Kaynak : Pano dergisi “İstatistiki Bilgiler” , BKM yayınları, Mayıs 1998, sayı 3, s.4; a.g.d. “İstatistiki Bilgiler”, BKM Yayınları, Kasım 1998 sayı 4,s.4; a.g.d. “İstatistiki Bilgiler”, BKM Yayınları, Mayıs 1999 , sayı 5,s.4; a.g.d., “İstatistiki Bilgiler”, BKM Yayınları, Aralık 1999, sayı 6, s.4; a.g.d. “İstatistiki Bilgiler”, Haziran 2000 haziran sayı 7,s.8; a.g.d., “İstatistiki Bilgiler” , 2000 Aralık sayı 8, s.8; a.g.d., “Türkiye’de Sektörel Bazda Kredi Kartı İstatistikleri” BKM Yayınları, Şubat 2003 ,sayı 11, s.5; a.g.d., “Banka Kartı Kullanımı Yaygınlaşıyor”, BKM Yayınları, Ocak 2004, sayı 13,s.1; Bankalar arası Kart Merkezi, **BKM A.Ş. Faaliyet Raporları**,İstanbul, 1991-2001; <http://www.bkm.com.tr/istatistik/index.html> (e.t:02.09.2005) verilerinden derlenmiştir.

Şekil 1.4. : Kredi Kartı Sayıları Ve Harcama Oranlarının Karşılaştırılması

Tablo 1.3. ve Şekil 1.4 de görüldüğü gibi oransal anlamda kredi kartı sayıları artarken kredi kartı ile yapılan harcamalarda artmakta kredi kartı sayısı oransal olarak azaldıkça kredi kartı ile yapılan harcamalarda aynı şekilde azalmaktadır. bu göstermektedir ki bankalarca verilen kredi kartı sayısı arttıkça özel tüketim harcamaları da aynı şekilde artmaktadır.

Şekil 1.5 : Kredi Kartı Sayıları Ve Harcama Tutarlarının Karşılaştırılması

Şekil 1.5 de görüldüğü gibi kredi kartı sayılarındaki artışa bağlı olarak kredi kartı ile harcama da yıldan yıla hızla artmıştır. Bu tablolar özellikle ülkemizde 90 lı yılların başında kullanım avantajını bilmeyen bireylerin yıllar geçtikçe kredi kartına çok çabuk adapte olduklarını göstermektedir.

Özellikle gelire göre harcamalarını ayarlamakta zorluk çeken ve 80 ve 90lı yıllara orta direk olarak nitelendirilen kamu çalışanlarının da bu harcama artışında başı çektiği söylenebilir. Çünkü bu kesim için kredi kartları gelirlerinde reel olarak artış yapmasa da harcamalarını zamana yayması bakımından çok etken bir araç olarak kullanılmış ve kullanılmaktadır. Ayrıca özellikle bu dönemde kredi kartı alabilmek için belirli bir gelir beyan etme zorunluluğunun olması bu görüşü desteklemektedir.

1.5.4. Harcama Gruplarına Göre Kredi Kartı İle Yapılan Harcama Tutarları

Türkiye de kredi kartı kullanan bireylerin harcama gruplarına göre kredi kartı kullanarak yapmış oldukları harcamalar Tablo 1.4. de verilmiştir.

Tablo 1.4 Harcama Gruplarına Göre Kredi Kartı ile Yapılan Özel Tüketim Harcamaları

YILLAR HARCAMA GRUPLARI	İŞLEM TUTARI (MİLYON TL)		
	2003	2004	2005 (altı aylık)
Benzin İstasyonları	7778,21	10934,58	6243,45
Gıda (Market Ve Alışv. Merkezleri)	7731.10	11050.69	6371.3
Diğer	4137,12	3067,34	2055
Giyim Ve Aksesuar	3645.17	6298.23	2,390
Doğrudan Pazarlama	2032,12	2482,05	1647,3
Telekomunikasyon	1957,20	3447,42	2173,07
Sağlık/Sağlık Ürünleri/Kozmetik	1411.89	2233.84	1402.59
Mobilya Ve Dekorasyon	1469.30	1960.68	1274.1
Araç Kiral.-Satış/Serv./Yed. Parça	1338,35	2417,85	1363,27
Yemek	1020.15	1606.98	355.72
Hizmet Sektörleri	878,27	1337,34	946,65
Konaklama	759,35	1132,46	566,35
Kuyumcular	694.47	1358.08	812.69
Seyahat Acenteleri/Taşımacılık	500,30	1082,96	621,68
Elektrik-Elektronik Eşy,Bilgisayar	295,20	3124,82	2270
Kumarhane/İçkili Yerler	137.82	107.93	94.05
Havayolları	208,36	206,40	126,03
Araba Kiralama	60,92	50,78	27,34
Sigorta	0	1538,05	1065,09
Yapı Malz, Hırdavat, Nalburiye	0	1525,25	916,51
Çeşitli Gıda	0	2085,66	1469,7
Toplam	36,055.3	59,049.39	34,191.89

Kaynak: <http://www.bkm.com.tr> (e.t.:14.09.2005)

Tablo 1.4 de görüldüğü gibi Türk halkı kredi kartını en çok market ve alışveriş merkezlerinde ,akaryakıt ve giyim harcamalarında kullanmaktadır. Market ve alışveriş merkezlerinde yapılan harcamaların büyük bir kısmını ise gıda harcamaları aldığı için bu harcamalar genelde gıda harcamaları olarak nitelendirilmektedir.

BKM’ den elde edebildiğimiz son üç yıllık verilere bakıldığında bu üç sektörde de yapılan harcamaların her yıl daha da yükseldiği görülmektedir. Bu verileri oransal olarak da karşılaştırmak Türk halkının hangi sektörlerde hangi oranlarda harcama gerçekleştirdiklerini göstermesi bakımında bize bilgi verebilecektir.

Tablo 1.5. Harcama Gruplarına Göre Oransal Olarak Özel Tüketim Harcamaları

YILLAR HARCAMA GRUPLARI	(%)		
	2003	2004	2005 (altı aylık)
Benzin İstasyonları	21,57	18,52	18,26
Gıda (Market Ve Alışv. Merkezleri)	21,44	18,71	18,63
Diğer	11,47	5,19	6,01
Giyim Ve Aksesuar	10,11	10,67	6,99
Doğrudan Pazarlama	5,64	4,20	4,82
Telekomunikasyon	5,43	5,84	6,36
Mobilya Ve Dekorasyon	4,08	3,32	3,73
Sağlık/Sağlık Ürünleri/Kozmetik	3,92	3,78	4,10
Araç Kiral.-Satış/Serv./Yed. Parça	3,71	4,09	3,99
Yemek	2,83	2,72	1,04
Hizmet Sektörleri	2,44	2,26	2,77
Konaklama	2,11	1,92	1,66
Kuyumcular	1,93	2,30	2,38
Seyahat Acenteleri/Taşımacılık	1,39	1,83	1,82
Elektrik-Elektronik Eşy.Bilgisayar	0,82	5,29	6,64
Havayolları	0,58	0,35	0,37
Kumarhane/İçkili Yerler	0,38	0,18	0,28
Araba Kiralama	0,17	0,09	0,08
Sigorta	-	2,60	3,12
Yapı Malz. Hırdavat, Nalburiye	-	2,58	2,68
Çeşitli Gıda	-	3,53	4,30
Toplam	100	100	100

Tablo 1.5 de Oransal olarak analiz ettiğimizde ise Türk halkı en çok harcama gerçekleştirdiği gıda ve akaryakıt sektörlerinde yapmış olduğu harcama oranının son yıllarda düşmesine rağmen hala en fazla harcama bu sektörler de yapılmaktadır. Yine önemli bir oran olan giyim sektöründe yapmış olduğu harcamanın ise aynı oranlarda kaldığı görülmektedir.

2003 ilk üç ayında gıda ve akaryakıt harcama oranları %22 civarında iken 2005 yılı son üç ayında % 18 civarına düştüğü görülmektedir. İlgi çekici en önemli

ayrıntı elektrik , elektronik ve bilgisayar olarak ayrılmış olan sektörde gözlenmektedir. Bu sektörde ki hızlı artışın nedeni olarak elektronik ve bilgisayar gibi ihtiyaçların artık lüks olmaktan çıkması ve bu sektörde sağlanan kredi kartı ile taksitli satışın talebi artırması olarak gösterilebilir.

Yıllarca Lüks eşya olarak da nitelendirilen bu tür malları yıllarca ihtiyaçlarını erteleyen Türk halkının büyük bir iştah ile satın almaya başladığı da söylenebilir.

Kredi kartının kişilerin belirli ihtiyaçlarını karşılayabilmelerinde günümüzde etkin bir konumda olduğunu şimdiye kadar ki olan bölümlerde görebilmekteyiz. İhtiyaçların karşılanması karşılığında bir şeylerin tüketilmesi ile gerçekleşebilmektedir. Bu bakımdan bundan sonraki bölümümüzde tüketim ve tüketen kişi olarak tüketici kavramları ve bunlarla ilgili kavramsal çerçevenin verilmesinde fayda vardır. Yine ikinci bölümümüzde tüketim ve tüketici ile ilgili fonksiyonların ve tüketiciye etki eden unsurlar incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜKETİM HARCAMALARI

2.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Ülkemizde yaşıyan her birey gibi kamu çalışanları da hak ettikleri gelirleri ile ihtiyaçlarını karşılama çabası içindedirler. Bu amaçla özel fayda temin etmek için mal ve hizmet satın alırlar. Tez konumuz içinde harcamaların daha iyi açıklanabilmesi için tüketim ve tüketim harcamaları ve ilgili kavram ve konular bu bölümümüzde açıklanacaktır.

2.1.1. Tüketim Ve Tüketici Kavramı

Ekonomik mal ve hizmetlerin faydalarından gereksinmelerin dolaysız tatmini için yararlanmaya tüketim (yoğaltım, istihlâk) denir. Kıtlıkla savaşta, tüm çabalar, daha yüksek tatmin, başka bir deyişle daha yüksek tüketim düzeyine erişmeye yöneliktir.

Tüketim kavramı üç farklı anlamda kullanılır.

- 1- Gelirin harcanması olarak tüketim
- 2- Piyasadan belli mal ve hizmetlerin satın alınması olarak tüketim
- 3- Ev halkının mal ve hizmetlerden yararlanması olarak tüketim

Bu şekilde baktığımızda tüketimin karmaşık bir süreç olduğu ortaya çıkmaktadır. ⁸⁰ Tüketimi kısaca ekonomik mal ve hizmetlerden özel fayda temin etme amaçlı davranışlar olarak veya Tüketim insanların ihtiyaçlarını gidermek amacıyla bir zaman aralığı içinde mal ve hizmetleri kullanmaları olarak da ifade edebiliriz⁸¹

Tüketimin söz konusu olabilmesi için, mal ve hizmetlerden faydalanmanın dolaysız olması gerekir. Suyu içmek, elektriği evde aydınlanma için kullanmak vb. gibi. Eğer bir un fabrikasında elektrik, un imalinde bir girdi (üretim faktörü) olarak kullanılıyorsa, eğer su yine aynı fabrikada bir takım makineleri soğutmak için kullanılıyorsa, bu girdiler bir daha kullanılmayacak hale gelmiş olsalar bile, tüketim olarak kabul edilemez. Zira burada su ve elektrik enerjisi faydalı bir mal olan unun ortaya çıkışında görev almıştır. Bu nedenle yeni bir mal üretmek ya da mevcut malların miktarını arttırmak için yapılan kullanımlara, tüketim değil "ara kullanım" denilmektedir.

⁸⁰ ERKAN Hüsnü, **Ekonomi Sosyolojisi**, İzmir: Fakülteler Kitapevi, 2004, s.124

⁸¹ AVRALIOĞLU Zeki, **Üç Şehirde Tüketim Fonksiyonları**, Ankara: Fon Matbaası, 1976,s.12

Tüketim kelimesi halk dilinde "yok etme "anlamında kullanılır. Ekonomi ilminde tüketime konu olan mal, tüketim anında ortadan kalkabileceği gibi, kalkmayabilir de. Birinciye örnek olarak meyve suyunun içilmesini, ikinciye ise uzun zaman kullanılan mallar gösterilebilir. Tükenmez kalem, fotoğraf makinası, otomobil, ev v.b. gibi. Bu grup malların kullanılamaz hale gelmesi için ayların, yılların geçmesi gerekir.

Bazı mallar ise tüketildiği halde, hiçbir değişikliğe uğramaz. Salonumuza astığımız tablolar, antika eserler, v.b. mallar bu gruba girer. Tabloyu , antika eserleri kimi gereksinmelerini tatmin ederek fayda sağlarlar. Bu eserlerin saklanması sergilenmesi tüketimdir. Fakat ne tablo, ne de antika eserler iyi koşullarda muhafaza edilmeleri halinde, nesiller boyu hiç bir değişikliğe uğramadan kalırlar.⁸² Tüketime tanımlanmasında yer alan ihtiyaç kavramı ise ; giderildiği zaman haz, giderilmediği zaman ise elem veren duygu ve isteklerdir.⁸³

Tüketici, kişisel arzu, istek ve ihtiyaçları için pazarlama bileşenlerini satın alan veya satın alma kapasitesinde olan kişidir.⁸⁴

Bir başka deyişle, tüketici mal ve hizmetleri kendi istek ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla satın alan kişi veya gruplara denir.⁸⁵

Bu kavramlara göre tüketici teriminin kapsamı oldukça geniş olup, kişiler, aileler, üretici veya satıcı işletmeler, özel ve tüzel kuruluşlar ve kamu kuruluşları belli başlı tüketim birimleridir. ⁸⁶ Bu tanımlar haricinde şunu da söyleyebiliriz ki tüketici illaki malı satın alan değil tüketen kişidir. Bir başkasının harcama yaparak mal ve hizmete sahip olması sonucu birden fazla kişi bu mal ve hizmeti tüketiyorsa tüketen her birey burada tüketici konumundadır. ⁸⁷ Örneğin yıllarca koleksiyon amaçlı olarak tablo satın alan bireyin bu tabloları sergilemek için bir sergi veya müze açtığında bu eserleri izlemek ve incelemek için birçok kişinin faydalanmasını verebiliriz.

Tüketiciler, mal ve hizmetleri “kişisel ve ailevi ihtiyaçlarını karşılamak üzere talep eden , ya da satın alanlar” ve “ kendi üretimlerine katmak , ya da ticari amaçlı olarak tekrar satmak üzere satın alanlar” olmak üzere iki ana gruba ayrılabilirler.

⁸² DİNLER, Zeynel, **İktisada Giriş**, Bursa: Ekin Yayınevi, 2003,s.22-23

⁸³ DÜĞER, Hakkı, **İktisada Giriş**, Kütahya,1998,s. 181

⁸⁴ KARABULUT, Muhittin, **Tüketici Davranışı**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Yayınları, Yayın No: 102,s.15

⁸⁵ DİNÇER Ömer, FİDAN Yahya, **İşletme Yönetimine Giriş**, İstanbul: Beta Yayınları, 1999,s.211

⁸⁶ MUCUK İsmet, **Modern İşletmecilik**, İstanbul: Der yayınları, 1993,s.211

⁸⁷ ÖZKAZANÇ Önder., **İktisadi Analiz**, Eskişehir: A.Ö.F. Yay no:528,1996, s.28

Bunlardan ilk grup, kişisel veya ailevi kullanımı amacıyla alıcı olanlar” nihai tüketicilerdir”. İkinci grup ise endüstriyel kullanıcılar veya aracı tüketicilerdir.

Tüketici terimi dar anlamli olarak, ilk kavramda bahsedildiği gibi günlük lisanda olduğu gibi nihai veya en son tüketicuyu ifade eder. Geniş anlamda yani ikinci kavramda bahsedildiği gibi , her türlü tüketicuyu kapsar. ⁸⁸

Tüketiciler diğer birçok kesim gibi değişmekte ve her geçen gün daha da bilinçli hale gelmektedir. Artık tüketiciler iyi bir eğitimden geçmekte , davranışları kolaylıkla tahmin edilemeyen , aktif zaman zaman da karmaşık davranabilen ve işletmelerin etkin bir şekilde ilgilenmek zorunda oldukları çevresel güçlerden birini oluşturmaktadırlar.

Genel olarak tüketiciler, başlıca üç konuda yoğunlaşmakta , bu konulara değer vermektedirler. Bunlar mal ve hizmetler hakkında bilgilendirme, mal/ hizmetlerin güvenilirliği ve işletmelerin çevreye saygı göstermeleri konularıdır. ⁸⁹

2.1.2. Tüketim Harcamaları

Fertlerin ihtiyacını doğrudan doğruya karşılayacak mal ve hizmetler için yapılan harcamalara tüketim harcamaları denir. tüketim harcamaları milli gelirin artan bir fonksiyonudur. Gelir arttıkça artar ve gelir azaldıkça azalır. Fertler milli gelirden ellerine geçen (vergi ödendikten sonra) harcanabilir gelirin bir kısmını tasarruf eder ve kalan kısmını da harcarlar. ⁹⁰

Bir başka deyişle her türlü ihtiyacımızı doğrudan karşılamak amacıyla tüketim mallarına yapılan harcamalara tüketim harcamaları denir. burada tüketim harcamaları ile yatırım harcamaları ayırımına da yer vermek gerekir. Bilindiği gibi tüketim mallarından dolaysız fayda sağlanır. Tüketim malları bu özelliği ile yatırım mallarından ayrılır. Yatırım malları başka mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılır. Yatırım malları doğrudan değil, dolaylı fayda sağlar. ⁹¹

Tüketim harcamalarını iktisadi gelişme içinde farklı şekillerde değerlendirilmiştir.

Klasik iktisatçılar tüketim harcamaları ile faiz haddi arasında ilişki olduğuna inanıyorlardı. Klasik iktisatçıları ilgilendiren tüketim harcamalarından çok, tasarruflar ve yatırımlardı. Onlara göre , tasarruflar ile faiz haddi arasında pozitif, faiz haddi ile

⁸⁸ MUCUK İsmet, a.g.e., s. 212

⁸⁹ DİNÇER Ömer, a.g.e. s.102

⁹⁰ DÜĞER Hakkı, a.g.e., s. 329

⁹¹ ŞAHİN Hüseyin, **İktisada Giriş**, Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları, 1997

tüketim harcamaları arasında negatif fonksiyonel ilişki mevcuttur. Keynes öncesi iktisatçılar tasarrufa temel olgu , tüketime kalıntı olarak bakıyorlardı. Keynes' in orijinalliğinin bir boyutu bu önermeleri tersine çevirmesidir. Keynes'e göre tüketim harcamaları temel değişkendir. Tasarruf ise kalıntıdır. Aileler kullanılabilir gelirlerine göre tüketim harcamasında bulunmaktadır. Tasarruf , kullanılabilir gelir ile tüketim harcaması arasındaki farktır. Keynes' in yaklaşımı daha gerçekçi gözükmemektedir.

Keynes'e göre tüketim harcamaları cari reel kullanılabilir gelir seviyesinin fonksiyonudur. Tüketim harcamaları ile kullanılabilir gelir arasında kısa dönemde, istikrarlı pozitif yönlü fonksiyonel bir ilişki mevcuttur. Keynes' ci modelde tüketim harcamaları kullanılabilir gelirin fonksiyonudur. Öte yandan milli gelir de toplam talebin , dolayısıyla tüketim harcamalarının fonksiyonudur. O halde milli gelir ile tüketim harcamaları arasında iki yönlü bir ilişki mevcuttur.

Keynes sonrası iktisatçıların da tüketim harcamaları konusundaki çalışmaları da ilgi çekmiştir. Keynes sonrası iktisatçılar tüketim harcamalarını cari reel gelirin değil , farklı gelir türlerinin fonksiyonu olarak ifade etmişlerdir. Bu alternatif hipotezler Keynes' in cari reel gelir hipotezine alternatif olarak sunulmuştur.⁹²

2.1.3 İhtiyaç

Bireyler toplum içinde yaşamlarını sürdürebilmeleri için çeşitli güdülerini tatmin etmeleri gerekmektedir. Maddi ve manevi benliğimizde duyduğumuz , gidermeye çalıştığımız yokluk duygusu olarak ihtiyacı tanımlayabiliriz. Yemek yemek, barınmak, giyinmek, insanlarla karşılıklı ilişkilere girmek, okumak , eğlenmek gibi.⁹³

Diğer bir deyişle ihtiyaç, giderildiği zaman haz ve doyum, giderilmediğinde ise acı ve elem veren duygulardır.⁹⁴

⁹² ŞAHİN Hüseyin, a.g.e., s.315-324

⁹³ ZARAKOLU, Avni, **İktisat İlminin Temel İlkeleri**, Ankara,1971,s.1

⁹⁴ AREN Sadun, **100 Soruda Ekonomi El Kitabı**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1986, s.11

2.1.4 Fayda

Tüketicinin mal tüketimi sonucunda ihtiyaçlarını gidermek suretiyle elde etmiş olduğu doyumunu faydadır. Fayda kısacası malların ihtiyaçları giderme özelliğidir.⁹⁵

Fayda sübjektif bir olgudur. Kişiden kişiye farklılık gösterir.

Fayda, Ekonomi bilimi ile uğraşanlar için tüketicilere has bir şey olarak düşünülen fakat tüketicilerin farkında olmadıkları belirtilen bir duygu olarak belirtilir. Ekonomistler fayda fonksiyonunu gözlenebilir bazı değerlerin hesaplanabileceği, başka fonksiyonları üretmek için bilmek isterler. Yani fayda fonksiyonu kuramsal açıdan da önemlidir.⁹⁶

Faydayı daha iyi ifade edebilmek için Toplam fayda ve marjinal fayda ve azalan marjinal fayda yasasını ifade etmek gerekir. Toplam fayda, belirli bir malın tüketimi sonucu tüketicinin elde ettiği toplam doyumdur. Marjinal fayda ise bir malın en son biriminin tüketiminde elde edilen tatmini gösterir. Azalan Marjinal fayda yasası ise bir maldan daha fazla tüketildikçe , o malın marjinal faydasının düşeceğini ifade eder.

2.1.5 Mal Ve Hizmet

İhtiyaçları gidermeye yarayan fiziksel varlıklara mal denir. Mal, insan ihtiyacını gidermek suretiyle yarar ve fayda sağlar.

Mallar serbest mal ve ekonomik mal olmak üzere iki kısımda incelenir.

Serbest mallar doğada her istenildiğinde bulunabilir. Doğada boldurlar. Çaba göstermeden elde edilirler. Hava , su , güneş ışığı, gibi ama coğrafik koşullara göre serbest malın değeri ve fayda tatmin düzeyi değişebilir. Örneğin Arabistan yarımadasında su kıt bir varlık olduğu için değeri yüksekken ülkemizde bol bulunduğu için değeri düşük olabilmektedir.

⁹⁵ ÖZKAZANÇ Önder, a.g.e. s. 28

⁹⁶ a.g.e. s.30

Ekonomik mallar ise elde edilebilmesi için belli belli bir çaba harcanması veya bir bedel ödenmesi gereken kıt olan kaynaklardır., Ekmek,benzin , şeker gibi.

İhtiyaçları gidermesine rağmen maddi özelliği olmayan şeylere ise hizmet denir. Hizmetleri insanlar tarafından üretimle yaratılır. Hizmetler üreticisi tarafından yaratılır be hizmetleri sunan kişi veya varlıklardan bağımsız olarak düşünülmesi mümkün değildir. Hizmetleri de iki grupta belirtebiliriz.

Kişisel hizmetler, dişçilerin , hizmetçilerin berberlerin v.b. sundukları hizmetlerdir. Ticari hizmet ve üretim organizasyonu oluşturan hizmetlerdir ki bunlara sigortacılık, ulaşım, bankacılı örnek verilebilir.⁹⁷

2.1.6. Zorunlu Tüketim Harcamaları

İnsanın hayatını idame ettirebilmesi için gerekli olan hava, gıda , su gibi ihtiyaçlarını karşılaması için gösterdiği çabalar sonucu zorunlu tüketim harcamaları ortaya çıkar. Zorunlu tüketim harcamalarına konu olan mallar düşük mallardır. Düşük Mal, Tüketicilerin gelir düzeyi yükselirken tüketimleri azalan mallardır.⁹⁸ Zorunlu tüketim harcamaları bir anlamda toplum içinde insanları yaşamlarını sürdürebilmeleri için katlanmak zorunda oldukları giderleridir. Zamandan zamana , gelire göre farklılık gösterebilir. Önceleri zorunlu bir ihtiyaç olmayan televizyon günümüzde insanların gelişen toplum hakkındaki iletişimleri için gerekli olması durumuyla artık zorunlu bir ihtiyaçtır. Kişileri için gelir seviyesi de zorunlu tüketim harcamalarını etkileyebilir. Gelir yükseldikçe toplumda statü ve grup değiştiren bireyler yeni gruba dahil olmaktan dolayı harcama zorunlulukları değişebilmektedir.

2.1.7. Zorunlu Olamayan (Lüks) Tüketim Harcamaları

Karşılınmaları yaşamsal olmayan , ancak giderildiği zaman insanlara zevk veren eğlenme ,seyahat etme dinlenme gibi ihtiyaçların karşılanmasıdır. İhtiyaçları günümüzde birbirinden ayırmak zordur. Toplumun içinde farklı sınıflara ait olan bireylerin farklı yaşam çevreleri , gelirleri bu ihtiyaçların sınıflandırılmasını zorlaştırmaktadır. Alt gelir grubu için araba lüks tüketim harcaması olarak kabul edilebilirken, üst gelir grubundaki bir birey için zorunlu tüketim harcaması olarak kabul edilebilir. Ama bir gerçek vardır ki yemek yemek birey için zorunludur burada yenilen

⁹⁷ BÜYÜKŞEREN Y ve ÖZER M, **İktisada Giriş**, Eskişehir: A.Ö.F. Yayınları, No:435, 1994,s.30,31

⁹⁸ [http://www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app/dictionary.php/es.dict/düşük mal](http://www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app/dictionary.php/es.dict/düşük%20mal) (e.t.: 26.02.2005)

yemeğin bulgur pilavı mı yoksa siyah havyar mı olduğu iki uç noktada zorunlu ve lüks tüketimi daha iyi gösterebilmektedir.

2.2. TÜKETİM HARCAMALARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Toplum içinde yaşam sürdürmek isteyen insan , tüketim eylemlerinde ruhi ya da ahlaki unsurların yanında yaşamış olduğu toplum içinde bir takım faktörlerden de etkilenecektir.

Tüketim harcamalarını etkileyen faktörleri ekonomik faktörler, sosyolojik faktörler ve psikolojik ve kişisel faktörler olarak üç ana başlık halinde incelemek mümkündür.

İnsan maddi ve manevi yapısı ile bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Belirttiğimiz ve açıklayacak olduğumuz bu üç başlık altındaki faktörler tek tek değil , bir bütün olarak tüketim eyleminde insanı etkilerler.

Ekonomik faktörler kişilerin gelir düzeylerine, piyasada oluşan faiz oranlarına , vergi oranlarında meydana gelen değişmelere, tüketicilere sağlanan kredi olanaklarına ve bankalar tarafından verilen kredi kartı limitlerine göre harcamaları etkilemektedir. Sosyolojik olarak ; kişilerin toplumda edindikleri sosyal statü, kültür , politik görüş, aile yapısı ve referans gruplarına göre harcamaları etkilemektedir. Psikolojik ve kişisel faktörler olarak ta, eğitim, mesleki farklılık yaş, öğrenme yetisi, moral değerlere ve motivasyon farklılıklarına göre harcamaları etkilemektedir. Ekonomik hayatın (canlanma-daralma gibi) dalgalanması , savaş dönemi gibi farklı faktörlerde tüketim harcamalarını etkileyebilirler.⁹⁹

2.2.1. Ekonomik Faktörler

İnsanların sınırsız ihtiyaçlarını karşılamaları ekonomik manada güçlerine bağlıdır. Mutlaktır ki her insan tüketim yapmak zorundadır. En azından zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaları gerekmektedir. Bu bakımdan belirli bir gelire sahip olmaları ve hayat standartlarını artırmaları gerekmektedir. Ekonomik manada bireylerin ihtiyaçlarını karşılama oranlarını yaşam boyu devam ettirmeleri bireysel çabalarla birlikte devletin sağlayacağı imkanlarla da ilintilidir. Bu bölümde bireylerin tüketim

⁹⁹ DÜĞER, Hakkı,a.g.e., s. 330

ihtiyaçlarını karşılamada ekonomik manadaki etki eden sebepler araştırılacak ve bu araştırmalarda iktisadi teorilerden faydalanılacaktır.

2.2.1.1. Gelir Düzeyi

Tüketim harcamalarını etkileyen en önemli faktör harcanabilir gelirdir. Kişilerin gelir düzeyi tüketim harcamaları üzerinde önemli etkiye sahiptir. Bahsedilen bu gelir zaman birim başına (genellikle yıllık) gelirdir. Harcanabilir geliri azalınca tüketim harcaması azalır.¹⁰⁰

Keynes'e göre, kullanılabilir gelir ile tüketim harcamaları arasında istikrarlı bir fonksiyonel ilişki mevcuttur. Bu ilişkinin kurulmasında etkili olan çok çeşitli etken vardır. Bu etkenler iki kategoride toplanabilir:

- a) Öznel (sübjektif) etkenler
- b) Nesnel (objektif) etkenler

Öznel etkenler insan doğasının ve alışkanlıklarının sonucu olup, içten gelme etkenlerdir. Bu etkenler çok defa bireyleri gelirlerinin tümünü harcamaktan alıkoyarlar ve tüketim fonksiyonuna kısa dönemde kararlı bir nitelik kazandırırılar. Öznel etkenler sadece bireylerin değil, grupların ve toplumların davranışlarını da etkilerler

Bireyleri, gelirlerini nasıl kullanacakları konusunda yönlendiren öznel etkenlerin belli başlıları řu şekilde sıralanabilir:

1. Gelecekte ortaya çıkacağı tahmin edilen gereksinimleri karşılamak amacıyla tasarrufta bulunmak.
2. Beklenilmeyen ve öngörüleemeyen durumlar için güvence fonu oluşturmak.
3. Aileye miras bırakmak.
4. Servet biriktirerek güç, kudret prestij sahibi olmak, ekonomik bağımsızlık kazanmak.
5. Faiz kazancı sağlamak veya spekülatif faaliyetlerde bulunmak.
6. Tasarruf zevkini tatmin için tasarrufta bulunmak.

Dikkat edilirse bu etkenler bireyleri ve aileleri gelirlerini harcamaktan alıkoymaya ve onları tasarruf etmeye özendiren etkenlerdir. Tüketim harcamaları ile tasarruflar kullanılabilir gelir özdeşliğinin öğeleri olduğuna göre, ($Y=C+S$). bu öğelerden birisini etkileyen etkenler ötekini de dolaylı olarak, fakat ters yönde etkilemiş olacaktır. Bireyler gibi, kurumlar da öznel etkenlerin yönlendirilmesi sonucu tasarrufta

¹⁰⁰ DÜĞER, Hakkı, a.g.e., s. 330

bulunurlar. Kendi imkânları ile büyüme, likiditesini sağlam tutma, spekülâtif amaçlar için fon bulundurma, yatırımlar için kullandığı fonları bir an önce geri alma gibi, motivasyonlar şirketleri tasarrufa özendircektir.

Bireyleri ve kurumları gelirlerini kullanma konusunda etkileyen faktörlerden bir kısmı nesnel faktörler olarak gruplandırılır. Nesnel etkenler öznellerin aksine bireylerin harcama eğilimlerini kamçulamaktadır. Bunların en önemlilerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- I. Ücret ve fiyatlar genel seviyesinde değişmeler ve bunun, milli gelirin emek ve mülk gelirleri arasında dağılımına etkisi.
2. Hükümetin, para, vergi ve harcama politikalarında, fiyat tespiti ve kontrol politikalarında yaptığı veya yapması muhtemel değişmeler.
3. Tüketicilerin, gelecekte fiyatlar ve genellikle piyasa koşulları ile ilgili tahmin ve beklentilerde değişmeler
4. Firmaların ayırdıkları amortisman paylarını değiştirmeleri
5. Faiz haddinde önemli oynamalar.

Yukarda sözü edilen öznel etkenler her toplumun kurumlarına, ırk, gelenek ve kültür yapısına, moral değerlerine, geçmişle ilgili deneyimlerine, sosyoekonomik gelişme seviyesine, gelir ve servetin dağılışı biçimine göre farklı bilimler alır. öznel etkenlerin kısa dönemde önemli değişmeler göstermesi ve global tüketim fonksiyonunu etkilemesi beklenemez. Buna karşılık, nesnel etkenler kısa dönemde global tüketim fonksiyonu üzerinde değişmelere neden olabilirler. Fakat tüm nesnel etkenlerin harcamaları aynı yönde etkileyeceği ve tüketim fonksiyonunda önemli kaymalara yol açacağı beklenmemelidir.

Tüketim harcamalarını etkileyen bir diğer faktörde nisbi gelirdir. Bu konuda J.Duesenberry' in yapmış olduğu gözlemler ve ampirik araştırmalar tüketici davranışlarının birbirlerinden etkilendiğini ortaya koymuştur. Konu bir anlamda sosyo psikolojik yönüyle ele alınmıştır.

Duesenberry' ye göre, insanlar tüketim konusunda birbirlerinin davranışlarından etkilenirler. İçinde bulunduğumuz toplum bir tüketim toplumdur. Toplumun temel hedeflerinden birisi yaşam standardını yükseltmektir. Bunun da göstergesi daha yüksek tüketim kalıplarına ulaşmak, daha yüksek gelir seviyesinde olan kesimlerin tüketim düzeylerini yakalamaktır. Bireyler bu amaçla cari reel gelirlerinin imkân verdiği kadar daha yüksek harcamalarda bulunur. Bu davranışa

gösteriş tüketimi denilmektedir. Gösteriş tüketimi insanları bu ortamda etkilemektedir. İnsanlar ve toplumlararası ilişkiler arttıkça, iletişim araçlarının etkisi ile toplumlar birbirlerinin tüketim kalıplarını daha yakından tanıdıkça, gösteriş tüketiminin etkisi genişlemektedir. Aynı toplumda, özellikle orta gelir grubundaki tüketiciler yüksek gelir grubundakilerin tüketim kalıplarını taklit etmektedirler. Yeni sanayileşen ülkelerin halkları, endüstri ötesi toplumların tüketim alışkanlıklarını gıpta ile izlemektedirler ve imkânlarını zorlayarak onları taklit etmektedirler.

Tüketiciler cari tüketimlerini sadece cari reel gelirleri ile ilişkilendirmiyorlar. Yakın geçmişte ulaşılan en yüksek gelir seviyesinin sağladığı tüketim alışkanlığı, gelir seviyesinde bir düşme olsa bile bir süre daha sürdürülmeye çalışılıyor. Tüketiciler bu amaçla borçlanıyorlar, geçmişteki tasarruflarını kullanıyorlar. Başka bir ifade ile, tüketiciler geçmişte ulaştıkları daha yüksek tüketim harcaması standardını terketmeme konusunda direnç gösteriyorlar. Buna karşılık, ulaştıkları daha yüksek gelir kategorisinin sağladığı tüketim kalıplarına daha çabuk ve kolay uyum gösteriyorlar. Yakın gelecekte daha yüksek gelir beklentisi tüketim harcamalarının yükselmesine, fonksiyonun yukarı kaymasına yol açmaktadır.

Kısaca özetlemek gerekirse, tüketim harcamaları sadece cari reel gelir fonksiyonu değildir. Tüketim harcamaları yakın geçmişte ulaşılan ve yakın gelecekte beklenen yüksek gelir seviyelerinden de etkilenir.

Tüketiciler içinde bulundukları toplumsal sınıfın tüketim kalıbına uygun harcamalarda bulunmak isterler. Daha yüksek gelir kategorisindekilerin harcama kalıplarını uygulamak için çok büyük bir çaba içinde olacaktırlar.¹⁰¹

Tüketim harcamalarını etkileyen bir diğer faktör kişilerin yaşam boyu kazanmayı umdukları sürekli gelirlerdir. Örneğin bir bilgisayar mühendisi ile bir asgari ücret ile çalışan bir işçinin uzun dönemde kazanmayı umdukları gelir aynı değildir. Bilgisayar mühendisi, bir ay , az kazansa bile daha sonraki aylarda çok kazanmayı umduğu için daha çok harcayacaktır.

Tüketim harcamalarını etkileyen bir diğer faktör, ise İtalyan iktisatçılar Ando ve Modiglian'ın geliştirdikleri hayat dönemi hipotezi ile açıklanabilir. Bu hipoteze göre bireyler cari yıl gelirleri ile cari tüketim harcamalarını ilişkilendirmezler . Örnek bir birey yaşama ümidi içinde elde etmeyi umduğu geliri ile yine hayat döneminde yapmayı tahmin ettiği harcamalarını ilişkilendirir. Bu hipoteze göre bireyin geliri, hayatının

¹⁰¹ ŞAHİN Hüseyin, a.g.e., s.316-325

başlangıç ve son döneminde düşüktür. Çalışma hayatının ilk yıllarında bireyin geliri harcamaları karşısında yetersizdir. Olgunluk döneminde gelir yükselmeye başlar. Sonra emeklilik döneminde tekrar azalır. Birey istikrarlı bir oranda yükselen bir tüketimin fonksiyonu olacaktır. Birey hayat dönemi içinde elde etmeyi umduğu gelirin bugünkü değerini aşmayan bir tüketim harcaması planlayacaktır. Bu hipoteze göre birey çalışma hayatının başlangıcında gelirinde daha fazla harcamada bulunacak ve eksi tasarruf yapacaktır. Olgunluk döneminde gelir akımı harcama akımını aşmaktadır. Birey bu dönemdeki tasarrufları ile ilk dönemdeki borçlarını ödeyecek ve emekliliği için fon ayıracaktır. Hayatın son döneminde bireyin harcamaları tekrar gelirini aşmaktadır.

Kısaca hayat dönemi hipotezine göre, gelirin çalışma yaşamı boyunca sabit olduğu aynı zamanda belirsizliğin bulunmadığı, bireyin başlangıçtan itibaren servetinin bulunmadığı bu durum, tüketim ve tasarrufun yaşam döngüsü kuramının özünü vermektedir.¹⁰²

2.2.1.2. Zenginlik Düzeyi (Servet)

İnsanların zenginliği yıldan yıla değişmeyeceği için tüketim harcamalarını etkileyen bir diğer faktör kişilerin zenginlik düzeyidir.¹⁰³ Servet ; tasarruf aracılığıyla kazanılmış aktifler demektir.¹⁰⁴ Özel servetin büyüklüğü ve tutuluş biçimi tüketim harcamalarını etkiler. Özel servet ne kadar büyükse ve ne kadar büyük bir oranı likiditesi yüksek varlıklar halinde tutuluyorsa, tüketim harcamaları o kadar fazla etkilenecektir. Öte yandan, tüketim harcamaları gelir ve servetin büyüklüğü ve tutuluş biçimi ile birlikte dağılım biçiminin de fonksiyonudur.

Keynes' e göre reel gelir artışı olduğuna ortalama tüketim harcamalarının azalacağı belirtilmektedir. Görüş ceteris paribus (diğer şeyler sabit olduğunda) geçerli olduğu zaman kabul edilebilir. Ama Arthur Smithies' e göre diğer şeyler sabit değildir. Smithies'in tüketimi sürükleme hipotezinde de bahsedildiği gibi diğer şeyler olan:

Şehirleşme etkisi

Yaşam standardı etkisi “lüks” olan harcamaların zamanla lüks olmaktan çıkması

Servet etkisi

¹⁰² DORNBUSCH, Rudiger, FİSHER Stanley, **Makro Ekonomi**, Çev: AK Salih ve diğerleri, İstanbul: McGraw- Akademi, s.303

¹⁰³ DÜĞER, Hakkı, a.g.e., s. 330

¹⁰⁴ PARASIZ İlker , **Para Banka ve Finansal Piyasalar** , s.41

tüketimi sürüklemektedir.¹⁰⁵ Şehirleşmeyle birlikte kişilerin kent yaşamına uygun olarak harcamalarının artması , önceden lüks olan harcamaların ki otomobil veya televizyon gibi artık zaman içinde lüks olmaktan çıkması servetin artması ile gelecekteki harcamaların da artacağı gibi etkiler tüketimi sürükleyecektir.

Modern iktisat teorisinin mimarlarından olan Friedman' a göre Servet iki kısımda incelenir. Bu ayrım beşeri servet ve beşeri olmayan servettir. Kişiler yeteneklerini ve becerilerini kullanmak suretiyle gelecekte kazanmayı bekledikleri gelirlerin bugünkü değerini oluştururken , beşeri olmayan servet ise kişilerin sahip oldukları sermaye ve finansal açıdan aktifleri ile elde etmeyi umdukları gelirlerin bugünkü değerlerinden oluşmaktadır.¹⁰⁶

Franco Modigliani' nin kendi yaşam boyu hipotezinde de belirttiği gibi tüketiciler tüketimlerini zamana yayarlar. Bu nedenle tüketim harcamalarını belirleyen tüketicilerin bugünkü gelirleri değil yaşam boyu kaynaklarıdır. Tüketicinin yaşam boyu kaynaklarının önemli bir bileşimini ise finansal servet oluşturur. Finansal servetin önemli bir bölümünü sermaye piyasası aracı olan pay senetleri oluşturur. Pay senetleri yükseldiği zaman servet artacak böylece tüketicilerinin yaşam boyu kaynakları artacak bunun sonucu olarak ta tüketim artacaktır.¹⁰⁷

Yaşam boyu gelir faraziyesine göre gençlik çağlarında düşük gelire sahip olan birey olgunluk çağlarında daha fazla gelir elde edecek ve bu gelirini geçmişteki borçlarını ödemede ve gelecekte emeklilik dönemindeki ihtiyaçlarını karşılamak için şimdiden tasarrufta bulunacaktır. Bu tasarruf kişinin servetini oluşturacak yaşlılık dönemine aktarılacaktır. Oluşturulan bu servet ne kadar fazla olursa kişi gelecekte o kadar ihtiyaçlarını karşılayacak tüketim yapabilecektir.¹⁰⁸

Modigliani' nin yaşam boyu hipotezine göre doğuştan bir servete sahip olan birey servete sahip olmayan bireylere göre daha fazla harcama gerçekleştirecektir. Çünkü bu bireyin tüketim harcamaları yaşam boyu gelir artı başlangıçtaki servetle finanse edilecektir.¹⁰⁹

¹⁰⁵ EREN Ercan, **Makro İktisat**, İstanbul: Avcıol Yayınları, 3.baskı, 2001, s.138

¹⁰⁶ FRIEDMAN Milton, **A Theory of Consumption**, Princeton University Press, 1957, s.16

¹⁰⁷ PARASIZ İlker, **Para Ekonomisi**, Bursa: Ezgi Kitabevi , 1999,s.303

¹⁰⁸ BRANSON William H. , **Makro İktisat Teorisi ve Politikası**, Çev : KANYILMAZ İbrahim, İstanbul: Alfa Yayınları, 1995 , s.233

¹⁰⁹ DORNBUSCH Rudiger, a.g.e., s.304

2.2.1.3. Faiz Oranları

Faiz oranlarının tüketim harcamalarına etkisi kişilerin tasarruf ve tüketim davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemesi bakımından önem kazanmaktadır. Faiz oranlarındaki değişimler kişilerin gelirlerini daha fazla tasarrufa veya daha fazla tüketime kaydırması bakımında etkin olmaktadır.

Klasik yaklaşımın en önemli savunucusu olan Adam Smith'e göre faiz kişinin kendisi tasarruf etmeyerek başka birine vermesi sonucu elde ettiği gelir miktarıdır.¹¹⁰ Yani bireyler tüketimlerini sınırlandırarak ve tasarruf ederek faiz geliri elde etmektedirler. Kişilerin bu yönde eğilim göstermelerinin asıl sebebi faiz beklentileridir. Bu görüşe göre tasarrufla faiz arasındaki ilişki, herhangi bir mal ile fiyatı arasındaki bir ilişki olarak algılanmaktadır.¹¹¹

Yine Klasik İktisatçılardan N.Senior'a göre bir ekonomide reel tasarruf arzı ile reel sermaye talebi birbirlerinin etkilemek suretiyle faiz oranı düzeyini belirlerler. Tüketim harcamalarını kısırarak daha fazla tasarrufta bulunan tasarrufçu sermayedarın ödemeyi düşündüğü bedel arttıkça tüketim harcamalarını azaltacak sermayedarın ödemeyi düşündüğü bedel düştükçe de tasarruf yapmaktan vazgeçerek tüketim harcamalarını artıracaktır.¹¹²

Keynes'e göre bireylerin kısa dönemde tüketim harcamalarını etkileyen unsur olarak gelir gösterilmektedir. Faiz oranları kısa dönemde Keynes'e göre ikincil dereceden etkilidir. Fakat uzun dönemde faiz oranlarında meydana gelen değişimler kişilerin toplumsal alışkanlıklarında da değişimlere neden olacağı için tasarruflarını artıracığı ve tüketim harcamalarını uzun dönemde azaltacağı ifade edilmektedir.¹¹³

Modern teorilerde ise faizi oranları tüketici davranışlarının merkezinde kabul edilmektedir. Bu teorilerde kişilerin yaşamları boyunca elde ettikleri kaynaklarının bugünkü değerlerine baz alarak faydalarını maksimize edecekleri ifade edilmektedir.

Modern teorilerin önemli savunucularından Friedman'ın tüketim fonksiyonu analizinde , ortalama tüketim eğilimini belirleyen esas unsurlar olarak, faiz oranları, servet gelir oranı, tüketici dağılımları ve yaşı kabul eder.¹¹⁴

¹¹⁰ AKDİŞ, Muhammed , a.g.e. s.124

¹¹¹ Akalın Uğur Selçuk, **Makro Ekonomik Modeller ve İktisat Politikaları**, İstanbul: Set Yayınevi, 2003, s.89

¹¹² PEKİN Tevfik, **Ekonomiye Giriş**, İzmir:Ege Üniv. İktisad ve Tic. Bil. Fak.Yay. ,1978,s.186-187

¹¹³ Keynes. John .M. , **General Theroy of Employment Interest and Money**, London: Mc Millan Co Ltd, 1936, s.94

¹¹⁴ Friedman Milton,a.g.e.,232

Faiz oranlarındaki değişim tüketim harcamalarına etkisini daha ayrıntılı olarak incelemek için bireylerin tasarruf davranışlarını incelememiz gerekmektedir. Bireylerin tüketim yapmaktan vazgeçmeleri ve gelirlerini tasarruflara yöneltmelerine ertelenmiş tüketim diyebiliriz. Şöyle ki kişiler bugünkü tüketimleri yerine gelirlerini tasarruf ederek gelecekte harcama yapmak istemektedirler. Birey pozitif zaman tercihine sahipse (bir liralık bugünkü tüketimi bir liralık gelecekteki tüketime tercih etmesi)bundan ancak faiz oranları ve bu oranın yüksekliği karşısında tercihini değiştirerek gelecekteki tüketime yani tasarrufa yönelebilecektir. Zaman içinde istikrarlı bir faiz oranını kabul ederek diğer değişkenleri yok farz edersek piyasada oluşan faiz oranını %20 olarak düşündüğümüzde bir liralık bugünkü tüketimini , 6 yıl sonra yaklaşık 3 liralık tüketimle değiştirebilecektir.

Bu anlamda faizle artırılmış gelecekteki liranın harcanmasından elde edilecek marjinal fayda bugünkü paranın harcanmasından elde edilecek marjinal faydadan yüksek ise birey gelecekteki tüketimini şimdiki tüketimine tercih edecektir. Eğer gelecekteki elde edilen faizle artırılmış harcamadan elde edilecek marjinal fayda bugünkü liradan elde edilecek marjinal faydadan daha düşükse bu durumda da birey tasarruftan kaçarak şimdiki harcamadan fayda kazanma yoluna gidecektir.¹¹⁵

Tasarruf yapamayan veya negatif tasarruf yapan bireyler için ise faiz oranlarında meydana gelen yükselişler bu kişilerin borçlanma maliyetlerini artıracaktır. Bu tip bireylerin tasarruf imkanı olmadığı gibi bugünkü harcamalarını da kısarak gelirlerine uygun hale getirmeleri gerekecektir.

2.2.1.4. Gelir Dağılımı

Her ülke için makro ekonomik açıdan önem arz eden konuların başında gelir dağılımı gelir. Amaç gelir dağılımını bir ülkede belli bir dönemde ortaya çıkan milli gelirin üretim faktörleri ,sektörler ve bireyler arasında en adilane şekilde dağıtılması işlevidir. Ülkedeki refah seviyesinin bir göstergesi olarak kişiler arasında ki gelir dağılımını sağlamak üretim faktörleri ve sektörler arasındaki gelir dağılımını sağlamaktan daha önce gelir.

Bir toplumda serveti yüksek olan kişiler gelirin büyük kısmını alacak düşük gelir grubundaki bireyler ise daha küçük bir kısmını aralarında paylaşmak zorunda kalacaktır. Düşük gelirli bireylerin ortalama ve marjinal tüketim eğilimlerinin yüksek olduğu

¹¹⁵ Shapiro Edward , **Macroeconomic Analysis**, University of Toledo, 1978, s.143

düşünülürse gelir adaletsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde tüketim harcamalarının artması ancak üst gelir gruplarından alt gelir gruplarına gelir transferi ile mümkün olabilecektir. ¹¹⁶

Gelişmiş ülkelerde sermaye bol, insan gücü kıttır. Azgelişmiş ülkelerde ise sermaye kıt, insan gücü boldur. Bu da gelişmiş ülkelerin tüketim eğiliminin gelire göre düşük , azgelişmiş ülkelerin fazla olmasına neden olur. Bu durum aynı zamanda gelişmiş ülkelerin ve azgelişmiş ülkelerin ekonomik yapılarını büyük ölçüde etkiler. Bu etkilenme sonucunda da toplumlardaki tüketim ve tasarruf eğilimleri farklı bir biçimde görülür. ¹¹⁷

Bir ülkede gelir ve servet dağılımı ne kadar eşitlikçi ise tüketim harcamaları üzerindeki etkisi o kadar yüksek olur. Diğer şartlar veri iken, devletin gelir dağılımını daha adil hale getirmek için uygulayacağı iktisat politikası önlemleri tüketim harcamalarını etkiler, tüketim fonksiyonunu kaydırır.

DİE’ nin 1994 ve 2003 yıllarında yapmış olduğu hanehalkı bütçe anketlerine göre %20 lik dilimler halinde belirlenen hane halklarının kullanılabilir gelir sonuçları şu şekildedir.

Tablo 2.1. : 1994-2000 Yılları Türkiye’ de %20 lik Dilimler Halinde Belirlenen Hane Halkı Kullanılabilir Gelirleri

	TÜRKİYE		KENT		KIR	
	1994	2003	1994	2003	1994	2002
Birinci %20	4,9	5,3	4,8	5,5	5,6	5,2
İkinci %20	8,6	9,8	8,2	9,7	10,1	10,3
Üçüncü %20	12,6	14	11,9	13,9	14,8	14,7
Dördüncü %20	19	20,8	17,9	20,5	21,8	21,7
Beşinci %20	54,9	50,1	57,2	50,4	47,7	48
Gini Katsayısı	0,49	0,44	0,51	0,44	0,41	0,42

Kaynak : Akson İşadamları Derneği , “Türkiye Ekonomisi 2004” İstanbul :

Araştırma Raporları , s.87

Gini katsayısı gelir eşitsizliğini gösteren önemli bir göstergedir ve bu göstergeyi incelediğimizde 1994 hane halkı gelir dağılımı araştırmasında Türkiye genelinde 0,49 olan katsayının 2002 yılında 0,44’ e düştüğü görülmektedir. Bu da gelir eşitsizliğinde kısmi bir düzelmenin olduğunu göstermektedir.

¹¹⁶ Wallace C Peterson, **Gelir İstihdam ve Ekonomik Büyüme**, Çev.: Güllap Talat, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1994, s.177

¹¹⁷ BOCK Robert, **Tüketim**, Çeviren:KUTLUK İrem. , Ankara: Dost Kitabevi, 1997 , s.24,30

Ama tüm iyileşmelere rağmen toplumun en alt yüzde 20' lik gelir diliminde bulunan nüfus en üst gelir diliminde bulunanların 10 da 1' i kadar gelir elde edebilmektedir.

Ülkemizde DİE' nin yapmış olduğu hane halkı 2003 tüketim harcaması anket sonuçlarına göre En düşük %20 lik gelir grubu toplam gelirin %5.3'ünü alırken en yüksek %20 lik gelir grubu toplam gelirin %50.1' ini almaktadır.¹¹⁸ Bu durum ülkemizde gelir dağılımı adaletsizliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu adaletsizlik giderilmediği müddetçe tüketim harcamalarının artmayacağı kesin bir gerçekliktir.

2.2.1.5. Vergi

Vergilerde meydana gelecek bir artış kişilerin gelirlerini azaltacağı için tüketim harcamalarını da azaltacağı buna karşılık vergilerde yapılacak indirimlerin ise tersi tüketim harcamalarını artıracığı beklenmelidir.

Baro – Ricardo hipotezi ise tam tersine vergilerdeki bir değişikliğin özel tasarruflarda zıt yönde bir değişiklik ile dengeleneceğini ileri sürer. Bu görüşe göre başlangıçta devletin bütçe dengesi olduğu ve vergileri indirdiğini düşünelim. Bu durumda bütçe açığı oluşacak ve devlet bu bütçe açığını kapatmak için borçlanacaktır.

Borç ve faiz ileriki yıllarda geri ödenecek ve devlet borçları geri ödeyebilmek için vergileri artıracaktır. Bu nedenle bugün yapılacak bir vergi indirimi gelecekte bir vergi artışı ile amorti edilecektir. Sürekli gelir dönemler arası vergi aktarımından etkilenmez. Böylece tüketim harcamaları da bu değişikliklerden etkilenmeyecektir. Bugün vergi indirimi ile birlikte halk vergi indirimini tasarruf ederek gelecekte vergi artışında rahat bir şekilde ödemesini gerçekleştirebilecektir.

Yalnız bu hipotez ABD' de 1980 li yıllarda başlayan vergi indirimleri sırasında hane halklarının bu vergi indirimleri sırasında tasarruf yapmamaları ile bir anlamda inandırıcılığını kaybetmiştir. Hane halklarının bu dönemlerde tasarruf yapmamalarının nedenleri likitide kısıtı veya kendilerinin bugünkü vergi indirimlerinden yararlanan kimse olarak görmesi gelecek nesillerin ise borcu ödeyecek yükümlüler olarak görmesi gösterilebilir.

¹¹⁸ Devlet İstatistik Enstitüsü, **Türkiye İstatistik Yıllığı**, Ankara:DİE yayınları, 2004,s.374

Her ne olursa olsun bu dönem bize göstermektedir ki vergi değişiklikleri tüketim üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir.¹¹⁹

Vergi politikası ve para politikasındaki değişimler, tüketici kredilerindeki artışlar, kredili satış şartlarındaki iyileştirmeler tüketim harcamalarını etkileyecektir.¹²⁰

2.2.1.6. Fiyatlar Genel Seviyesi Ve Beklentiler

Fiyatlar genel seviyesindeki değişimler bireylerin tüketim harcamalarına etki edecektir. Tüketici fiyat endekslerinde değişme olması durumunda bireyler tüketim harcamaları ve kişisel tasarrufları arasında bir kaydırmaya gidecektir. Fiyatların yükselmesi durumunda fiyatı yükselen tek bir mal veya hizmet ise ikamesi olan mal veya hizmete doğru bir kayma gerçekleşecek ve birey bu mala yapmış olduğu harcamayı kısacaktır. Ama genel olarak tüketici fiyatları yükselişi yaşanıyor ise fiyatların yükselmesi durumunda birey tüketimi harcamalarını belirli bir dönem kısarak en azından yeni fiyat seviyesine alışana kadar veya gelirinde yeni bir artış gerçekleşene kadar tasarruf yapma yolunu seçecektir.

Eğer fiyatlar genel seviyesindeki artış harcanabilir gelir artışı ile destekleniyorsa reel anlamda tüketim harcamaları ve tasarruflar da bir değişiklik olmayacaktır. Fiyat düzeyindeki değişme ile harcanabilir gelirden meydana gelen değişme paralel değilse , birey reel anlamda tüketim harcamalarını artıracak veya azaltacaktır.

Beklentiler ise kişilerin gelecekteki durumlarını şimdiden görebildikleri oranda tüketim harcamaları ile tasarruf yapma arasındaki verecekleri kararlar bakımından önemlidir. Gelecekteki beklentileri ise kişinin gelecek yaşam düzeyi ile ilgili beklentileri ve fiyat düzeyinde meydana gelecek beklentiler olarak iki şekilde inceleyebiliriz.

Geleceğini olumlu olarak gören bireyler tüketim harcamalarını artırırken gelecekle ilgili olumsuz beklentileri olanlar şimdiden gelecekteki zorunlu harcamalarını karşılayabilecek şekilde tasarrufa yönelerek harcamalarını kısma eğilimine gireceklerdir.

Beklentiler nedeniyle , tüketim cari gelirdeki gelişmelere birebir tepki göstermemektedir. Cari gelirdeki artış veya azalışın geçici olup olmadığı düşüncesi

¹¹⁹ DORNBUSCH Rudiger, a.g.e, s,318-320

¹²⁰ ŞAHİN Hüseyin, a.g.e., s.328

tüketimi etkilemektedir. Ayrıca gelecekteki beklentiler olumlu ise , cari gelir değişmese de tüketim değişecektir. ¹²¹

İkinci önemli beklenti fiyatlarda meydana gelecek beklentiler olacaktır. Bu beklenti, mevcut fiyat düzeyinde değil , gelecekteki fiyat düzeyinde ne olacağına dair beklentidir. Tüketici gelecekle ilgili olarak fiyatların yükseleceği beklentisi içine girerse bugünkü reel harcanabilir gelirlerinin daha büyük bir kısmını tüketimlerine ayırırlar. Bu durumun tersinde ise fiyatların daha düşük olacağını bekleyen tüketiciler, tüketim harcamalarını ertelleyerek gelecekte daha düşük fiyatlardan harcama gerçekleştirme beklentisi içine gireceklerdir.

2.2.2. Psikolojik Ve Kişisel Faktörler

Bu bölümde insanın yaşamı boyunca toplumda yer edindiği ve rol üstlendiği iş , aile, okul hayatı , kültürel ve siyasal çevresi eğitim ve öğrenme süreci ile oluşan bazı önemli kişisel ve psikolojik faktörler üzerinde durulacaktır.

2.2.2.1. Moral Değerler (İnanç)

Yaratılış özelliklerinde insanın , kendinden daha güçlü bir otoriteye bağlı olma ihtiyacı vardır. Özellikle içinden çıkamadığı aciz kaldığı durumlarda sığınabileceği yardım isteyebileceği bir otoriteye bağlı olma isteği onun belirli bir inanca sahip olması ile gerçekleşebilecektir. Bu bakımdan bakıldığında insan için önemli olan sadece maddi açıdan değil manevi açıdan da tatmin olma isteğinin gerçekleştirebilmesidir.

İnsanlar tarafından İnanılan değerlerin kaynağı yine insanlar tarafından ortaya konmuş değerler olduğunda , bu tür inançlar insan üzerindeki bağlayıcılıkları da ancak belirli bir süre geçerliliğini koruyabilecektir. Halbuki inanan kaynak inanç sistemi içinde yaratma özelliğine sahip bir güce bağlı ise bu durumda insanın görmediği fakat inandığı değer maddi olarak kısa sürede karşılanmasa da inancı doğrultusunda birey inandığı değerleri dikkate alma ihtiyacı hissedecektir. ¹²²

İnanç sadece tüketim eylemlerinde değil, tüketim yapabilmek için kazanılan değerlerin elde edilmesinde de makul ve meşru çerçevede etkili olacaktır. Kendini yaratan bir güce inanan insan hem tüketiminde hem de bu tüketimi gerçekleştirebilmek için gerekli olan geliri elde etmesinde hem ahlaki hem ruhi olarak daha adilane

¹²¹ EREN Ercan,a.g.e., s.140

¹²² TORLAK Ömer, **Tüketim**, İstanbul: İnkilab Yayınları, 2000,s.64

davranacak ve inancının emrettiği şekilde toplumsal ve kişisel düzenin bozulmasını engelleyecek şekillerde eylemlerini yerine getirmeye çalışacaktır. Bu bakımdan bakıldığında inanç ruhi ve ahlaki unsurlarında üzerinde belirleyici bir güce sahiptir.

Örneğin İslam inancında israfın hem bireysel hem de toplumsal olarak yasak kılınması bu inanç sistemine bağlı olan bireyin aşırı tüketim yapmasını engelleyecektir.

İnanç faktörü insanın tutumu ve kişiliğini de etkilemek suretiyle tüketim eylemleri üzerinde dolaylı etkiye sahiptir.

2.2.2.2. Tutum

İnsan oğlu yaşamı boyunca edinmiş olduğu tecrübelerin bir bileşkesi olarak sonradan yaşayacağı benzer olaylar karşısında artık olgunlaşmış olan tavır ve davranışları sonucu tutum oluşur. İnsanlar aynı toplum içinde yaşamaları, aynı eğitimi almaları aynı kültür, inanç ve ahlaki yapı içinde gelişmelerine rağmen aynı tutum içerisinde olabilecekleri gibi farklı tutum içinde de olabilirler.

Farklı iki insan üzerinde aynı olaylar farklı tutum edinimlerine yol açabilir. Aynı ailede yaşayan iki kardeşten biri gelecekte aşırı tüketim gerçekleştirirken diğer kardeş aşırı tutumlu olabilir. Aynı ailede olmalarına rağmen ailedeki tutumlu olma alışkanlığı bir kardeş için yetişme esnasında kazanılmamışken bir diğer kardeş bu alışkanlığı kendine benimsemiş ve davranış tutum haline getirmiş olabilir.

Tutumlar asla değişmez değildir. İnsanlar makul ve anlayabilecekleri ve kendilerine ters gelmeyecek şekilde ikna edilerek tutum değiştirebilir. Bu durumda faydalanmak isteyen firmalar ideal tüketim yapan bireyleri reklam ve inandırıcı yayınlar aracılığı ile istedikleri mal ve hizmet üzerinde aşırı tüketim yapmalarına neden olabilirler.

Özellikle tutumların olumsuz olarak bozulduğu toplumlarda tüketim kültürünü değiştirmek ve bu yolla kültürel bir değişim sağlamak kolaylaşmaktadır. Olumlu tutumları bulunan toplumlarda bu yöndeki eylemler toplumun israf etmesine ve aşırı tüketim yapmalarına neden olmaktadır.¹²³

2.2.2.3. Algılama

İnsanlar söylenen bir fikri , sözü, herhangi bir olayı farklı şekillerde algılayabilir. Bu algıda seçiciliğinde bir sonucudur. Farklı algılayıştaki insanların

¹²³ TORLAK Ömer, a.g.e,s.66

değişik unsurlardan farklı şekillerde etkilenmeleri normaldir. Bu kişilerin geçmişteki eğitim seviyeleri, zekaları, inanç değerleri, iletilen mesajın bulunduğu ortamın fiziki yapısı , kişiliği, algılamalarına etki edecektir.

Bu şekilde aklını rasyonel şekilde kullanabilen birey iletilmek istenen mesajları karşısındakinin isteğine göre değil kendi istek ve ihtiyaçlarına göre yorumlayabilecekken rasyonel şekilde aklını kullanamayan birey iletilen mesajı kendi isteklerinin dışında olsa bile kabul edebilecektir.¹²⁴

Özellikle kavramların yanlış kullanılarak iletilmesi, algılamaları olumsuz bir şekilde etkileyecektir. Bu şekilde tüketim amaçlı verilen mesajlar, rasyonel olmayan bireyi ihtiyacı olmadığı halde ihtiyacıymış gibi görmesine neden olacak, birey mukayese yapamadığı ve alt yapısının yetersiz olması nedeni ile verilen mesaj doğrultusunda tüketim eylemlerinde algılama hatalarına düşecek ve yanlış tüketim harcamalarına giderek aşırı tüketime kaçacaktır.

Algılaması güçlü olan birey ise ortamda verilen tüketim amaçlı her mesajı rasyonel olarak değerlendirmek suretiyle gerçekten ihtiyacı ise kabul edecek değil ise reddedecektir.

2.2.2.4. Öğrenme

İnsanoğlu için öğrenme doğumla birlikte başlamaktadır. Çünkü insan kendisine bahsedilen akıl ile sonsuz ihtiyaçlarını karşılama yetisine sahiptir. Akıl zamanla gelişme özelliğine sahiptir bu da öğrenme ile olur. Bebekken ağlama eylemi ile isteklerini anlatabilen insan ilk olarak şekil ve sembollerini öğrenmek suretiyle toplumu içinde konuşulan dili öğrenir. Ve okul çağında sistematik bir öğrenme ile gelecekteki toplumdaki rolünü oluşturacağı mesleğini seçer ve aynı zamanda aile ve çevresinden öğrendikleri ile kendi kültürünü oluşturur.¹²⁵

Zaman içinde öğrenme işlevini geliştiren insan akıl kapasitesi elverdiği sürece öğrenmeye devam eder . Öğrenen birey kendine güven kazanır ve öğrenme seviyesi ile toplum içindeki rolünü üstlenir. Bu rolle birlikte kendi gelirini kazanan insan tüketimde öğrenmeye paralel olarak daha serbest hareket etme imkanı kazanır.

Öğrenme olumlu şekilde kazanılmış ise toplum içinde makul ve meşru yollarla kazanılan gelir israf edilmeksizin tüketime yönlendirilir. Ama toplumda bolca

¹²⁴ TORLAK Ömer, a.g.e,s.66-67

¹²⁵ a.g.e,s.68

görülebilen az çalışıp çok tüketme gibi olumsuz öğrenme kazanan bireyler haksız kazançlarla aşırı tüketime yönlenebilir. Yine birey, rasyonel ihtiyaçlarının neler olduğunu ve bu ihtiyaçların karşılandığı gelirin ne şekillerde kazanıldığını öğrenememişse bu durumda da aşırı tüketim gerçekleştirecektir. Bu bakımdan haksız veya çalışılmadan kazanılan servet sahibi bireylerin gereksiz tüketim gerçekleştirdikleri görülmektedir.

2.2.2.5. Eğitim

Eğitim bir süreçtir. Bu süreç içinde amaç bireyin davranışlarında değişim ve gelişimi sağlamaktır.

Eğitimin amacını daha geniş boyutta inceleyecek olursak eğitimin amacını dört şekilde ifade edebiliriz.

İlk amacı toplumun kültürel değerlerini bireye adapte etmek ve benimsetmek ve yeni semboller eklemek suretiyle geliştirmektir.

İkinci amacı, bireyin bulunduğu toplum içinde oluşan hem yazılı hem yazısız kuralların benimsetilmesi , uygulanması ve geliştirilmesi için yapılan çabalardır.

Üçüncü amacı , bireyin doğuştan varolan ama anlamlandırılmayı bekleyen onu özellikli kılacak değerlerini ortaya çıkarmak ve bu şekilde bireyin hem ulusuna hem ailesine hem de kendisine fayda sağlayacak bu gücünü kullanarak üretken bir yapıya kavuşmasını sağlayarak geçimini sağlayacak yetkinliğe ulaştırmak.

Son amacı ise ekonomik anlamda eğitimin içeriğini ortaya koyan yönüdür. Ülke ekonomisine yararlı yeterli bilgi birikimi ile donatılmış uzman emek gücü sağlamak ve bu emeği oluşturan bireylerin ülke kalkınmasında istihdam edilebilecek bir güç haline getirmek.¹²⁶

Bu amaçları doğrultusunda yeterli eğitim almış bireyler ülke ekonomisi içinde istihdam edilerek belirli bir gelir seviyesine ulaşacak ve tüketim harcamalarını kendisine verilen eğitim doğrultusunda yönlendirecektir.

2.2.2.6. Yaş

Demografik faktörlerden biride yaş profilidir. Bireyin doğumunda ölümüne kadar geçirdiği yaş safhalarında istekleri ve ihtiyaçları tüketim harcamaları boyutunda

¹²⁶ BAŞARAN Ethem, **Eğitim Psikolojisi**, 9.baskı,Ankara-1988 , s, 14

değişiklik göstermektedir. Bu bakımdan bireylerin yaş safhalarını daha iyi değerlendirebilmek için aşağıdaki sınıflandırmayı incelememiz bize daha iyi bir fikir verebilir.

Tablo 2.2. : Hayat Seyri Ve Mal Grupları Arası İlişki

Aile Dönüşüm Safhası	Mali Durum	İlgi Mal Grubu
Bekarlık Dönemi (genelde evlenmemiş genç bireyler)	Mali sıkıntısı Az	Eğlence , oyuncak,tatil,elektrik ve elektronik cihazlar
Yeni evleneler (Çocuk Yok)	Satın Alma Güçleri yüksek	Dayanıklı ev eşyaları konut, otomobil,mobilya
Dolu Yuva (1 – En Küçük Çocuk 6 yaş altı)	Satın alma güçleri yüksek likit varlıkları az	Ev eşyalarına yapılan harcama yüksek , bebek bakım harcamaları,konut
Aile Dönüşüm Safhası	Mali Durum	İlgi Mal Grubu
Dolu Yuva (2 –En Küçük Çocuk 6 yaş üstü)	Mali durumları iyi	Reklamların daha az etkisinde kalarak günlük ev tüketim eşyaları
Dolu Yuva (3 – Evli yaşlı çiftler bakmakla yükümlü oldukları çocuklar)	Mali durumları iyi çocuklardan bazıları iş bulmuş çalışmakta	Yeni ürünler
Boşalmış Yuva 1- Evlenmiş yada ayrı yaşayan çocuklar (aile reisi çalışıyor)	Mali durumları iyiye yakın belirli tasarruflar yapılıyor.	Seyahat eğlence kendini geliştirme arzuları,hediye ve bağışlar
Boşalmış Yuva 2- Evlenmiş yada ayrı yaşayan çocuklar (aile reisi emekli)	gelir durumunda kısmi azalma var	Sağlık,tıbbi cihazlar
Hayatta kalan tek kişi çalışıyor	Gelir durumu iyi	Sağlık kültür harcamaları
Hayatta kalan tek kişi çalışmıyor	Gelirde kesin düşüş	Sağlık tatil bağış

Kaynak: KOTLER Philip, **Pazarlama İlkeleri** , Çev.: Muallimoğlu Nejat

İstanbul:Beta Milenyum yayınevi, 2000,s.168

Tablo 2.2 de görüldüğü gibi bireyler bekarlık dönemlerinde tek başına olmaları ve hala üzerlerinde çok fazla hayat yükü olmaması dolayısı ile mali sıkıntı içine

girmemektedirler. Bu dönemde daha çok kendi zevk ve istekleri doğrultusunda harcama yaparlar.

Evlilikle birlikte başlayan iki bireyle yeni oluşturulan ailede her iki bireyde çalışıyor ise bu durumda gelir seviyeleri oldukça yüksek olacak ve buna bağlı olarak ta yani oluşturulan ailenin ihtiyaçları doğrultusunda dayanıklı ev aletleri , otomobil ,konut gibi harcamalara yönelik harcamalar gerçekleştirilecektir.

Yeni evli ailelerde 6 yaş altı çocuklu dönemde aileye yeni katılan bireyin harcamaları ortaya çıkacaktır. Ev eşyalarına yönelik harcamalar devam etmektedir. Bu dönemde bireylerin satın alma güçleri yüksekken servet oluşturma çabaları daha yeni yeni başlamıştır. 6 yaş üstü çocuklu ailelerde ev eşyalarına olan tüketim harcamaları dayanıklı tüketim harcamalarında azalmakla birlikte günlük ev tüketim ihtiyaçları karşılanmakta okula yeni başlayan bireylerin ihtiyaçları ile birlikte bu yöndeki tüketim harcamaları ortaya çıkmaktadır. ilerleyen dönemlerde daha evlenmemiş olan ve bu ailede ikamet eden çocukların da çalışmaya başlaması ile birlikte gelir artmakta yeni ürünlere olan talep artmaktadır.

Evlenerek veya kendine yeni bir yaşam alanı bulan çocukların aileden ayrılması ile birlikte ailede kalan çiftten en az bir aile bireyi çalışmaya devam etmektedir. tasarruflar artmakta, bu dönemde seyahat , eğlence gibi harcamaları çoğalmakta bununla birlikte hediye ve bağışlara yönelik harcamalar yapılmaktadır.aile reisinin emekli olması ile birlikte gelir durumunda kısmi bir azalma gözlenmekte bu dönemde yaşlanmaya bağlı olarak sağlık ve tıbbi cihazlara yönelik harcamalar yapılmaktadır.

Son dönemlerde ise ailede yaşayan birey çalışıyor ise gelir durumu en azından kendi harcamalarına yetecek kadar iyi ve bu dönemde de sağlık harcamaları ve kültür harcamaları yapılmaktadır. Hayatta kalan kişi çalışmıyor ise gelirden düşüş beklenmektedir. Sağlık , tatil ve bağış yapılan harcamalar içinde ağırlık kazanmaktadır.

Miniaci' nin yapmış olduğu çalışmalarda 55 yaşından sonra tüketimde belirgin bir düşüşün gözlemlendiği aynı şekilde ABD için yapılan araştırmalarda ise bu yaş 70 olarak kabul edilmektedir. Buradan da anlaşılabacağı gibi farklı ülkelerde kişilerin çalışma hayatlarının uzunluğunun farklı olması ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre değişmesi normaldir. Örneğin ülkemizde emeklilikle ilgili olarak son düzenlemeler gerçekleştirilmeden önce 40 yaşında emekli olunabilmekteydi.

Yine Avustralya’ da yapılan bir çalışmada 35 yaş ve civarı ailelilerin tasarruf oranlarının 65 yaş ve üstü bireylere göre daha yüksek olduğu ortaya çıkarılmıştır.¹²⁷

Hayat boyu gelir hipotezinde de belirtildiği gibi bireyin , harcanabilir gelirine ve servetine dayanan tüketim eğilimlerinin , yaşına bağlı olduğu ifade edilmektedir. Hipotezde bireyin orta yaşlarda iken gelir seviyesinin en üst seviyelere ulaşacağı ve buna bağlı olarak ta tasarruflarının artacağı, yaşlandığında şimdiden yapmış olduğu tasarrufları kullanarak harcamalarını gerçekleştirmek isteyeceği ileri sürülmektedir. Yukarıda belirtilen araştırmalar yaşam boyu gelir hipotezini desteklemektedir.¹²⁸

2.2.2.7. Zevk Ve Beğeniler

Tüketici, tüketim mallarının çeşitli miktarlardaki bileşimleri içinde toplam faydası fazla olanı, toplam faydası az olana tercih eder. Eğer bazı malların çeşitli miktarlardaki bileşimleri tüketiciye aynı toplam faydayı sağlıyorsa bu durumda daha az maliyeti olan tercih edilmektedir. İşte bu durumda tüketicinin zevk ve beğenileri etken olacaktır. Tüketicilerin zevk ve tercihlerinde değişme tüketim malları arasında marjinal ikame haddini değiştirecektir. Bu da tüketicinin tüketim mallarına olan talebini etkileyecektir. Ancak tüketicilerin zevk ve tercihleri kısa dönemde aynı kalacaktır. Uzun dönemde ise değişecektir. Yeni okula başlayacak olan çocuğun yeni ihtiyaçları ailedeki tüketim tercihinin değişmesine neden olacaktır.¹²⁹

Kişilerin zevk beğenileri yaşa göre de değişecek bunda çeşitli faktörler etken olabilecektir. Küçük yaşlardaki bireyler için oyuncak bir ihtiyaçken yaş arttıkça bu ihtiyaç sona erecek örneğin genç yaşlarda giyim önemli bir ihtiyaç halini alacaktır.

Yine kişilerin sosyal statülerindeki değişim zevk ve beğenilerinde değişimlere yol açacak ve ihtiyaçlarını farklılaştıracaktır.

2.2.3. Sosyo – Kültürel Faktörler

Toplum içinde bir yer işgal eden insan sadece kişisel değil sosyal çevresinin de etkisi altında kalacaktır. İnsanın ilk tanıştığı ve etkilendiği sosyal grup ailesidir. Sonra geliştikçe toplum içindeki iş ve arkadaş çevresi , sosyal , kültürel ve siyasi çevresi de onun tüketim kalıplarının belirlemede etkili olacaktır. İnsanların kişisel ve sos yo

¹²⁷ MIZRAK Zekeriya, “Hanehalkı Tüketim Harcamalarının Yapısal Analizi Konya İli Örneği,” (Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005) s.52-53

¹²⁸ DORNBUSCH, Rudiger, a.g.e., s.,312,324

¹²⁹ ZARAKOLU Avni, a.g.e,s.124

kültürel davranışları bir bütün halinde tüketim kalıplarını belirleyerek tüketim kültürünün oluşmasına yardım edecektir.

Sos yo kültürel açıdan bireyin toplumla birlikte hareket etmesi ancak toplum tarafından benimsenmiş tüketim kültürüne uyması ile gerçekleşecektir. Bu bakımdan bakıldığında tüketim kültürü , tüketicilerin çoğunluğunun yararcı olmayan statü arama , ilgi uyandırma , yenilik arama gibi özelliklerle öne çıkan ürün ve hizmetleri arzuladıkları hatta peşine düşüp , edinin sergiledikleri bir kültürün tanımıdır. ¹³⁰

2.2.3.1. Aile

İnsanın tüketim kültürünün oluşmasına ilk ve en önemli etki eden grup ailedir. Unutulmamalıdır ki küçük yaşta kazanılan davranışlar kolay kolay değiştirilemez.

Bireyle özdeşleştirilen ailede gelirin çeşitli kullanımlar arasında dağılımı kabaca marjinal olarak eşit ölçüde doyum sağlayacak biçimde yapılır. Bu en yüksek düzeyde ailenin zevk alma durumudur. Yani neo klasik düşüncede tüketici dengesidir. Bir aile karı koca, çocuklar, bazen akrabalar ya da büyükanne , büyükbaba gibi gereksinimleri beğenimleri, ve tercihleri farklı olan birçok bireyden oluşmuştur. Ama İktisatçılar tüketiciden söz ettiklerinde aileyi oluşturan bir grup bireyi kastetmektedirler. ¹³¹

Bu ailede yalında olsa çok önemli bir iş bölümü gereklidir. Olağan durumda gelirin kullanılmasında temel yetke söz sahibidir. Bu yetke genellikle erkeklerdir. Harcamaların düzeyi ve niteliği ya da harcama biçimi de büyük ölçüde paranın kaynağından , yani parayı kazanan sanatçı, işçi , öğretmen, avukat, muhasebeci v.b. olmasından etkilenir. Daha önemlisi parasal başarıları çok önem veren bir toplumda doğal olarak yetki paraya kazanana verilmiştir.

Tüketimin yönetimi ise kadının elindedir. Bunun büyük bölümü satın alınanların seçimidir. Yani çeşitli pasta kabartıcıları, deterjanlar arasında seçim yapmak gibidir. Genel yaşama biçimi konusunda büyük çaptaki kararları alan erkektir ve bu kararları alırken uygulanmalarından ortaya çıkabilecek sorunları düşünmeyebilir. Bunlar aile içinde kadının işidir. ¹³²

Tüketim kültürü gelirle bağlantılıdır. Gelir seviyesi düşük olan bir ailede doğup büyüyen bireyin bu aileye uygun olarak tüketim kalıpları da dar olacak ve kıt

¹³⁰ SLATER Don , Consumer, **Culture and Modernity**, London: Polity Pres, 1997,s.191

¹³¹ LİPSEY Richard, PETER s., **Economics**, New York,s.71

¹³² GALBRAITH J.Keneth, **Ekonomi Kimden Yana**, Çev: ÇORAKÇI Belkıs ve Himmetoğlu Nilgün., İstanbul: Altın Kitaplar, 1990, s.48-49,54-55

kaynaklarla yaşam mücadelesini burada öğrenecek ve büyüyünce de tüketim kültürü ailesinden aldığı bütçe alışkanlıklarını büyük ölçüde koruyacaktır. Gelir durumu iyi olan bir ailede büyüyen çocuk ise ihtiyaçları istenildiği şekilde karşılanabileceği için bu çocuğun tüketim harcamaları gelecekte aynı şekilde gelir seviyesi korunursa aynı ölçüde devam edebilecektir. Bu durumda birinci örnekteki birey ikinci örnekteki bireye göre daha tutumlu olması beklenen bir gerçek olacaktır.

Yine ailenin eğitim durumu ve bu yönlü çocukları ile iletişimlerinin güçlü olması ailedeki tüketim kültürünün çocuğa yansımaları sağlarken, aile ile iletişimi kopuk olan çocuklarda aile gelir seviyesi ne olursa olsun aynı kültürün kazanımı zor olacaktır.

Ailenin aynı zamanda çocuğuna rasyonel tüketim harcamaları konusunda fırsat vermesi ve çocuğa pratik yapabileceği özgürlüğün tanınması da gelecekte karar verme özgürlüğüne sahip olduğu dönemde bocalamasını engelleyecek ve aile de sağlanan tecrübe ile gelecekte de bu rasyonel davranışların devam etmesi sağlanabilecektir.

Ailede bireysel isteklerden önce ailenin genel olarak ihtiyaçlarının öncelik gerektirdiği aşılabilirse gelecekte özgür bir birey olan bu çocuğun hem kendi kuracağı ailesi hem de toplumsal açıdan önceliklerin kendi bireysel istek ve ihtiyaçlarından önce gelme gerçeğini çocuğa kazandıracak ve daha bilinçli bir toplumun oluşması bu sayede sağlanabilecektir.

Ailede kazanılan rasyonel tüketim harcama gerçeği kişinin gelecekte de daha iyi bir yaşam sürmesini sağlayacak en önemli unsurdur.

2.2.3.2. Referans Grupları

İnsanın ailesinden sonra tüketim harcamalarına etki eden bir diğer grupta referans gruplarıdır. Kişinin arkadaş çevresi , iş ortamı, siyasi, sosyal ve kültürel çevresi , yer aldığı ticari organizasyonlar ve benzer amaçlarla değişik şekillerde oluşturulmuş gruplar referans grupları olarak nitelendirilmektedir.¹³³ Kişilerin bu referans gruplarından etkilenerek tüketim harcamalarını belirlemesi ancak bu gruplarla olan ilişki düzeyine bağlıdır. İnsanın referans grubu ile olan ilişkileri doğrultusunda beklentileri tüketim eylemlerinin gelişmesini ve değişmesini sağlayacaktır. Belirli bir referans grubuna bağlı olan birey bu referans grubunun tutum ve davranışları doğrultusunda tüketim kalıplarını belirleyecek onlar gibi giyinecek onlar gibi yeme

¹³³ TORLAK Ömer, a.g.e,s.75

alışkanlıklarını belirleyecek onların kullandıkları eşyaları kullanacaktır. Bu bakımdan özellikle pazarda mal veya hizmet satmak isteyenler bu referans gruplarında önem arz eden bireylerine ulaşmak suretiyle mal ve hizmetlerinin bu bireyler tarafından kullanmalarını sağlayarak referans grubu içindeki diğer bireylere de aynı mal ve hizmeti aktarma şansı kazanabilecektir.

Referans grubuna girmek isteyen birey ister istemez o referans grubunun tüketim kalıplarını taklit ederek kendine yer bulmaya çalışacaktır.

Özellikle televizyon gibi görsel medya ile toplum içinde tanınmış bireyler kullanılmak suretiyle mal ve hizmet satmak isteyen firmalar bu bireyleri kullanarak satışlarını artırma çabası içine girerler.

Genelde gelir seviyesi düşük olan grupların medya tik olan gruplara özenmeleri ve bu grupları taklit etmeleri yanlış tüketim harcamalarını ortaya koymaktadır.

Toplumun küçük bir kısmını oluşturan ve görsel araçlarla desteklenen bu grupların kullanılması ile moda kavramı kullanılmak suretiyle toplumun geneline ulaşılmaya çalışılmıştır.

Referans grupları bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi hem bireylerin hem de yukarıdaki bahsetmiş olduğumuz değerlerin kullanılması sonucu toplumun büyük kemsini etkileyebilecek bir güce sahip duruma gelmiştir.

2.2.3.3. Kültür

Toplumsal olarak bir arada yaşayan insan grupları aynı coğrafyada, iklimde, inanç sisteminde, dilde ve bunlar gibi ortak değerleri zaman içinde toplumun tamamı tarafından benimsenerek ve kabul edilerek o toplumun kültürü haline gelir.¹³⁴

Oluşan bu kültür toplum hayatının her alanını kuşatır. Bunun sonucunda insanlar yerleşen bu değerler çerçevesinde hareket etmek zorunda kalırlar.

Farklı toplumlarda farklı kültürlerle yaşayan insanlar bulundukları ortama göre ihtiyaçlarını belirlerler. Bu ihtiyaç farklılıkları sadece yiyecek giyim değil dinlenme , eğlenme , çalışmayla ilgili ihtiyaçları da kapsamaktadır.

Kültür yaşayan bir varlık gibi kendini devamlı olarak yenilemektedir. Ve bu yenileme ile birlikte toplumun bireylerinin de tüketim alışkanlıkları farklılaşır. Ancak

¹³⁴ TORLAK Ömer, a.g.e,s.76

hızlı bir değişim makul sınırların dışında kültürel yozlaşmaya sebep olursa bu değişim topluma tüketim anlamında da yarardan çok zarar getirebilir.

Yine örf ve adetlerde toplumun kültürü içinde yer alan örf adetlerde harcamaları etkilemektedir. Örneğin kırsal kesimlerde evlenme törenlerinde farklı adetler sonucunda daha fazla altın takma 3 gün 3 gece yemek verme , gibi yöreye göre farklılık arz eden durumlar harcamaları etkileyecektir. Kentte örf ve adetlerin kentleşme ile birlikte bu tür harcamaların azalmasına neden olmaktadır. Yine örf ve adete göre kişinin yetiştiği alt kültür onun harcama eğiliminin değişmesine sebep olur.¹³⁵

Dünyada globalleşmenin hızlı bir şekilde ilerlediği günümüzde kültürel farklılıklar da zamanla azalabileceği beklenebilir. Ama tamamen ortadan kalkması beklenemez. Bu akımların özellikle gelişmekte olan ülkelerde kültürel yozlaşmayı ortaya çıkarması, bu ülkelerdeki bireylerin gelişmiş ülke bireylerini taklit etmeleri ile birlikte tüketim kültüründe de bir yozlaşmayı beraberinde getirmektedir. Bu ülkelerde aşırı tüketim harcamasının ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır.

Toplumların kendi kültürlerini koruyabilmeleri zamanla ortaya çıkardıkları ve kendi toplumları için en optimal tüketim kültürünü kaybetmelerini de engelleyecek ve ihtiyaç ile israf arasında beklenen dengede kalmayı başarmalarını sağlayacaktır.

2.2.3.4. Sosyal Statü

Bireylerin toplum içinde belirli özelliklerinden dolayı farklı gruplar içinde yer almaları ve bu gruplar içindeki rollerinin farklılaşması büyük ölçüde sosyal anlamda sınıf değiştirmesi ile ortaya çıkan statü farklılığı kişilerin eğitim, kültür, gelir v.b. yapıları ile belirlenmektedir.

Tüketici davranışları bireysel ihtiyaç ve motivasyonlarla birlikte tüketicinin sosyal statüsünden etkilenir.¹³⁶

Sosyal statü değiştiği zaman gelir aynı zamanda artış gösterecek ve buna bağlı olarak ta harcamaları değişkenlik gösterecektir. Yine sosyal statü değiştiren bireye toplum içindeki verilen önem artacak daha göz önünde bulunan birey buna bağlı olarak fiziki görünümüne daha fazla dikkat etmek zorunda kalacaktır. Sosyal statü değiştiren

¹³⁵ ERÖZ, Mehmet, **İktisat Sosyolojisine Başlangıç**, İstanbul: İstanbul Üniv. Yay. No:2259, 1977 , s.241

¹³⁶ ERKAN Hüsnü, a.g.e., s.136

bireyin örneğin giyim ihtiyaçlarının toplam tüketim harcamaları içindeki payının artması gibi.¹³⁷

Yine Bazı araştırmalar göstermiştir ki sosyal statü değişimi içinde gelir yükseldikçe gıda maddeleri ve kira giderlerinin gelire oranı düşmektedir.¹³⁸

2.3. TÜRKİYE’ DE GELİR VE TÜKETİM HARCAMALARINA İLİŞKİN SAYISAL VERİLER

Tüketim gelirin bir fonksiyonudur. Kişiler gelirleri oranında harcama yaparlar bu yüzden Türkiye ‘ de bireylerin GSMH den aldıkları pay yıllara göre yapmış oldukları özel nihai tüketim harcamaları ve bu harcamaların hangi harcama gruplarında yaptıklarının görülmesi tezimiz için faydalı olacaktır. Kamu çalışanları büyük bir oranda hanehalkı reisi olmaları ve hanelerinde bulunan kişilerin harcamalarına büyük bir oranda etki etmeleri bakımından önemli bir kitleye sahiptir. Aşağıda vereceğimiz bilgiler Türkiye genelini kapsayan bilgiler olmasına karşılık bu önemli kitlenin de gelir ve harcama verileri ve harcama alışkanlıklarını temsil etmesi bakımından önemlidir.

Bugün bir çok kurum D.İ.E. den aldığı verilere göre istatistiki tablolar sunmaktadır. D.İ.E. nin verilerinin yıllar itibariyle bakıldığında yetersiz olması istatistiksel ölçümlerin her yıl aynı sistematik te yapılmaması ve sağlanan kaynaklarda özellikle konumuz ile ilgili bilgilerin çok zayıf olması çıkarmış olduğumuz tablolarda geniş yıl aralıklarını vermemizi engellemiştir.

2.3.1. Özel Tüketim Harcamaları Bakımından Dünya Ülkeleri ve Türkiye Karşılaştırması

Özel tüketim harcamaları ile GSMH arasındaki ilişki ülkelerin harcama değerlerini göstermesi açısından önemlidir.

¹³⁷ DAVIS Fred, **Moda,Kültür ve Kimlik**, Çev: ARIKAN Özlem. ,İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997,s.51-52

¹³⁸ ZARAKOLU Avni, a.g.e.,s.124

Tablo 2.3. : Türkiye ve Dünya’ da GSMH ve Özel Tüketim Harcamaları Karşılaştırmaları

	Türkiye	Dünya	Düşük ve Orta Düzey Ülkeler	Yüksek Düzey Ülkeler
97 yılında Kişi Başına GSMH (\$)	3079	5130	1250	25700
Özel Tüketim Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (%)	71	63	63	63

Kaynak : Devlet İstatistik Enstitüsü, **75. Yılında Türkiye Cumhuriyeti**, D.İ.E. Yayınları , Ankara, Ekim, 1998, s.150-151

Tablo 2.3.’ e göre Türkiye GSMH bakımından dünya ortalamasının altında kalırken az gelişmiş ülkelere oranla GSMH yüksek seyretmektedir. Ama gelişmiş ülkelere nazaran GSMH çok düşüktür. GSMH nın ülkemizde özel tüketim harcamalarına giden payının dünya ortalamasına göre yüksek olması bizim tüketici bir toplum olduğumuzun da bir göstergesidir.

Gelire göre harcamalarımızın yüksek olması aynı zamanda toplumca tasarruf yapamadığımızın da bir göstergesidir. Tüketim harcamalarının dünya ortalamasına göre yüksek olması gelirimizin büyük bir kısmını tükettiğimizi göstermektedir. Bu durum ülkemizde kredi kartlarının neden bu kadar fazla talep gördüğünü de göstermesi bakımından önemli olduğu kanaatindeyim .

2.3.2. Kişi Başına Gsmh (Dolar)

Yukarıda da değindiğimiz gibi birey tüketim harcamalarını en etkin olarak gelirine göre belirleyecektir. Tablo 2.4. de görüldüğü gibi aşağıda Türkiye’ de yıllara göre kişilerin GSMH’ den almış oldukları paylar görülmektedir.

Tablo 2.4. : Kişi Başına Düşen GSMH

YILLAR	GSMH (DOLAR)	KUR TL.
1993	3004	11,036
1994	2184	29,788
1995	2759	45,739
1996	2928	81,386
1997	3079	152,071
1998	3255	261,045
1999	2879	420,126
2000	2965	623,704
2001	2123	1,225,412
2002	2598	1,505,840
2003	3383	1,493,068
2004	4172	1,380,000
2005	4128	1,350,000

Kaynak : T.C. Maliye Bakanlığı, **“Yıllık Ekonomik Rapor”** İstanbul, 2004, s.25

Dolar bazında kişi başına GSMH 2002 yılında 2598 dolar iken 2003 yılında yüzde 30,2 oranında artarak 3383 dolara yükselmiştir. 2001 ve 2002 yıllarındaki önemli miktardaki düşüş 2001 krizinin ülke üzerindeki etkilerini daha iyi göstermektedir. Son yıllarda ekonomik anlamdaki belirli düzelmeler GSMH’ nın yükselmesini de beraberinde getirmektedir ki bu sonuç 2004 yılında görüldüğü gibi son on beş yılda ilk defa GSMH 4000\$ ın üzerine çıkmıştır. Ama bu rakam gelişmiş ülkelerin hala çok altındadır.

Örneğin 1997 yılında Türkiye’ de bir kişinin özel tüketim harcaması 2,186 \$ iken orta düzey ülkelerde 3231 \$, yüksek düzey ülkelerde ise 16,191\$ olarak gerçekleşmiştir. Diğer bir deyişle orta düzey bir ülke tüketicisi Türk tüketicisinden 1.5 kat, yüksek düzey ülke tüketicisi ise 7.4 kat daha fazla tüketim gerçekleştirmektedir.

2.3.3. Kişi Başına Özel Tüketim Harcamaları ve GSMH

Bireylerin tüketim harcamasının kişi başına düşen GSMH ile yakından ilgili olduğu daha önce belirtilmiştir. Türkiye’ de yıllar itibari ile kişi başına özel tüketim harcaması ile GSMH arasındaki ilişki Tablo 2.5’ de gösterilmiştir.

**Tablo 2.5. : Kişibaşına GSMH ve Özel Tüketim Harcamaları
Karşılaştırması**

Yıllar	Özel Nihai Tüketim Harcamaları Cari Fiyatlarla (Trilyon Tl)	Kişi Başı Gsmh	Nüfus	Kişi Başı Özel Nihai Tüketim	(Kişi Başına Öz.Tükhar) / (Kb.Gsmh) (%)
1998	36,122.6	843,358,573	63,900,000	565,298,905	67
1999	55,927,8	1,216,609,421	65,000,0000	860,427,692	71
2000	89,097,8	1,861,759,072	67,803,927	1,314,050,733	71
2001	128,513	2,571,977,513	68,500,000	1,876,102,190	73
2002	184,036	3,927,601,295	69,600,000	2,644,195,402	67
2003	239,585.9	5,051,049,044	70,700,000	3,388,768,034	67
2004	279,817	5,907,089,136	71,800,000	3,897,172,702	66
2005	311,678	6,606,634,615	72,800,000	4,281,291,209	65

* 2004 yılı D.P.T. tarafından gerçekleştirme tahmini

** 2005 yılı , D.P.T. tarafından program hedefi

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı “**Yıllık Ekonomik Rapor**” 2004 s.22-23 ;
D.İ.E. “**İstatistiklerle Türkiye**” Ankara: D.İ.E. Yayınları 2003 , s.2 ve 39 ; Akson
İşadamları Derneği, “**Türkiye Ekonomisi 2004**”, İstanbul : Akson Araştırma Raporları
sayı:6 ,s.22 ; <http://www.maliye.gov.tr/apk/default.htm> “**Türkiye Ekonomisi. Pdf**” ,
(e.t.: 17.10.2005) ; <http://nkg.die.gov.tr/> “**Nüfus ve Demografi**” (e.t.: 17.10.2005)
verilerinden derlenmiştir.

Tablo 2.5. de görüldüğü üzere ülkemizde bireyler gelirlerinin ortalama % 65-75 ini harcamalarında kullanıyorlar. Bu durum genel manada tasarruf yapma şansını da azaltmaktadır. 2001 yılında bu oranın %73 e çıkması 2001 krizinin etkisi olarak görülebilir. Bu dönemde kişilerin GSMH den aldıkları pay düşmüştür. Buna karşılık kişilerin zorunlu tüketim harcamaları, oranın yükselmesinin bir sebebidir. lüks tüketim harcamaları sonraki senelere ertelenmiştir.

2002 den itibaren IMF tarafından uygulatılan katı program sonucu kişilerin tüketim harcamalarında düşüş gözlenmektedir. Bu oranlar aynı zamanda enflasyonla mücadele için zoraki bir tasarruf anlamı da taşıyabilir.

Enflasyonun tek haneli sayılara inmesinde bu tasarrufun etkisi olabilir. Ama bu durum en zengin kitle ile en yoksul kitlenin harcama farkının 4 kat olduğu ülkemizde orta gruplar ve alt gruplarda çoğunluğu oluşturan Kamu çalışanları için yaşam standartlarının yükseltilmesini engelleyen bir durum olmaya devam etmektedir.

Tablo 2.6. da belirteceğimiz harcama türlerine göre harcamaların dağılımına baktığımızda ülkemizde konut ve gıda harcamalarının yüksek seyrettiği görülmektedir. Bu durum sabit gelirli kamu çalışanlarının diğer sosyal ihtiyaçlarını karşılamada zorluk çektiklerini göstermektedir.

Kredi kartı özellikle kamu çalışanlarının harcama seviyesini artırdığı yukarıdaki oranlara bakıldığında daha rahatlıkla görülebilmektedir. Sabit maaşla kira ve gıda alışverişini yapan memur kredi kartı sayesinde bir sonraki ayı beklemektense kredi kartı ile kendine yeni bir nakit yönetimi gerçekleştirme şansını bulmaktadır.

2.3.4. Harcama Türlerine Göre Tüketim Harcamaları

Türkiye’ de özel tüketim harcamalarının harcama türlerine göre dağılımı Tablo 2.6. da görülmektedir. Tablo’ da yer alan veriler 3 dönemi yansıtmaktadır. Bunun nedeni son onbeş yılda D.İ.E tarafından bu dönemlerde özel tüketime yönelik anketlerin yapılmasıdır.

TABLO 2.6. : Özel Tüketim Harcamalarının Harcama Türlerine Göre Dağılımı (%) *

Harcama Türü	1994	2003	2004
Gıda , İçki , tütün	35,6	33	32
Konut ve kira	23	29,6	28,3
Giyim ve ayakkabı	9	6,5	7
Ev eşy. ev bakım hiz.	9	6	7
Ulaştırma	8,7	10,2	10
Çeş mal ve hizm.	5,5	3,8	4
Lokanta ve oteller	2,9	4,3	4,7
Sağlık	2,6	2,3	2,3
Eğlence ve kültür	2,3	2,3	2,6
Eğitim	1,4	2	2,1
TOPLAM	100	100	100

Kaynak: D.İ.E. “İstatistiklerle Türkiye, 2002” Ankara: D.İ.E. Yayınları 2003, s.2 ve 39 ; D.İ.E. “Türkiye İstatistik Yıllığı, 2004” Ankara: D.İ.E. Yayınları ,2005

* Haberleşme harcama türü olarak 2003 ve 2004 yıllarında ki anketlerde geçerken 94 yılında bir harcama türü olarak ayrılmamıştır. Bizde tablonun yıllara göre karşılaştırılmasında kolaylık olması için 2003 ve 2004 yıllarında ki haberleşme harcama grubunun payını toplam harcamalardan çıkardıktan sonra diğer harcama türlerinin oranlarını tekrar belirledik. Yine ayrıca D.İ.E. Gıda 2003 yılından itibaren gıda ve içecek harcama türlerini gıda ve alkolsuz içecek ve içki ve sigara olarak iki gruba ayırmıştır. Ama 94 yılında bu ayırım bulunmayıp bi iki grup gıda ve içecek olarak tek grupta incelenmiştir. Bizde yine karşılaştırmada kolaylık olması açısından 2003 ve 2004 yıllarında ki bu ayrımı tek grupta topladık.

Tablo 2.6. da görüldüğü gibi 1994 yılında toplam harcamaların %35.6 sını gıda harcamaları alırken bu oran 2003 yılında %33 e ve 04 yılında %32 ye düşmüştür. Buna karşılık özellikle ülkemizde ki son yıllarda ortaya çıkan konut sıkıntısının baş göstermesi ve bunun konut kiralardaki artışa neden olması ile 1994 yılında %23 olan konut ve kira harcamaları oranı 2003 de %29,6 ya yükselmiş ve 2004 de ise küçük bir gerileme ile %28.3 olmuştur.

Tüketicilerin giyim ,ayakkabı ve ev eşyası bakım harcamalarını ise 1994 e göre 2003 ve 2004 de erteledikleri görülmektedir.

Özel tüketim harcamalarının harcama gruplarına göre sıralaması yapılırsa; birinci sırayı, gıda,içki, tütün, ikinci sırayı, konut ve kira harcaması üçüncü sırayı ise giyim ve ayakkabı harcamaları almaktadır.

2.3.5. Toplam Özel Tüketim Harcamaları ve Kredi Kartı İle Yapılan Harcamalar

Ülkemizde kredi kartı sayısı ve buna bağlı olarak da kredi kartı ile harcama artsada hala toplam harcamaların %20-25 ‘i civarında olduğu Tablo 2.7 ‘ de görülmektedir.

Tablo 2.7. : Kredi Kartları ile yapılan harcamaların Toplam Özel Harcamalar İçindeki Payı

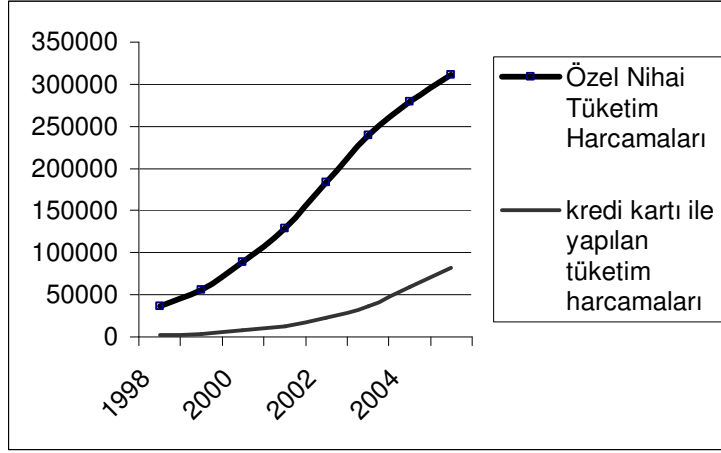
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I- Özel nihai Tük. Har. (trilyon TL)	36,122.6	55,927.8	89,097.8	128,513	184,036	239,585.9	279,817	311,678
II- Kredi kartı ile yapılan harcamalar (trilyon TL)	1,877.2	3,797	7,749	12,679	22,567	36,064	59,035	82,500*
Oran II/I (%)	5,2	6,7	8,7	9,9	12,3	15	21	26

* Maliye Bakanlığı tarafından gerçekleşmesi beklenen

Kaynak : <http://www.bkm.com.tr> , <http://www.maliye.gov.tr>,

<http://www.die.gov.tr> verilerinden tarafımdan derlenmiştir.

(e.t.:26.08.2005)

Şekil 2.1. : Toplam Tüketim Ve Kredi Kartı İle Tüketim Harcamaları

Tablo 2.7. de görüldüğü gibi Kredi kartı ile yapılan harcamalar 1998 ‘ den bugüne incelendiğinde toplam harcamalar içindeki payı gittikçe artmaktadır. Bu durum kredi kartı kullanımına daha zamanla alışacağımızın bir göstergesidir. Bu durum aynı zamanda medyada çoğu kez rastladığımız kredi kartı borçlarının bir çığ gibi büyüdüğü ve ülke ekonomisine etki ettiği gibi iddiaların bu oranlara bakıldığında abartılı olduğu çok rahat görülebilmektedir. Şekil 1.5. de görüldüğü gibi Türkiye’ de toplam harcamalar ve kredi kartı ile yapılan harcamalar yıldan yıla artış göstermektedir.

2.3.6. Tüketim Harcamalarını Etkileyen Ekonomik Faktörlerin Çoklu Regrasyon Modeli İle Analizi

Tüketim harcamalarını etkileyen ekonomik faktörler, gelir düzeyi, faiz oranları ve enflasyon oranları çalışmada bölüm 2.2.1 de açıklanmıştı. Bu bölümde bu faktörlere kredi kartı sayısı ve kredi kartı ile yapılan tüketim harcamalarını da ilave edilerek 9 yıllık bir periyot ele alınarak çoklu regrasyon modeli ile analiz yapılacaktır.

Modelde toplam tüketim harcamaları bağımlı değişken (Y) olarak ele alınırsa

Model :

$$Y = a + b_1X_1 + b_2X_2 + b_3X_3 + b_4X_4 + \dots + b_nX_n$$

şeklinde yazılabilir.

Modelimiz de tüketim harcamalarını etkileyen beş değişken olduğu kabul edilmiştir. Bu durumda modeli;

$$Y = a + b_1X_1 + b_2X_2 + b_3X_3 + b_4X_4 + b_5X_5$$

şeklinde yazılır.

Modelde kullanılan notasyonlar;

Y: Toplam Tüketim Harcamaları

X₁: Enflasyon Oranları

X₂: Kredi Kartı Faiz Oranları

X₃: Kişi Başına Düşen GSMH

X₄: Kredi Kartı Sayısı

X₅: Kredi Kartı İle Yapılan Tüketim Harcamaları

Tablo 2.8' de bağımsız değişkenlerin son dokuz yıllık verileri gösterilmiştir.

Tablo : 2.8. Yıllara Göre Enflasyon oranları , Kredi Kart Faizleri, Milli Gelir. Kredi Kartı sayısı ve Kredi Kartı İle Yapılan Tüketim Harcamaları

Yıllar	Enflasyon Oranları *	Kredi Kart Faiz Oranları	Milli Gelir (\$) **	Kredi Kartı Sayıları	K.Kart ile Yapı.Har. (Trilyon TL)	Özel Tük. Harcamaları (Trilyon TL)
1996	0,80	2,31	2928	3,202,970	248.8	9,937.7
1997	0,99	2,13	3079	4,847,166	779.9	19,619
1998	0,70	1,52	3255	7,118,358	1,877.2	36,122.6
1999	0,69	1,24	2879	10,045,643	3,797	55,927.8
2000	0,39	1,18	2965	13,408,477	7,749	89,097.8
2001	0,69	2,00	2123	13,996,806	12,679	128,513
2002	0,30	1,59	2598	15,705,370	22,567	184,036
2003	0,13	1,23	3383	19,863,167	36,064	239,585.9
2004	0,09	0,82	4172	26,681,128	59,035	279,817

Kaynak : <http://www.tcmb.gov.tr> (e.t.: 21.09.2005) ,T.C. Ziraat Bankası verileri;
T.C. Maliye Bakanlığı “Yıllık Ekonomik Rapor”, 2004, s.25

* Enflasyon değerler DİE' nin hesapladığı TÜFE'ye göre oluşturulmuştur. Kaynak:
<http://www.tcmb.gov.tr>

** Çoklu regresyon analizinde milli gelir, tablo 2.4. ' de ki kurlara göre 'YTL' ye çevrilerek kullanılmıştır.

Tablo 2.9’ da çoklu regrasyon sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 2.9.: Ekonomik Faktörlerin Tüketim Harcamalarını Yordama Gücü

Bağımlı Değişken	R ²	F	Bağımsız Değişkenler	P	Beta
Tüketim Harcamaları	0,99	19096.992	Enflasyon Faiz Milli Gelir Kart Sayısı K.K. Harcama	0,00001 p<0.05 Anlamlı	-0,11 0,43 0,861 0,152 0,010

Model şu şekilde ortaya çıkmaktadır.

$$Y = -23928288849,64 - 3326652124,509X_1 + 8475050379,928 X_2 + 41798671,41 X_3 + 2009,01X_4 + 0,05092465946796 X_5$$

Modele ait R² modele ait tamamlayıcılık katsayısı sonucuna göre bağımsız değişkenler bağımlı değişkendeki değişmelerin %99 unu açıklamaktadır. Aynı zamanda F (19,096.992) değerinin anlamlılık seviyesi p=0,00001 (p<0.05) istatistiki olarak anlamlıdır. Özel tüketim harcamalarının, kredi kartı faiz oranları , kişi başına düşen milli gelir, kredi kartı sayısı ve kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları arasında pozitif yönlü bir ilişki varken enflasyonla arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Açıklayıcılık açısından en açıklayıcı değişken Kişi başına düşen milli gelir (beta = 0,861) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekonomik faktörlerin tüketim harcamalarını yordama gücü Tablo 2.9 da görülmektedir. Ekonomik faktörlerin kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaların etkileri ise Tablo 2.10 da verilmiştir.

Model de Bağımlı değişken (Y) Kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları olarak ele alırsak ;

$$Y = a + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_nX_n$$

şeklinde yazılabilir.

Modelimiz de tüketim harcamalarını etkileyen dört değişken olduğu kabul edilmiştir. Bu durumda modeli;

$$Y = a + b_1X_1 + b_2X_2 + b_3X_3 + b_4X_4$$

şeklinde yazılır.

Modelde kullanılan notasyonlar;

Y: Kredi Kartı İle Yapılan Tüketim Harcamaları

X₁: Enflasyon Oranları

X₂: Kredi Kartı Faiz Oranları

X₃: Kişi Başına Düşen GSMH

X₄: Kredi Kartı Sayısı

Tablo 2.10.: Ekonomik Faktörlerin Kredi Kartı İle Yapılan Tüketim Harcamalarını Yordama Gücü

Bağımlı Değişken	R ²	F	Bağımsız Değişkenler	P	Beta
K.Kartları ile yapılan Tüketim Harcamaları	0,925	12,418	Enflasyon Faiz Milli Gelir Kart Sayısı	0.0016 p>0,05 Anlamlı	0,209 -0,052 0,796 0,329

Model şu şekilde ortaya çıkmaktadır.

$$Y = -17854562445,12 + 12363680609,44X_1 - 1808891484,978X_2 + 7624400,138463 X_3 + 909,6648626877 X_4$$

Modele ait R² modele ait tamamlayıcılık katsayısı sonucuna göre bağımsız değişkenler bağımlı değişkendeki değişmelerin %93 ünü açıklamaktadır. Aynı zamanda F (12,418) değerinin anlamlılık seviyesi 0.016 (p<0,05) istatistiki olarak anlamlıdır. Kredi kartı ile yapılan tüketim harcamalarının Enflasyon, kişi başına düşen milli gelir ve kredi kartı sayısı arasında pozitif yönlü bir ilişki varken kredi kartı faizleri arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Açıklayıcılık açısından en açıklayıcı değişken Kişi başına düşen milli gelir (beta = 0,796) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kredi kartı faiz oranları düştükçe kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları artmaktadır. Kişi başına düşen milli gelir toplam tüketim ve kredi kartı ile yapılan tüketim harcamalarının en açıklayıcı değişkeni olarak görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİ KARTLARININ TÜKETİM HARCAMALARINA ETKİSİ :KAMU ÇALIŞANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Bu bölümde kamu çalışanlarının yapmış oldukları tüketime kredi kartlarının etkisi incelenecektir. Bu amaçla yapmış olduğumuz anket çalışma sorularına verilen cevaplar değerlendirilecek kredi kartları ile ilişkili olarak harcamalara etki eden unsurlar otaya konulmaya çalışılacaktır.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Araştırmanın konusu Türkiye’ de kamu çalışanlarının harcamalarında kredi kartı kullanımlarının genel özellikleriyle belirlemek ve tüketim harcamalarına olan etkisinin ne şekilde ortaya çıktığını ortaya koymaktır.

Kredi kartlarının tüketim harcamalarına etkisi kamu çalışanları hedef alınarak değerlendirilmeye çalışılmış bu amaçla bir anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasına konu olacak örnek kütlenin tespiti için %5 önem seviyesinde ve % 5 hata payı ile 100.000 den fazla ana kütleler için örnek kütlenin en az 398 olması gerektiğini belirten Yamane kriterlerinden hareket edilmiştir. ¹³⁹ Örnek kütlenin ana kütleli asgari düzeyde daha iyi temsil edebilmesi için kamu da çalışan yaklaşık iki milyonluk yığın içinden rastgele seçilmiş 950 denek kullanılmak suretiyle anket yapılmış ve böylece Yamane kriterine uygunluk sağlanmıştır.

Anket çalışmasının bireylerin yaşadıkları ortamlara göre ihtiyaç farklılıkları göz önünde bulundurularak Türkiye’ nin çeşitli bölgelerinden kamu çalışanı sayısı 10.000 in üzerinde olan rastgele seçilmiş 18 il de yapılmıştır. Bu iller sırasıyla; Adana, Ankara, Antalya, Bolu, Bursa, Denizli, Erzurum , Eskişehir, Elazığ, Manisa, Malatya, Muğla, Konya, Samsun, Sivas, Rize ve Trabzon dur. Anket çalışmasına katılım olarak, Ankara’ da 100 ve Konya’ da 90 adet anket araştırmacı tarafından yapılmış bunun haricindeki iller olan Adana iline gönderilen 100 anket sorusundan 77 si cevaplandırılmış, Erzurum iline gönderilen 100 anket sorusundan 65’ i cevaplandırılmış, Samsun iline gönderilen 50 anket sorusundan 40’ ı cevaplandırılmış, Bursa iline gönderilen 100 anket sorusundan 80’ i cevaplandırılmış, Bolu iline

¹³⁹ MIZRAK Zekeriya, a.g. t. , s.120

gönderilen 50 anket sorusundan 25 i cevaplandırılmış, Sakarya iline gönderilen 50 anket sorusundan 32 si cevaplandırılmış, iline gönderilen 100 anket sorusundan 54' ü cevaplandırılmış, Malatya iline gönderilen 100 anket sorusundan 48 i cevaplandırılmış, Trabzon iline gönderilen 100 anket sorusundan 65 i cevaplandırılmış, Rize iline gönderilen 50 anket sorusundan 29 u cevaplandırılmış, Antalya iline gönderilen 50 anket sorusundan 43 ü cevaplandırılmış, Manisa iline gönderilen 50 anket sorusundan 39 u cevaplandırılmış, Eskişehir iline gönderilen 100 anket sorusundan 47 si cevaplandırılmış, Muğla iline gönderilen 50 anket sorusundan 33 ü cevaplandırılmış, Sivas iline gönderilen 100 anket sorusundan 45 i cevaplandırılmış ve Elazığ iline gönderilen 50 anket sorusundan 38 i cevaplandırılmıştır.

3.2. KULLANILAN TEMEL KAVRAMLAR

Çalışmamıza konu olan temel kavramlar kamu çalışanları, kredi kartları ve tüketim harcamalarıdır.

Kamu çalışanları 657 sayılı devlet memurları kanununda kamu hizmetleri vermekle görevli olan; memurlar, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçiler olmak üzere dört grupta toplanmıştır.

A) Memur: Mevcut kuruluş biçimine bakılmaksızın, Devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerince genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerini ifa ile görevlendirilenler yukarıdaki tanımlananlar dışındaki kurumlarda genel politika tespiti, araştırma, planlama, programlama, yönetim ve denetim gibi işlerde görevli ve yetkili olanlar da memur sayılır.

B) Sözleşmeli personel: Kalkınma planı, yıllık program ve iş programlarında yer alan önemli projelerin hazırlanması, gerçekleştirilmesi, işletilmesi ve işlerliği için şart olan, zaruri ve istisnai hallere münhasır olmak üzere özel bir meslek bilgisine ve ihtisasına ihtiyaç gösteren geçici işlerde, kurumun teklifi üzerine Devlet Personel Dairesi ve Maliye Bakanlığının görüşleri alınarak Bakanlar Kurulunca geçici olarak sözleşme ile çalıştırılmasına karar verilen ve işçi sayılmayan kamu hizmeti görevlileridir.

C) Geçici personel: Bir yıldan az süreli veya mevsimlik hizmet olduğuna Devlet Personel Dairesinin ve Maliye Bakanlığının görüşlerine dayanılarak Bakanlar Kurulunca karar verilen görevlerde ve belirtilen ücret ve adet sınırları içinde sözleşme ile çalıştırılan ve işçi sayılmayan kimselerdir.

D) İşçiler: (A), (B) ve (C) fıkralarında belirtilenler dışında kalan kişilerdir. Bunlar hakkında bu Kanun hükümleri uygulanmaz.¹⁴⁰

Kredi kartları ve tüketim harcamaları kavramları ise önceki bölümlerde açıklanmıştır.

3.3. VERİ TOPLAMA YOLU VE ARAÇLARI

Araştırmada anketlerden yararlanılmıştır. Anket formlarında 5 adet karar bildiren soru, 9 adet cevabı belirlenmiş soru ve iki başlık altında 28 adet beş dereceli soru sorulmuştur. Anket formları Konya, Ankara ve Bursa’ da birebir görüşme yapılarak diğer illerde ise anket gönderilerek gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması sırasında kamu çalışanları tarafından doldurulan anketler SPSS programı kullanılmak suretiyle veriler bu programa girilmiş ve sonuçlar araştırmacı tarafından yorumlanmıştır.

3.4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma bulguları olarak araştırmacı tarafından yapılan ve yapılması sağlanan anket formları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Anket formlarında sorulan sorulara göre verilen cevapların değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan bulgular sırasıyla aşağıda belirtilmiştir. Bu anket toplam 950 kişi tarafından cevaplandırılmış olup deneklerin 856 sı kredi kartı kullanmaktadır.

Bu sorularla kamuda çalışan kredi kartı kullanıcılarının kişisel bilgileri elde edilmeye çalışılmıştır. Bu yönlü olarak cinsiyet, medeni durum, yaş, çocuk durumu, bakmakla yükümlü oldukları birey sayısı, araba ve evlerinin kendilerine ait olup olmadığı, eğitim durumu, toplam gelirleri kullanılan kredi kartı sayısı ve bu faktörlerin kredi kartı ile yapılan harcamaları ve harcama gruplarına olan etkileri belirlenmiş, kamu çalışanlarının kredi kartları ve kullanımları hakkındaki düşünceleri tespit

¹⁴⁰ <http://proje.basbakanlik.gov.tr/mevzuat/metinx.asp> (e.t.: 23.09.2005)

edilmiştir. Ankete katılan toplam 950 denekten 94’ ü kredi kartı kullanmazken , kredi kartı kullananların sayısı 856’ dır.

3.4.1. Kredi Kartı ile Aylık Harcama Tutarı

Ankete katılan kredi kartı kullanıcısı olan deneklerin kredi kartı ile yapmış oldukları aylık harcamalar şu şekildedir.

Tablo 3.1.: Ankete Katılanların Kredi Kartları ile Aylık Harcama Tutarları

Harcama miktarı	Katılanlar	Yüzde	Aritmetik Ortalama	Mod	Medyan
0-500 Ytl	446	52	1,49	1	1,00
501-1000 Ytl	306	35,7			
1001-1500 Ytl	69	8			
1501-2000 Ytl	24	3			
2001 ve üstü	11	1			

Ankete katılan deneklerin 446 tanesi kredi kartı ile 0-500 Ytl harcama gerçekleştirirken , 306 sı 501-1000 Ytl , 69 u 1001-1500 Ytl ve 11 i 2001 ve üstü Ytl harcama gerçekleştirmektedir. Kamu çalışanlarının büyük bir bölümü kredi kartı ile 1000 Ytl den az harcama gerçekleştirmektedir.

15. soru olan “Toplam harcamalarınızın ne kadarlık kısmını kredi kartı ile yapıyorsunuz” sorusuna verdikleri cevaplara göre oluşan tablo şu şekildedir.

Tablo 3.2.: Toplam Harcamalar içinde Kredi Kartı ile Yapılan Harcama İlişkisi

		Toplam harcamalar içinde kredi kartı ile yapılan harcamalar				
		%20 altı	%21 – 40	%41-60	%61-80	%81-100
Toplam Gelir	0-500	0,30	0,33	0,21	0,12	0,04
	500-1000	0,06	0,20	0,31	0,34	0,09
	1001-1500	0,01	0,17	0,32	0,30	0,20
	1501-2000	0	0,04	0,25	0,50	0,21
	2001 ve üstü	0,09	0	0,09	0,55	0,27

Tablo 3.2. de görüldüğü üzere 500 YTL'ye kadar gelire sahip olanlar toplam harcamaları içinde kredi kartını az kullanmaktadırlar. Gelir arttıkça toplam harcamalar içinde kredi kartı kullanımı da artmaktadır. Geliri 1501 - 2000 ve 2001 ve üzeri harcama gerçekleştirenler toplam harcamalar içinde kredi kartını %50 -%55 düzeyinde kullanmaktadırlar.

Ama burada önemle üzerinde durulacak nokta ülkemizde hala bireylerin toplam harcamaları içinde kredi kartı kullanımları düşük seyretmektedir.

3.4.2. Cinsiyet

Ankete katılan deneklerin cinsiyetlerine göre ayrımı şu şekildedir.

Tablo 3.3: Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Ayrımı

	Katılan	Yüzde	Aritmetik ortalama	Medyan	Mod	Statndart Sapma
Erkek	654	68,8	1,31	1,00	1	0,463
Kadın	296	31,2				
Toplam	950	100				

Ankete katılan kamu çalışanlarının %68.8' i erkek % 31.2' si ise kadındır.cinsiyete göre kredi kartı kullanarak yapılan tüketim harcamaları arasındaki ilişki Tablo 3.4. de görülmektedir.

Tablo 3.4. Cinsiyet - Kredi Kartı İle Yapılan Tüketim Harcamaları İlişkisi

K.Kart ile Tüketim Hrc. Cinsiyet	0-500 (%)	501-1000 (%)	1001-1500 (%)	1500-2000 (%)	2001ve üstü (%)
Erkek	52,2	35	8,9	2,6	1,4
Kadın	51,9	37,4	6,3	3,3	1,1

Tablo 3.4 ' e göre kamu çalışanlarının cinsiyetleri ile yapmış oldukları tüketim harcamaları yüzdelere bakıldığında cinsiyetin tüketim harcamaları üzerinde etken olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.5.: Cinsiyet - K.K. ile Yapılan Tüketim Harcamaları Korelasyonu

		Cinsiyet
Tüketim Harcamaları	r	- 0,08
	P	0,818

Tablo 3.5. de de görüldüğü gibi korelasyon ile cinsiyet ile tüketim harcamaları arasında ki ilişki negatif yönlü olarak çıkmıştır. Düşük düzeyde erkeklerin kadınlara göre daha fazla harcama yaptıkları görülmektedir. Erkeklerle kadınlar arasında kredi kartı ile harcama arasında anlamlı bir fark yoktur. Yani kamu çalışanlarının tüketim harcamaları Cinsiyetten çok fazla etkilenmemektedir.

3.4.3. Medeni Durumunuz

Ankete katılan deneklerin medeni durumları şu şekilde ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.6 : Ankete Katılanların Medeni Durumları

	Katılan	Yüzde	Aritmetik ortalama	Medyan	Mod	Statndart Sapma
Evli	750	78,9	1,21	1,00	1	0,408
Bekar	200	21,1				
Toplam	950	100				

Ankete katılan kamu çalışanlarının % 78.9 u evli , %21.1 ‘ i ise bekaardır.medeni durum ile kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları arasındaki ilişki Tablo 3.5. de karşılaştırmalı tablo ile incelenmiştir.

Tablo 3.7. : K.K. Tüketim Harcamaları – Medeni Durum ilişkisi

K.Kart ile Tüketim Hrc. Medeni D.	0-500 (%)	501-1000 (%)	1001-1500 (%)	1500-2000 (%)	2001ve üstü (%)
Evli	50	38	8	3	1
Bekar	58	29	8	3	2

Evli olanlarla bekar olanların kredi kartları kullanarak yaptıkları harcamalar arasından belirgin bir fark görülmemektedir. Tablo 3.8. de yapılan korelasyon çalışması da bu durumu desteklemektedir.

Tablo 3.8. : K.K. Tüketim Harcamaları – Medeni Durum Korelasyonu

		Medeni Durum
Tüketim Harcamaları	r	- 0,32
	P	,346

Tablo 3.8 incelendiğinde kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları ile medeni durum arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur ($r = - 0,32$). Düşük düzeyde evli olanların bekar olanlara göre daha fazla harcama yaptıkları görülmektedir. Evli ve bekar olan kamu çalışanlarının kredi kartları ile yaptıkları tüketim harcamaları açısından anlamlı bir fark yoktur. Yani kamu çalışanlarının tüketim harcamaları medeni durumdan etkilenmemektedir.

3.4.4. Yaş

Ankete katılan deneklerin yaş profili ise şu şekilde ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.9. : Ankete Katılanların Yaş Profili

Yaş	Katılan	Yüzde	Aritmetik ortalama	Medyan	Mod	Statndart Sapma
15-25	62	6,5	2,81	3,00	3	0,880
26-35	291	30,6				
36-45	366	38,5				
45 ve üstü	231	24,3				
Toplam	950	100				

Ankete katılan denekler içinde orta yaş gruplarının daha yoğun olduğu görülmektedir. Veriler ankette 36-45 yaş aralığında çalışanın çoğunlukta olduğu yönündedir. Tablo 3.10. da kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları ile yaş arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 3.10. : Kredi Kartı İle Yapılan Tüketim Harcamaları İle Yaş Arasındaki İlişki

K.Kart ile Tüketim Hrc. Yaş	0-500 (%)	501-1000 (%)	1001-1500 (%)	1500-2000 (%)	2001 ve üstü (%)
15-25	65	31	2	2	0
26-35	53	38	5	2	2
36-45	52	38	9	2	1
46 ve üstü	49	31	13	6	1

Tablo 3.10. de görüldüğü gibi yaş ilerledikçe az da olsa yapılan harcamalar artmaktadır. Kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları ile yaş arasındaki ilişkinin anlamlılığı ve yönü Tablo 3.11. da verilmiştir.

Tablo 3.11 : Kredi Kartı ile Yapılan Tüketim Harcamaları ile Yaş Korelasyonu

		YAŞ
Kredi Kartı ile Yapılan Tüketim Harcamaları	r	0.11
	P P<0,05	0,02 Anlamlı
Toplam Gelir	r	0,083
	P P<0,05	0,011 Anlamlı

Kamu çalışanlarının yaşları ile kredi kartı ile yapmış oldukları tüketim harcamaları arasında pozitif yönlü ihmal edilebilecek bir ilişki olduğu görülmektedir. ($r=0.11$ $p<0.05$). Yaş ilerledikçe Kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları da artmaktadır.

3.4.5.Çocuk Durumu

Ankete katılan deneklerin çocuklu olup olmadıkları ile ilgili sonuçlar Tablo 3.10 da verilmiştir.

3.12.: Ankete Katılanların Çocuk Sahibi Olma Durumu

Çocuk	Katılan	Yüzde	Aritmetik ortalama	Medyan	Mod	Statndart Sapma
Var	679	71,5	1,29	1,00	1	0,452
Yok	271	28,5				
Toplam	950	100				

Ankete katılan kamu çalışanlarının % 71,5 inin çocuğu bulunmaktadır. Buna karşın %28.5 inin çocuğu bulunmamaktadır.

Tablo 3.13.: Çocuk Sahibi Olma ve Kredi Kartı ile Yapılan Harcama

	Kredi Kartı İle Yapılan Tüketim Harcaması				
Çocuğunuz var mı?	0-500 %	501-1000 %	1001-1500 %	1501-2000 %	2001 ve üstü
Evet	%50	%38	%8	%3	%1
Hayır	%56	%32	%7	%3	%2

Buradaki sonuçlar göstermektedir ki kamu çalışanlarının çocuklu olup olmamaları kredi kartı ile yaptıkları toplam harcamalarına etken bir sebep değildir. .Tablo 3.14. de yapılan korelasyon sonuçları da bu durumu desteklemektedir.

Tablo 3.14. : Kredi Kartı İle Yapılan Tüketim Harcamaları İle Çocuk Sahibi Olma Korelasyonu

		Çocuk Sahibi
Kredi Kartı ile Yapılan Tüketim Harcamaları	r	- 0,29
	P	0,402

Tablo 3.14 incelendiğinde kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları ile çocuk sahibi olma arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur ($r = - 0,29$). Düşük düzeyde çocuk sahibi olanlar, çocuk sahibi olmayanlara göre daha fazla harcama yaptıkları görülmektedir. çocuk sahibi olan ve çocuk sahibi olmayan kamu çalışanlarının kredi kartları ile yaptıkları tüketim harcamaları açısından anlamlı bir fark yoktur. Yani kamu çalışanlarının tüketim harcamaları çocuk sahibi olmalarından etkilenmemektedir.

3.4.6. Araba ve Ev Sahibi Olma

Tablo 3.15. de bireylerin araba ve ev sahipliği gösterilmektedir.

Tablo 3.15.: Ankete Katılanların Araba ve Ev Sahibi Olma Durumu

		Katılan	Yüzde	Aritmetik ortalama	Medyan	Mod	Statndart Sapma
EV	Kendimin	511	53,8	1,46	1,00	1	0,499
	Kira	439	46,2				
ARABA	Var	503	52,9	1,47	1,00	1	0,499
	Yok	447	47,1				

Tablo 3.15. e göre Ankete katılanların %54 ‘ ü ev sahibi , %46’ sı ise kira da oturmaktadır. Yine %53’ ü araba sahibi iken , %47’ sinin arabası yoktur. Ev ve araba sahibi olma ile kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları arasındaki ilişki tablo 3.16 ve 3.17 de görülmektedir.

Tablo : 3.16. Kredi Kartı İle Yapılan Tüketim Harcamaları – Araba Ve Ev Sahipliği Arası İlişki

	Kredi Kartı İle Yapılan Tüketim Harcaması				
ARABA	0-500	501-1000	1001-1500	1501-2000	2001 ve üstü
	%	%	%	%	%
Var	39	44	11	5	2
Yok	68	26	5	1	1
EV					
Var	48	36	10	4	2
Kira	57	35	5	2	1

Ev ve araba sahibi olanların kredi kartı ile yaptıkları harcamalar, harcama tutarı arttıkça ev ve araba sahibi olmayanlara göre artmaktadır. İlişkinin korelasyonu Tablo 3.17 de verilmiştir.

Tablo 3.17. : Kredi Kartı İle Yapılan Tüketim Harcamaları – Araba Ve Ev Sahipliği Korelasyonu

		Araba	Ev
Kredi Kartı ile Yapılan Tüketim Harcamaları	r	- 0,276	-0,111
	p P<0,01	0,001 Anlamlı	0,001 Anlamlı

Kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları ile araba sahipliği ($r=-0,276$, $p<0,01$) ve ev sahipliği ($r=-0,111$, $p<0,01$)negatif yönlü ve istatistiki açıdan anlamlı bir ilişkiye sahiptir . ankete göre araba sahibi olanların ve ev sahibi olanların , araba ve ev sahibi olmayanlara göre Kredi kartı ile yaptıkları harcamalar daha fazladır.

3.4.7. Ailedeki Birey Sayısı

Ailede bulunan birey sayısı arttıkça tüketim harcamaları da büyüyecektir. Bu bakımdan yapmış olduğumuz anket sonuçlarına göre ankete katılan kamu çalışanlarının bakmakla yükümlü oldukları birey sayıları şu şekildedir.

Tablo 3.18. : Bakmakla Yükümlü Olunan Birey Sayısı

Bakmakla yükümlü olunan birey sayısı	Katılım	Yüzde
0-3	658	69,3
4-6	249	26,2
7-9	26	2,7
10 ve üzeri	17	1,8
Toplam	950	100

Ankete katılan kamu çalışanlarının büyük bir oranı 0-3 kişilik ailelerden oluşmaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bakmakla yükümlü olunan birey sayısı arttıkça tüketim harcaması da artması gerekmektedir. Bu bireylerin yapmış oldukları harcamalarda kredi kartının etkisi aşağıdaki tablolar da incelenmiştir. Ankete katılanların 12. soru olan Kredi kartların ile aylık ortalama hangi düzeyde harcama yapıyorsunuz sorusuna vermiş oldukları cevaplar şu şekildedir.

Tablo 3.19 : Birey Sayısı - Harcamalarda Kredi Kartı Kullanımı İlişkisi

K.K. Harcama Aile Birey S.	0-500 %	501-1000 %	1001-1500 %	1501-2000 %	2001 ve üstü %
0-3	50	38	8	3	2
4-6	58	32	7	3	1
7-9	68	16	11	5	0
10 ve üzeri	27	46	18	9	0

Aile birey sayısı ile kredi kartı ile yapılan harcama arasında belirgin bir ilişki görülmemektedir. 7-9 ve 10 üzeri grubun 1000 YTL üzeri harcama oranları diğer gruplara göre daha fazla görünmesi ilgi çekici noktadır. Tablo 3.20 de yapılan korelasyon çalışması sonuçları görülmektedir.

Tablo 3.20. : Kredi Kartı İle Yapılan Tüketim Harcamaları – Aile Birey Sayısı Korelasyonu

		Birey sayısı
Kredi Kartı ile Yapılan Tüketim Harcamaları	r	-0,25
	p	0,467

Tablo 3.14 incelendiğinde kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları ile birey sayısı arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur ($r = -0,25$). Düşük düzeyde bakmakla yükümlü oldukları birey sayısı az olanlar , birey sayısı çok olanlara göre daha fazla harcama yaptıkları görülmektedir. Düşük düzeyde de olsa kamu çalışanları bakmakla yükümlü oldukları birey sayısı arttıkça daha az kredi kartı kullanmaktadır. Birey sayısına göre kamu çalışanlarının kredi kartları ile yaptıkları tüketim harcamaları açısından anlamlı bir fark yoktur. Yani kamu çalışanlarının tüketim harcamaları bakmakla yükümlü oldukları birey sayılarından etkilenmemektedir.

3.4.8. Eğitim Durumu

Eğitim durumu kredi kartları ile yapılan tüketim harcamalarını etkilemekte midir? Bu sorunun cevabını bulmadan önce ankete katılan deneklerin eğitim seviyelerini aşağıdaki tablodan inceleyebiliriz.

Tablo 3.21 : Ankete Katılanların Eğitim Durumu

Eğitim durumu	Katılım	Yüzde
İlkokul	19	2
Ortaokul	40	4,2
Lise	289	30,4
Yüksekokul	220	23,2
Üniversite	304	32,0
Lisansüstü	78	8,2
Toplam	950	100

Ankete katılanların büyük bir kısmını Üniversite , Yüksekokul ve lise mezunları oluşturmaktadır. Bu tabloyu inceledikten sonra kredi kartları ile eğitim düzeyi arasında Tablo 3.22 de korelasyon ilişkisi görülmektedir.

Tablo 3.22. : Eğitim Düzeyinin Kredi Kartı İle Yapılan Harcamaların Korelasyonu

	Eğitim düzeyi	
	R	0,147
Kredi Kartı İle Yapılan Tüketim Harcamaları	P P<0,01	0,004 anlamlı

Tablo 3.22 incelendiğinde Eğitim düzeyi ile kredi kartları ile yapılan tüketim harcamaları arasında pozitif yönlü istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=0.147$, $p<0.05$). eğitim düzeyi arttıkça kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları artmaktadır.

3.4.9. Gelir ile Kredi Kartı ile Yapılan Harcama İlişkisi

Ekonomik açıdan bakıldığında gelir harcamayı etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. yapmış olduğumuz anket çalışmasında kamu çalışanlarının gelire göre dağılımları şu şekildedir.

Tablo 3.23: Kamu Çalışanlarının Gelir Dağılımı

Gelir (YTL)	Katılan	Yüzde
0-500	35	3,7
501-1000	379	39,9
1001-1500	260	27,4
1501-2000	188	19,8
2001 ve üstü	88	9,3
Toplam	950	100

Ankete katılan kamu çalışanlarının %3,7 si 0 ile 500 Ytl ,% 39,9 u 500 ile 1000 Ytl, %27,4 ü 1000- 1500 Ytl, %19,8 i 1500 ile 2000 Ytl , % 9,3 ü 2000 Ytl den yukarı gelire sahip olduğu görülmektedir.

Ankete katılanların gelir ile kredi kartı ile yaptıkları harcamalar arasındaki korelasyon Tablo 3.24’ de görülmektedir.

Tablo 3.24: Toplam Gelir ve Kredi Kartı ile Yapılan Harcama Korelasyonu

	Toplam Gelir	
Tüketim Harcamaları	r	0.44
	P	,004
	P<0,01	Anlamlı

Gelir ile kredi kartı ile tüketim harcamalarının arasında pozitif yönlü istatistiki açıdan anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. ($r=0,44$ $p<0.05$) . Gelir arttıkça kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları artmaktadır.

Yine aşağıdaki karşılaştırma tablosunda kredi kartı kullanan deneklerin gelirleri ile kredi kartı ile yaptıkları harcamaları karşılaştırılmıştır.

Tablo 3.25. : Gelir ve Kredi Kartı ile Yapılan Harcama İlişkisi

		kredi kartı ile ort harcama					Toplam
		0-500	501-1000	1001-1500	1501-2000	2001 ve üstü	
toplam gelir	0-500	21	3	0	0	0	24
	501-1000	234	89	4	0	0	327
	1001-1500	105	105	19	5	0	234
	1501-2000	68	77	28	9	2	184
	2001 ve üstü	18	34	18	10	7	87
Toplam		446	306	69	24	11	856

Yaptığımız ankete göre kamu çalışanları gelirleri nispetinde harcama gerçekleştirmektedirler. Tablo 3.26. de görüldüğü üzere gelirlerinin üzerinde harcama gerçekleştirenlerin sayısı oldukça düşüktür. Toplam kredi kartı kullanan 856 kişi içinde bu sayı 16 kişidir. Oranlandığında 0.016 gibi bir değer çıkmaktadır.

2004 yılında bankaların batık kredi kartı borçları 592.8 milyon Ytl olarak ifade edilmektedir. 2004 yılında kredi kartı ile yapılan toplam harcama ise 59.035 milyon Ytl dir oranlandığında 0,01 gibi bir oran çıkmaktadır. Bu da anket sonucumuzun gerçek sonuçlara yakın bir sonuç çıktığını göstermektedir.

3.4.10.Kullanılan Kredi Kartı Sayısı

Bankalar artık isteyen herkese sadece bir nüfus cüzdanı ile bile kredi kartı vermektedirler. Belirli bir kullanım süresi sonrası veya gelir düzeyinize göre ya da bir işletme sahibi iseniz kredi kartı limitinizde istediğiniz meblağlarda verilebilmektedir. Tabii ki bu durumda harcamalarınızı artırabilir. Aynı zamanda birden çok bankadan kredi kartı alabilir veya ek kartla aile bireylerinize de kredi kartı çıkarabilmektesiniz. Anketimize katılan kamu çalışanlarının kullanmış oldukları kredi kart limitleri şu şekildedir.

Tablo 3.26. : Ankete Katılanların Kullandıkları Kredi Kartı Adetleri

Kart adedi	Katılım	Yüzde	Mod	Medyan	Artimetik Ortalama
Kullanmıyanlar	93	9,8	2	3	2,77
1 kart	307	32,3			
2 kart	276	29,1			
3 ve üstü kart kullananlar	273	28,7			

Ankete katılan bireylerin %32.3 1 kredi kartı kullanırken %29,1 i 2 kart %28,7 si ise 3 ve daha fazla kredi kartı kullanmaktadır. Yapmış olduğumuz korelasyonda kredi kartı kullanan kamu çalışanlarının kredi kartı sayıları ile gelirleri arasındaki ilişki tablo 3.27’ de görülmektedir.

Tablo 3.27. : Kredi Kartı Sayısı Ve Gelir, Harcama İlişkisi Korelasyonu

		Gelir	K.K. ile Harcama
Kredi Kartı Sayısı	r	0,370	0,323
	p	0,00	0,00
	P<0,01	Anlamlı	Anlamlı

Tablo 3.27 incelendiğinde Kredi kartı sayısı ile gelir arasında pozitif yönlü istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=0.370$ $p<0.01$). Kredi kartı sayısı ile

kredi kartı ile yapılan harcama arasında da pozitif yönlü istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=0.323$ $p<0.01$). Yani kredi kartı sayısı arttıkça kredi kartı ile yapılan harcama da artmaktadır.

Kredi kartı sayısı ile kredi kartı ile yapılan harcamalar arasındaki ilişki tablosu şu şekildedir.

Tablo 3.28. : Kredi Kartı Sayısı İle Kredi Kartı İle Yapılan Harcama Arasındaki İlişki

		Kredi kartı ile ortalama harcama				
		0-500	501-1000	1001-1500	1501-2000	2001 ve üstü
Kredi Kartı Sayısı	1 kart kullanan	0,70	0,24	0,05	0,01	0
	2 kart kullanan	0,51	0,41	0,05	0,02	0,003
	3 ve üstü kart kullanan	0,33	0,43	0,14	0,06	0,04

Tablo 3.28 da görüldüğü gibi 1 kart kullanan kamu çalışanlarının %70 i 500 Ytl ye kadar kredi kartı ile harcama gerçekleştirirken harcama limiti yükseldikçe 1 kart kullananların yüksek limitli harcamadan da kaçındıkları gözlenmektedir. 2 kart kullananların ise %51 i 500 Ytl ye kadar harcama yapmakta 500 Ytl den 1000 Ytl ye kadar olan limitte harcama yapanların oranı 1 kart kullananlara göre 0,17 oranında atmaktadır. 1 kart kullananlara göre 1500 YTL ve üstü harcama biraz daha arttığı gözlenmektedir. 3 ve üstü kart kullananlarda ise 500 Ytl ye kadar olana harcama yapanların oranı %33 e düşerken 500 ile 1000 YTL ye kadar yapılan harcama değerleri yaklaşık aynı kalmakta ama 1000 Ytl ve üstü harcamalarda gözle görülür derecede bir artış gözlenmektedir.

Bu bölümde önemli olarak görebileceğimiz ayrıntı birden fazla kart kullananların amacı bu kartları harcamalarının yüksek olduğu için değil psikolojik olarak yüksek meblağda harcama yapmaya meğilli oldukları içindir. Bu kamıya varmamın sebebi bankaların isteyen kamu çalışanlarına maaş garantileri oldukları için zaten 1000 Ytl üzeri limiti tek kartta vermektedirler. Bu bakımdan bir kart kullanan kamu çalışanları isteseler daha fazla harcama gerçekleştirebilirler ama %70i 500 Ytl ye kadar harcamada kalarak kredi kartını ihtiyaçları dışında pek fazla kullanmamaktadırlar. Bu gruptaki denekler Anketin 17.bölümünde “birden fazla kredi kartı tüketim harcamalarını artırır” sorusunda verdikleri cevaplarda %67 si bu fikri kabul etmektedir.

3 ve daha fazla karta sahip olanlar her bir kartı 1000 Ytl üstü limite de sahip olsa psikolojik olarak harcama eğilimlerinin yüksek olmasından dolayı daha fazla kredi kartına sahip olmak istemektedirler.

3 ve daha üstü kredi kartına sahip olan deneklerin 17. bölümdeki “Kredi kartı borç yükünü artırır” sorusuna verdikleri cevaplara göre %77 si ve yine aynı bölümdeki “birden fazla kredi kartı tüketim harcamalarını artırır” sorusunda verdikleri cevaplarda %67 si bu fikirlere katılmalarına rağmen kredi kartı ve birden fazla kredi kartı kullanımından vazgeçmemektedirler.

Aynı bölümdeki “ kredi kartı kişilerin düzensiz harcama yapmalarına neden oluyor” sorusuna verilen cevaplarda 3 ve daha fazla kredi kartı kullananların %82 si bu fikre katılmaktadır. Belki de bu oran neden daha fazla kredi kartı kullandıklarına verdikleri bir cevap olarak görülebilir. Sonuç olarak bir kart kullanan bireyler üç ve daha fazla kredi kartı kullananlara göre daha düzenli harcama gerçekleştirdikleri söylenebilir.

Yukarıda yapılan analizler sonucunda kamu çalışanlarının kredi kartı ile yaptıkları tüketim harcamalarını etkileyen faktörler tablo 3.29. da gösterilmektedir.

Tablo 3.29. : Kamu Çalışanlarının Kredi Kartı İle Yaptıkları Tüketim Harcamalarını Etkileyen Faktörler

Faktör	Korelasyon Katsayısı	Anlamlılık Düzeyi
Cinsiyet	- 0,08	Düşük düzeyde anlamlı
Medeni Durum	- 0,32	Düşük düzeyde anlamlı
Yaş	0,11	Yüksek düzeyde anlamlı
Çocuk Sahibi Olma	- 0,29	Düşük düzeyde anlamlı
Araba Sahibi Olma	- 0,276	Yüksek düzeyde anlamlı
Ev Sahibi Olma	- 0,111	Yüksek düzeyde anlamlı
Ailedeki Birey Sayısı	- 0,25	Düşük düzeyde anlamlı
Eğitim Düzeyi	0,147	Orta düzeyde anlamlı
Gelir Düzeyi	0,44	Orta düzeyde anlamlı
Kredi Kartı Sayısı	0,323	Yüksek düzeyde anlamlı

Tablo 3.29 ‘ da görüldüğü üzere Kamu çalışanlarının kredi kartları ile yaptıkları harcamaları etkileyen faktörler korelasyona tabii tutulduğunda yapılan harcama ile Yüksek düzeyde anlamlı faktörler; Yaş, Araba Sahibi olma , ev sahibi olma ve kullanılan kredi kartı sayısıdır. Orta düzeyde anlamlı faktörler ise eğitim düzeyi ve gelir düzeyidir. Düşük düzeyde anlamlı olan faktörler ise , Cinsiyet, medeni durum, çocuk sahibi olma ve ailedeki birey sayısıdır. Buna göre yaş arttıkça kredi kartı ile yapılan harcama tutarı artmaktadır. Ev ve araba sahibi olma kredi kartı ile yapılan harcamaları artırmaktadır. (Bu iki faktörün negatif yönlü anlamlı bir ilişkiye sahip olmalarının nedeni ev ve arabanız var mı? Sorularının 1- evet 2-hayır olarak kodlanmasından dolayıdır.) Eğitim seviyesi yükseldikçe kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları artmaktadır.

Gelir seviyesi yükseldikçe kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları artmaktadır. Kullanılan kredi kartı sayısı arttıkça kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları artmaktadır.

3.4.11. Kredi Kartı Ekstre Ve Ödemeleri

Kredi kartı ekstresi banka, kredi kartı mudisine alışverişlerinde %0 komisyon vererek yaklaşık 40-45 günlük ödeme süresi vermektedir. bu sürenin yaklaşık 30 günlük zaman diliminde bir alışveriş tutarı hesaplanır ve geriye kalan 10-15 günlük sürede de kullanıcının ödemesi için bir limit daha tanınır. Ekstre bu hesaplanan tutarın gösterildiği belgelerdir. Ankete katılan deneklere 13. soruda sorduğumuz “Ekstreniz size ulaşmadan önce toplam harcamalarınızı hesaplamısınız?” sorusuna verilen cevaplar şu şekildedir.

Tablo 3.30: Ankete Katılanların Kredi Kartı Ekstre Tutumları

Ekstre Hesaplamısınız?	Ankete Katılan Sayısı	Yüzde
Her zaman	320	37,5
Genellikle	216	25,2
Bazen	199	23,2
Hiç	121	14,1
Toplam	856	100

Görüldüğü üzere ankete katılan kredi kartı kullanan deneklerin %37,5 i ekstresi eline ulaşmadan önce yapmış olduğu alışverişlerini devamlı kontrol etmekte, %25,2 si genellikle kontrol etmekte, %23,2 si bazen kontrol etmekte ve %14,1 i hiç kontrol etmemektedir.

Kredi kartı ile yapılan aylık alışverişin bir sonraki ay ödeme gününde tamamının kapatılması durumunda banka tarafından bu tutara bir faiz işletilmeyecektir.

Kredi kartı ile yaptığı harcamaları devamlı ve genellikle kontrol eden bireylerin zamanında ödeme yaparak faiz yükü altına girmek istemeyecekleri tersine bazen kontrol eden veya hiç kontrol etmeyen bireylerinde asgari tutarı ödemek suretiyle bir sonraki döneme devredecekleri veya hiç ödemeyecekleri düşünülebilir.

15.soruda “kredi kartı ile yaptığınız harcamaların ödemelerini nasıl yapıyorsunuz?” sorusuna ankete katılan deneklerin verdikleri cevaplar ise şu şekildedir.

Tablo 3.31: Ankete Katılanların Kredi Kartı Borç Ödeme Tutumları

K.Kart Ödemeleri	Ankete katılan denek sayısı	Yüzde
Tamamını kapatırım	640	75
Ödeyebildiğim kadarını kapatırım	141	17
Asgari tutarı kapatırım	63	7
Asgari tutarın altında ödeme	12	1
Toplam	856	100

Bu tablodan görüldüğü üzere ankete katılan kamu çalışanlarının %75 i kredi kartı ile yaptıkları harcamaların ödeme günü geldiği zaman tamamını kapatmaktadırlar. % 17 si ödeyebildiği kadarını kapatırken , %7 si asgari tutarını kapatmakta ve %1 i ise asgari tutarında altına ödeme yapabilmektedir.

Bu durum kamu çalışanlarının büyük bir çoğunluğunun kendilerine tanınan 40-45 günlük opsiyonu kullanarak harcama gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Ankete katılanların Ekstre hesaplaması ile kredi kartı ödemeleri karşılaştırıldıklarında ise şu şekilde bir tablo karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3.32: Kredi Kartı Borç Ödeme ve Ekstre Tutumları

		Kredi Kartı Harcamalarının Ödemeleri			
		Tamamını kapatırım	Ödeyebildiğim kadarını kapatırım	Asgari tutarı kapatırım	Asgari tutarın altında ödeme
Ekstre Hesaplamaları	Her zaman	87,9	9,1	1,8	1,2
	Genellikle	78,7	14,4	5,6	1,3
	Bazen	59,3	26,6	12,6	1,5
	Hiç	58,7	23,1	16,5	1,7

Bu tabloya göre yukarıda değindiğimiz ekstre hesaplamasını her zaman veya genellikle yapanların kredi kartı borcunun tamamını kapatma oranları , ekstrelerini bazen veya hiç kontrol etmeyenlere göre daha yüksek çıkmaktadır. Ekstrelerini her zaman kontrol edenlerin asgari tutar veya altında ödeme yapma oranları ise çok düşüktür. Bu oran genellikle , bazen yapanlarda veya hiç yapmayanlarda yükselmektedir. Ama genel bazda baktığımızda kamu çalışanları tablo 28 de de görüldüğü gibi büyük bir oranda kredi kartı borçlarını zamanında ödemektedirler.

3.4.12. Kredi Kartlarının Harcama Gruplarına Etkileri

Anket sorularında kredi kartı ile yapılan harcamalar harcama gruplarına ayrılmıştır. Harcama grupları belirlenirken Devlet istatistik Enstitüsünün hanehalkı tüketim anketinde belirlediği harcama grupları baz alınmıştır. Devlet istatistik Enstitüsünün belirlediği harcama grupları şu şekildedir.

1- Gıda (ekmek,et,balık,süt mamülleri, yağlar, sebze, meyve, şeker, çikolata, içecekler, diğer gıda ürünleri)

2- Giyim (kumaşlar, giyim eşyası, kuru temizleme, ayakkabı, giyim eşy. ve ayakkabı tamir ve bakımı, diğer giyim harcamaları)

3- Konut, su, elektrik harcamaları (kira bedeli, badana,boya,ev tamirati, su,atıkçöp, kanalizasyon, elektrik, su ve elektrik tesisat döşeme ve tamirati, ısınma giderleri (kömür,doğalgaz,v.b.))

4- Mobilya ve Ev Bakım Hizmetleri (mobilya,halı, mefruşat, yer döşemeleri, ev tekstili (yorgan, yastık, perde v.b.) , ev aletleri (buzdolabı, fırın, televizyon, klima,küçük ev aletleri v.b.), züccaciye (bardak kaşık,çatal, sürahi v.b.),ev bakımı(deterjan , gündelikci ücreti v.b.))

5- Sağlık Harcamaları (ilaçlar,sağlık ürünleri doktor,tahlil,iğne, ameliyat,röntgen, tomografi v.b.)

6- Ulaştırma (araç satın alımı, araba aksesuarı, araç tamir bakım, şehir içi ve dışı ulaşım (otobüs, tren,uçak v.b.))

7- Haberleşme (posta hizmetleri (mektup,kargo, telgraf) iletişim cihazları (telefon,faks,cep telefonu) telefon,internet,kablolu yayın hizmet bedelleri v.b.))

8- Eğlence hizmetleri (gazete, kitap,dergi, gezi, tatil,ziyaret giderleri, kültür ve sanat hizmetleri (sinema, tiyatro,maç v.b.) eğlence ile ilgili malzeme alışları (fotoğraf makinesi,bilgisayar, cd,kaset v.b.))

9- Eğitim hizmetleri (anaokulu,ilköğretim, ortaöğretim , üniversite dersane,kurs, sertifika v.b. eğitim masrafları)

10- Lokanta ve oteller (dışarıda yenilen yemekler (lokanta restaurant v.b.) konaklama (otel,motel ,misafirhane v.b.))

11- Çeşitli mal ve hizmetler (kişisel bakım (kuaför,berber,diş macunu), bebek harcamaları, sigorta, sosyal harcamalar (hediyeler,bağış, zekat fite,kurban v.b.) diğer sosyal harcamalar)

Deneklere kredi kartının tüketim harcamalarına, harcama gruplarına göre nasıl etkilediği sorulmuş ve çok azalttı, azalttı, değiştirmede, artırdı ve Çok artırdı gibi şıklara cevap vermeleri istenmiştir. Alınan cevaplar şu şekildedir.

Tablo 3.33 Kredi Kartlarının Harcama Gruplarına Etkileri

Kredi Kartının Harc.Etkisi Harcama Grupları	Çok Azalttı (%)	Azalttı (%)	Değişmedi (%)	Artırdı (%)	Çok Artırdı (%)
Giyim Harcaması	3,2	7	39,8	41,6	8,4
Gıda Harcaması	4,3	2,2	50	36,3	7,1
Lokanta ve Oteller Harcaması	5	4,4	56,5	28,6	5,4
Çeşitli Mal ve Hizm. Harcaması	4,7	4	65,8	21,8	3,7
Mobilya ve Ev Harc.	4,9	5,3	64,1	21,6	4,1
Eğlence Harcaması	6,8	4,8	65	19,9	3,6
Haberleşme Harcaması	4,2	3,7	68	19	5
Eğitim Harcaması	3,4	4,2	74,5	16,1	1,8
Ulaştırma Harcaması	3,9	4,9	71,4	15,9	4,0
Sağlık Harcaması	4	3,2	80,7	10	2,1
Konut Harcaması	4,2	5,7	80,3	7,5	2,3

Tablo 3.33 e bakıldığında deneklerin genelin de kredi kartları yapmış oldukları harcamalarda bir değişime yol açmamıştır. Ama önemli görülebilecek ayrıntılar, Gıda harcamalarında kredi kartı deneklerin %36,3 ünde harcamalarını artırırken , %7.1 inin harcamalarını çok artırmıştır. Giyim harcamalarında %41 inde tüketim harcamalarını artırmış görünürken , % 8.4 ünün harcamalarını çok artırmıştır. Lokanta harcamalarını %28,6 oranında artırmış %5,4 oranında çok artırmış , bunların haricinde Mobilya ve ev harcamaları , eğlence harcamaları ve çeşitli harcamaları da dikkat edilecek şekilde artırdığı görülmektedir.

Kamu çalışanlarına harcama grupları olarak bakıldığında kredi kartının harcama artışı olarak pek fazla etki etmediği görülebilir. Ama kredi kartı öncesine göre azalttı ve çok azalttı yanıtlarını verenlerin oransal olarak çok düşük olması harcamalarda kamu çalışanları için kredi kartlarının bir vazgeçilmez olduğunun göstergesidir.

Tablo 1.4 de görüldüğü üzere 2003- 2005 yılları arasında kredi kartı ile yapılan harcamalar harcama gruplarına göre tasnifinde gıda, giyim, yemek, konaklama harcamaları yıldan yıla önemli büyüklükte artış göstermektedir.

3.4.13. Kamu Çalışanlarının Kredi Kartları Ve Kullanımları Hakkındaki Düşünceleri

Bu bölümde anketimizin 17. sorusunda belirtilmiş olan fikirlere deneklerin düşünsel olarak tutumları belirlenmeye çalışılmıştır. Burada amaç kredi kartı kullansın veya kullanmasın katılan bütün deneklerin kredi kartı ve kredi kartı ile yapılan harcama ve sonuçları hakkındaki görüşlerinin ne doğrultuda olduğunu belirlemektir. Kamu çalışanlarının kredi kartı ve kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları hakkında ki görüşleri beş dereceli soru tipine uygun olarak verdikleri cevaplar sonucunda değerlendirilmiştir.

Tablo 3.34: Kredi Kartı ve Harcamaya Yönelik Düşünceler

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Kredi kartı kullanımı gereklidir.	13,3	16,9	4,2	53,1	12,5
Kredi kartı kullanımı tüketim harcamalarımı artırmaktadır	4,9	17,1	4,8	48,2	24,9
Kredi Kartı kullanmama rağmen tüketim ihtiyaçlarımı karşılayamıyorum	13,6	35,0	10,7	30,5	10,2
Birden fazla kredi kartı tüketim harcamalarını artırır.	8,6	19,6	6,8	36,2	28,7
Kredi kartı kullanmadan önce harcamalarım daha düşüktü	6,9	24,6	8,3	42,4	17,7
Kredi kartı zorunlu tüketim harcamalarımı artırır.	7,1	26,8	8,7	39,4	18,0
Kredi kartı lüks tüketim harcamalarını artırır.	6,9	20,1	9,5	39,5	24,0
Kredi kartı kullanımı borç yükünü artırır.	5,7	16,3	6,9	40,1	30,9
Kredi kartı kişilerin düzensiz harcama yapmalarına neden oluyor.	4,8	13,9	6,7	41,8	32,7
Kredi kartı limitinin yüksek olması tüketim harcamalarını artırır.	6,1	20,4	8,6	35,3	29,6
Kredi kartına uygulanan taksitli satış tüketim harcamalarını artırır	4,7	10,6	6,7	43,6	34,3
Kredi kartlarına uygulanan taksitli satış imkanları borç yükünü artırıyor.	3,7	10,4	6,2	44,5	35,2
Kredi kartı kişilerin satın alma gücünü artırır	17,2	24,6	7,5	34,3	16,4
Kredi kartı kullanımı kişilerin refah seviyesini artırır	27,8	42,1	10,5	12,7	6,8
Kredi kartları tasarruf etme imkanı sağlar	36,1	43,5	8,2	8,5	3,7
Kredi kartları bir sosyal statü göstergesidir.	25,6	31,6	13,9	22,4	6,5
Kredi kartı faiz oranlarındaki azalış tüketim harcamalarını artırır.	11,4	18,6	13,3	39,8	16,9

Ankete katılan kamu çalışanlarının 65,6 sı kredi kartı kullanımını gerekli bulmaktadır. Yine 73.1 i kredi kartının tüketim harcamalarını artırdığına yönelik düşüncelere sahipken kredi kartı kullanmadan önce harcamalarının düşük olduğunu ifade edenlerin oranı ise % 60,1 dir. Kredi kartı kullanmasına rağmen tüketim harcamalarını karşılayamadığını söyleyenlerin oranı ise 40.7 dir. Bu oran % 40 lık bir kesmin kredi kartı kullanmasına rağmen gerçek anlamda tüketim harcamalarını karşılayamadığını yani ihtiyaçlarına oranla gelirlerinin yetersiz olduğunu buna kredi kartının bile çare olmadığını ifade etmektedir. Birden fazla kredi kartının tüketimi artıracığını söyleyenlerin oranı %64.9 olmasına rağmen tablo 23 de görüldüğü gibi birden fazla kredi kartı kullananların oranı %57,8 dir. Bu ise %57.8 inin tüketim harcamalarının artacağını bile bile birden fazla kredi kartı kullandıklarını göstermektedir.

Kredi kartının kişilerin zorunlu olan ihtiyaçları için yaptıkları harcamaları artırdığını ifade edenlerin sayısı %57,4 iken zorunlu tüketim harcamalarını artırmayacağını ifade edenlerin oranı ise %33,9 dur. Buna karşılık kredi kartının kişilerin lüks olan ihtiyaçları için yaptıkları harcamaları artırdığını ifade edenlerin sayısı % 63,5 iken lüks tüketim harcamalarını artırmayacağını ifade edenlerin oranı ise % 27 dir. Bu oranların kişilerin hem zorunlu hem de lüks tüketim harcamalarını karşılamada kredi kartı kullanmayı gereksinim olarak hissettiğini bu gereksinimin lüks tüketim harcamalarında biraz daha fazla olduğunu göstermektedir. Kredi kartlarının kişilerin düzensiz harcama yapmalarına neden olduğu fikrinde olanların oranı % 74,5 dir. Düzensiz yapılan harcamalar ilerleyen dönemlerde gelir gider eşitliğinin gider tarafında bozulacağını bir göstergesidir. Ve bu durum altından kalkılamayacak borç yükü ile karşı karşıya kalınmasına kadar gidebilecek sonuçları ortaya çıkarabilir. Kredi kartı borç yükünü artırır fikrine katılanların oranını % 71 olması ankete katılan deneklerin de bizimle aynı fikirde olduklarını göstermektedir.

Son yıllarda bankaların vermiş oldukları kredi kartlarının hızla artması ve verilen limitlerinde kişilerin güvenilirlikleri doğrultusunda artırılması bireylerin yapacakları harcama tutarlarını da yükseltebilir. Özellikle kredi kartlarını düzensiz olarak kullananlarda bu durumun gerçekleşebileceği beklenebilir. Kamu çalışanlarının maaş garantilerinin olması ve herhangi bir ödeyememezlik durumunda bankanın kolayca kamu çalışanının maaşına haciz koyabilmesi , bankalar tarafından kamu çalışanlarına verilen limitlerinde aylık gelirlerinin oldukça üstünde kredi kartı limiti vermelerine neden olmaktadır. Kredi kartı limitinin yüksek olması tüketim

harcamalarını artırır fikrine katılanların oranı %64,9 dur. Buna karşılık kendine güvenen ve limit yüksek olsa da kişilerin harcamalarını kendi istekleri doğrultusunda belirleyebileceğini savunanların oranı ise % 26,5 dir.

Bankaların kredi kartı faizleri enflasyon oranları ile karşılaştırıldığında Tablo 1 de de görüldüğü gibi hala yüksek seyretmektedir. Hatta kredi kartı kullanıcılarının temerrüte düşmeleri halinde bu oran %90-140 aralığına çıkmaktadır. tabi kredi kartı faiz oranlarının yüksek olması da bireylerin kredi kartı ile daha fazla harcama yapmalarını engelleyebilir. Kamu çalışanlarının Bankaların kredi kartı faiz oranlarında indirim gitmelerinin tüketimi artıracığı konusunda ki fikrimize %56,7 oranında katılmaları bunun bir göstergesi olabilir.

Son yıllarda kredi kartları ile yapılan harcamalarda ilk bakış da tüketicilerin tüketim ihtiyaçlarını karşılamada bir kolaylık olarak görülebilecek bir uygulamada kredi kartına taksit uygulamasıdır. Bu yakın zamanda o kadar abartılmıştır ki büyük marketlerden aldığınız çok küçük meblağlı bir alışveriş bile 5, 10 hatta 12 taksite kadar bölünebilmektedir. Bu uygulama kısa vadede özellikle bireylerin yüksek meblağlı ihtiyaçlarını çok taksitte ödeme imkanı getirmiş gibi görünse de ilerleyen aylar da biriken bu tutarların katlanarak artması sabit maaşlı olarak ifade ettiğimiz kamu çalışanlarını zor durumda bırakabilmektedir. “Kredi kartına uygulanan taksitli satış , tüketim harcamalarını artırır” fikrimize katılanların oranı %77.9 dur. Bu oranı “Kredi kartlarına uygulanan taksitli satış imkanları borç yükünü artırır.” fikrimize katılanların oranı olan % 79,7 desteklemektedir. Görüldüğü üzere kredi kartı kullanan kamu çalışanları büyük bir oranlar bizimle aynı fikri paylaşmaktadır.

Bireyler harcamalarını peşin para ile yapabilecekleri gibi kredi kartı ile yaparak paralarının ortalama 40 gün ceplerinde kalmasını hatta bu paranın diğer gelir getirici enstrumanlarda değerlendirilmek suretiyle değer kazanmasını sağlayabilirler. Bu yönde kredi kartlarının kişilerin tasarruf etmelerine imkan sağladığı düşüncesinde olanların oranı 12,2 dir. Buna karşılık kredi kartı kullanılarak tasarruf edilemeyeceğini ifade edenlerin oranı ise %79,6 gibi hayli yüksek bir orandır. Bu oran kamu çalışanlarının ceplerindeki parayı alternatif yatırım araçlarında kullanmadıklarını göstermektedir. Bunu birkaç sebebi olabilir. İlki kamu çalışanlarının harcamaları nakit olarak yaptıkları veya kredi kartı ile yaptıkları harcama tutarlarının ancak ödeme zamanında bulabildiklerini, bir diğeri kamu çalışanlarının sabit maaşlı oldukları ve gelirlerinin ancak giderlerini karşılayabildiği ve tasarruf edebilecek bir tutarın kalmaması veya kamu çalışanlarının kredi kartı ile yaklaşık 40 günlük kazandıkları süreyi bir başka

yatırım aracında değerlendirerek kazanç sağlamayı bilmiyor olması olarak ifade edebiliriz.

Son olarak kredi kartlarının kişilerin satın alma gücünü artıracığı düşüncesinde olanların oranı %50,7 iken %41,8 i ise bu düşünceye katılmamaktadır. Bu fikre katılan ve katılmayanların oranları yaklaşık olarak görülse bile kredi kartlarının kişilerin refah seviyesini artırdığına inananların oranı %19,5 iken bu düşünceye katılmayanların oranı ise %69,9 dur. Görülmektedir ki Kredi kartının satın alma gücüne etkisine inananların oranı %50 iken satın alma gücü artarken ekonomik refahlarının da artacağına inan kamu çalışanlarının oranı ise %20 de kalmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kredi kartları , finansal piyasaya hızlı bir giriş yaparak kısa sürede cüzdanlarımızdaki yerini almıştır. Özellikle kişilerin finansal açıdan nakit yönetimlerine soluk aldırması, nakit taşıma zorluğunu ortadan kaldırması , gelire göre tüketimi esnekleştirmesi gibi sayabileceğimiz nedenlerle kullanım alanı gün geçtikçe de artmaktadır.

Bireylerin tüketim harcamalarını mal ve hizmet olarak yapabilmelerine yardımcı olan kredi kartları üzerlerinde sahibinin adı, imzası, kart numarası hatta resminin bulunması suretiyle ticari hayatta muadillerine göre daha fazla güvenilir olmasını sağlamaktadır.

Yine bireylerin tüketim ihtiyaçlarını karşılama da nakit para taşıma yükünden kurtarması , imprinter ve pos makineleri aracılığıyla anında ödemenin gerçekleşmesi yaklaşık 40 günlük komisyonsuz alışveriş yapma imkanı sağlaması bakımından da tüketim harcamalarının karşılanmasında günümüzde nakit sonrası en çok tercih edilen araç haline gelmiştir.

Aynı zamanda elektronik ortamda ticaretin yaygınlaşmasına ve bu sayede elektronik ticaret ile dış ticaretin gelişmesine de katkıda bulunmaktadır.

Pazar da bugün firma ve bankaların karşılıklı anlaşmaları sonucu , alışveriş tutarının belirli bir yüzdesini chip para olarak geri vermesi ve yine firmaların bankalarla anlaşarak 24 aya kadar taksitli satış imkanı sunmaları tüketimin hızlı bir şekilde artmasına neden olmaktadır.

İlk kez 1894’ de ABD ‘de ortaya çıkan kredi kartlarının sayısı bugün iki milyar civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ülkemize 1968 yılında giren kredi kartının bu kadar geç kullanılmaya başlamasının sebebi çekin uzun yıllar bu açığı kapatması olarak söylenebilir.

Kredi kartı sistemine katılan tarafların sayısına göre kredi kartı sistemleri üçe ayrılmaktadır. Bunlar iki taraflı sistem, üç taraflı sistem ve karma sistemlerdir

Kredi kartı çıkaran kuruluş sadece kendi müşterilerine kart vererek yalnızca kendi işyerlerinde nakit ödemedi mal ve hizmet alma olanağı sunan sistem iki taraflı sistem olarak anılmaktadır.

Üç taraflı sistem ise , ikili sistemden farklı olarak başka bir taraf daha bulunmaktadır. Üç taraflı sistemde ticari işletme kart ihraç etmemektedir. Onun yerine

bu konuda uzmanlaşmış kredi kartı çıkaran kart kuruluşları ya da bankalar bu işlevi yerine getirmektedirler

Genişletilmiş iki taraflı sistem diye de adlandırılan karma sistemde ise kredi kartı hamili, kartını bu kartı kendisine veren işletmenin yanı sıra diğer bazı işletmelerde de kullanabilir. Bu durum genellikle aynı sektörde çalışan işletmeler için söz konusudur.

Kredi kartları çeşitlerine göre üç şekilde ayrıma tabii tutulurlar bunlar; kullanım şekillerine göre kredi kartları, kart hamilinin niteliğine göre kredi kartları ve kullanım alanlarına göre kredi kartlarıdır.

Kredi kartlarının hem ekonomik hem sosyal hem de psikolojik olarak etkileri bulunmaktadır. En başta kredi kartları paranın bir alternatifi olmasından dolayı para gibi ekonomi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ekonomik açıdan piyasada bulunan önemli ödeme araçlarından biri olan kredi kartları kullanımı yaygınlaştıkça hem içsel hem de dışsal olarak tüketimi körükleyecektir. Kredi kartı sistemi yaygınlaştıkça her yerde geçerlilik kazanan kredi kartı , toplam tüketim harcamaları içinde kredi kartı ile yapılacak harcamaların da payını arttıracaktır. Bu şekilde kayıt dışı ekonomi kontrol altına alınabilecektir. Dışsal olarak ise gelen turistler nakit taşıma riskinden kurtulmak için kredi kartı kullanmak isteyeceklerdir. Sistem ne kadar yaygın olursa nakit olarak taşıyamadıkları paranın alternatifi olan kredi kartları sayesinde istedikleri kadar harcama yapabilecekler ve genel olarak ekonomiye fayda sağlayabileceklerdir.

Yine kredi kartı ekonomik piyasanın sıkıştığı durumlarda bir can simidi gibi yetişerek piyasanın canlı kalmasını sağlamaktadır. Nakit sıkışıklığı olduğu dönemlerde likide sıkışan piyasa kredi kartı sayesinde hareketliliğini koruyabilmektedir .

Kredi kartı sistemi çok basit bir sistem olarak gözükmese de ekonomi üzerinde değişik etkileri olan bir sistemdir. Kredi kartı hem bir ödeme sistemi hem de bir kredi aracı olması nedeniyle para yaratma potansiyeline sahip bir enstrümandır.

Kredi kartlarının ekonomik fonksiyonları tezimizde incelendiğinde ; milli gelir, istihdam , parasal, enflasyon , faiz, oranları , kayıt dışı ekonomi, ve dış işlemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kredi kartlarının milli gelire etkisi iki açıdan ele alınabilmektedir. Bunlar kredi kartlarının tüketim talebine ve yatırım talebine etkileridir. Kredi kartları tüketim talebi açısından kişilerin harcama eğilimlerini artırır. Kredi kartı sayesinde harcama

eğiliminin artışı efektif talebin artmasına bu da koşulların uygun olması durumunda üretim artışına neden olmaktadır. Böylece de ulusal reel gelir artmaktadır. Kredi kartlarının yatırım talebine etkileri açısından bakıldığında ise , piyasada kredi kartı kullanarak tüketimlerini gerçekleştirenler bankadaki paralarını yaklaşık kırk gün bekleterek farklı enstrümanlarda değerlendirmek suretiyle kazanç elde etmektedirler. Ayrıca bankalar ise bu ucuz maliyetli fonları ihtiyacı olan yatırımcılara uygun maliyetten sunmaktadır.

İstihdam açısından bakıldığında ise Kredi kartları harcamaları teşvik ederek ek mal ve hizmet üretimini sağlamakta bu da istihdamın artmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda bankalara ucuz plasman imkanı sağlamakta ve bu şekilde bankaların daha ucuz kredi vermesine neden olmakta ve bu krediler ehil girişimcilerin eline geçerek üretim artmakta ve buna bağlı olarak da istihdam artmaktadır.

Kredi kartları, kredi kartı kullanan bireylerin paraları yaklaşık 40 gün ve üye işyerlerinin paraları ise cirolarını talep edene kadar bankalarda kalmaktadır. Bankalarda bekleyen bu paralar bankaların kredi verecek fonlarını artırır. Bu şekilde para arzı da artmış olur.

Enflasyon açısından bakıldığında kedi kartları; efektif talebi körüklemekte ve kaydi para yaratarak enflasyonu artırmaktadır. Ama artan talep içindeki kredi kartı ile yapılan harcama çok küçük bir meblağdır bu sene ülkemizdeki ortaya çıkan talebin yüzde 63'ünün tüketimden kaynaklandığını belirtmekle birlikte, bunun sadece yüzde 8'inin kredi kartıyla yapıldığı belirtilmektedir

Bir diğer taraftan Kredi kartı kullanılması ile piyasada nakit sirkülasyonu azalmaktadır. Bu durumdan bakıldığında ise piyasadaki nakit paranın çekilmesi enflasyonu düşürücü bir etki yapmaktadır.

Faiz oranları açısından bakıldığında Kredi kartları borçlanma taleplerinin artması ve tüketim harcamalarının yoğunlaşmasına yol açabilir. Borçlanma taleplerinin artması faiz oranlarının yükselmesi yönünde etki yapar. Ancak kredi kartları banka ve anlaşmalı firmaların rekabeti ve Pazar payını artırma gayretleri de faiz oranlarını düşürücü yönde etki yapabilir.

Kayıt dışı ekonomiye etkileri bakımından ; Kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları, işlemlerin banka sistemi içinde kalması hasebiyle kayıt dışı ekonomiyi engellemektedir

Kredi kartı kullanımı ülkenin ödemeler dengesine de etkide bulunmaktadır. Gerek ülke vatandaşlarının başka ülkelere gidip o ülkelerde harcama yapmaları gerekse yabancı ülke vatandaşlarının ülkemize gelip kredi kartı kullanarak mal ve hizmet satın almaları ödemeler dengesini etkilemektedir.

Sosyal ve psikolojik açıdan etkileri değerlendirilecek olursa kredi kartları kişilerin sosyal statülerini değiştirmesine katkıda bulunması , ihtiyaçlarını karşılamada gelir olgusunu esnekleştirmesi , insanların tüketim harcamalarını ihtiyaçları ve zevkleri doğrultusunda karşılayabilmeleri yönünde fırsatlar sunması önemli avantajlarındandır.

Yine kişilere saygınlık ,itibar, güven ve prestij sağlaması da önemli sosyal avantajları içindedir. Sosyal hayat içinde ekonomik mücadele veren bireyler ihtiyaçlarını giderdiği müddetçe mutlu olacaktır. Günümüzde bir çok banka, kredi kartı mudilerine kendi kredi kartlarını kullanma ve belirli bir limite ulaşmaları durumunda sosyal hayatı zenginleştirecek hediyeler sunmaktadır.

Yine Kredi kartı hamilleri, kartı çıkaran kurumun sunduğu özel hizmetlerden faydalanabilmektedirler. Bu hizmetler sosyal açıdan kişilerin daha güvende yaşamalarını daha mutlu ve refah yaşamalarına hizmet etmektedir. Bunların arasında birtakım dergileri ücretsiz edinebilmek, kurumun sadece kart hamillerine sattığı bazı özel ürünleri alabilmek, havalimanlarında özel bölümlerde oturup teleks, telefon gibi haberleşme araçlarından faydalanmak ya da kredi kartını kullanarak bankaların otomatik vezne makinelerinden nakit para alabilmek, sağlık hizmetlerinden faydalanmak gibi başvurabileceği sigorta hizmetleri , kira ödemeleri, fatura ödemeleri bugün bankalar tarafından kredi kartı kullanıcılarına verilmektedir.

Kredi kartı müşterisi eğer gelirine göre harcamayı bilmiyorsa kredi kartı bu kişi için çok tehlikeli bir araç haline gelebilir. Kişinin aşırı derecede harcama yapması ve belli bir süre sonra borcunun ödeyemeyeceği meblağlara ulaşması sonucu banka bu kişi hakkında hukuki işleme başvuracaktır. Ama bu durum özellikle kişilikle alakalı olup kredi kartının getirmiş olduğu bir dezavantaj olarak görmemek gerekir. 2005 Eylül ayı itibari ile batık kredi kartı borçlarının toplam tutarı 1.130 milyon YTL olarak belirtilmiştir. Bu rakamın toplam kredi kartı ile yapılan harcama içindeki payı çok küçük kalmaktadır. Ama her yıl katlayarak artmakta olan batık kredi kartı borçlarının gelecekte daha vahim sonuçların vermemesi için devlet , bankalar ve milletçe yeni önlemler alınması gerekmektedir. Bu bakımdan devlet tarafından kredi kartı kanunu kabul edilerek kredi kartının piyasada daha olgun kullanımı sağlanmaya çalışılacaktır.

Ama buna bankaların ve kredi kartı kullanıcılarının da tam destek olması gerekmektedir.

Kredi kartı kullanımı , kullanıcılarına çeşitli avantajlar sağlar bunların başında hız ve kullanım rahatlığı gelmektedir. Kredi kartı kullanıcısı kredi kartı sayesinde yanında büyük meblağlarda para taşımaktan kurtulmaktadır. Kredi kartı ihraç eden bankalar kart hamiline ödeme yapmak için hesap kesimini gönderdikleri tarihten sonra belli bir süre içinde faizsiz kredi kullanma imkanını tanımaktadırlar. Kredi kartı hamilleri, kartı çıkaran kurumun sunduğu özel hizmetlerden faydalanabilmektedirler. Bunların arasında birtakım dergileri ücretsiz edinebilmek, kurumun sadece kart hamillerine sattığı bazı özel ürünleri alabilmek, havalimanlarında özel bölümlerde oturup teleks, telefon gibi haberleşme araçlarından faydalanmak ya da kredi kartını kullanarak bankaların otomatik vezne makinelerinden nakit para alabilmek sayılabilir.

Yine diğer aile bireyleri ve yakınları için çıkarılacak ek kart sayesinde fertlerin nakit ödemeksizin alışveriş yapabilmeleri sağlanmakta ve harcamalar tek bir hesapta toplanıp denetlenebilmektedir

Kredi kartı üye işyerlerine de bir takım kolaylıklar sağlamaktadır. En başta iş hacimlerini artırması sayılabilir. Yine piyasadaki rakiplerine göre kredi kartı kullanan işyerleri kullanmayanlara göre rekabet avantajı sağlarlar. Aynı zamanda veresiye olarak satılan mal ve hizmetin kredi kartı sayesinde geri dönüşümü garanti altına alınır.

Kredi kartlarının çıkaran kuruluş açısından da avantajları vardır. Kredi kartı çıkaran kuruluş bu sayede mudi sayısını artırırken kendi hesabında bekletilen para sayesinde asli işi olan az maliyetli fon birikimi sağlar.

Bankaların Eylül 2005 yılı itibari ile kredi kartlarına uyguladıkları faiz aylık olarak ortalama 5,53 dür. Bu yıllık ortalama bileşik faiz olarak 97.2 ‘dir. Bu faiz oranı, tek haneli enflasyonun olduğu ülkemizde hala yüksek bir orandır. Bu oran A.B.D.’ de ortalama 13,5 , İngiltere’ de ortalama 12,9 Yunanistan’ da ortalama 15,25 civarındadır. Türkiye’ de bankaların bu oranı düşürmemesi kredi kartı borçlularının borçlarını ödemelerinde oldukça zor durumlara düşmesine sebebiyet vermektedir.

2004 yılı itibari ile ülkemizde Kedi kartı sayısı 26.681.128 ve kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları 59.035.000.000 YTL ‘dir. Ülkemizde en fazla akaryakıt, gıda ve giyim harcamalar kredi kartı ile gerçekleştirilmektedir.

Ekonomik mal ve hizmetlerin faydalarından gereksinmelerin dolaysız tatmini için yararlanmaya tüketim denmektedir. Tüketim kavramı üç farklı anlamda ifade edilebilir. Bunlar; Gelirin harcanması olarak tüketim , piyasadan belli mal ve hizmetlerin satın alınması olarak tüketim ve ev halkının mal ve hizmetlerden yararlanması olarak tüketimdir. Tüketici ise kişisel arzu , istek ve ihtiyaçları için pazarlama bileşenlerini satın alan veya satın alma kapasitesinde olan kişi veya gruplardır. Bizim araştırmamızda konu olarak seçtiğimiz grup kamu çalışanlarıdır.

Keynesin, tüketim harcamaları kullanılabilir gelirin fonksiyonudur hipotezinde sunduğu ifadeye göre , kamu çalışanları da genelde sabit kullanılabilir bir gelire sahiptirler ve bu gelirle sınırlı harcama yapabilen bir grupturlar.

Bir başkasının harcama yaparak mal ve hizmete sahip olması sonucu birden fazla kişi bu mal ve hizmeti tüketiyorsa tüketen her birey burada tüketici konumundadır. Bu bağlamda ülkemizde iki milyon civarında bulunan kamu çalışanlarına bakmakla yükümlü oldukları aile bireylerini de dahil edersek kamu çalışanları nüfus içinde önemli bir yekün teşkil etmektedirler.

Tüketiciler, mal ve hizmetleri “kişisel ve ailevi ihtiyaçlarını karşılamak üzere talep eden , ya da satın alanlar” ve “ kendi üretimlerine katmak , ya da ticari amaçlı olarak tekrar satmak üzere satın alanlar” olmak üzere iki ana gruba ayrılabilirler. Bunlardan ilk grup, kişisel veya ailevi kullanımı amacıyla alıcı olanlar” nihai tüketicilerdir”. İkinci grup ise endüstriyel kullanıcılar veya aracı tüketicilerdir.

Kamu çalışanları ikinci bir iş yapmaları kanunen kısıtlandığı için ilk grup olarak belirttiğimiz kişisel ve ailevi kullanım amacıyla alıcı olan grup içine girmektedirler.

Fertlerin ihtiyacını doğrudan doğruya karşılayacak mal ve hizmetler için yapılan harcamalara tüketim harcamaları denmektedir. Tüketim harcamaları ekonomik , sosyal ve kişisel faktörlerden etkilenmektedir.

Tüketim harcamalarını etkileyen en önemli faktör harcanabilir gelirdir. tüketim harcamaları sadece cari reel gelire bağlı değil aynı zamanda tüketim harcamaları yakın geçmişte ulaşılan ve yakın gelecekte beklenen yüksek gelir seviyelerinden de etkilenir. kişilerin yaşam boyu kazanmayı umdukları sürekli gelirleri de bireylerin tüketim harcamalarını değiştirmektedir. Geliri genelde negatif yönde düzensiz veya yetersiz olan bir bireyle geliri pozitif yönde düzensiz veya yeterli olan bir bireyin tüketim harcamaları ve kalıpları da farklı olacaktır. İkinci grup bir ay, harcaması kazancına

göre düşük kalsa da sonraki aylarda bunu telafi edebilecektir. Bu bakımdan bakıldığında kamu çalışanları sabit gelirlidirler ama farklı gelir gruplarından oluşmaktadırlar. Bu yönleri ile her iki grupta da incelenebilmektedirler.

Tüketim harcamalarını etkileyen bir diğer faktör ise hayat dönemi hipotezi ile açıklanmaktadır. Birey yaşam ümidi içinde elde etmeyi umduğu gelir ile yine hayat döneminde yapmayı tahmin ettiği harcamalarını ilişkilendirmektedir. Bireyin çalışma hayatının ilk yıllarında geliri harcamalarını karşılayamamaktadır. Olgunluk döneminde ise geliri harcamalarını aşmaktadır. Bu dönemde birey ilk yıllarındaki borçlarını öderken , emeklilikte rahatını sağlayacak birikimi de yapmaya çalışır. Son yıllarında ise bireyin harcamaları tekrar geliri aşmaktadır. Eğer olgunluk döneminde yeterli fon birikimi yapılmışsa emeklilikte geliri aşan harcamalar karşılanacaktır. Bu hipotez bireyin başlangıçtan itibaren belirli bir servete sahip olmadığı ve sabit bir gelire sahip olduğu bir durum üzerine kurulmuştur. Yaptığımız çalışma sabit gelirli kamu çalışanlarının yaş ilerledikçe gelirleri ile kredi kartları ile yaptıkları harcamalarının da arttığı yönünde sonuçları bize vermektedir.

Bireylerin gelir ve servetlerinin büyüklüğü tüketim harcamalarını artırmaktadır. Önceden lüks olan tüketim malları zamanla lüks olmaktan çıkmaktadır bu durum harcamaların da artmasını sağlar . Psikolojik olarak birey geliri doğrultusunda zorunlu ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra devamlı olarak lüks tüketim yapmak isteyecektir. Araştırmamıza katılan kamu çalışanlarının %73' ü kredi kartlarının lüks tüketim harcamalarını artıracığı yönünde görüş bildirmektedir.

Tüketim harcamaları faiz oranlarından da etkilenmektedir. Faiz oranları yükseldikçe tasarruflar artarken, faiz oranları düşerken tüketimin artacağı beklenir.

Modern teorilerde ise faizi oranları tüketici davranışlarının merkezinde kabul edilmektedir. Bu teorilerde kişilerin yaşamları boyunca elde ettikleri kaynaklarının bugünkü değerlerine baz alarak faydalarını maksimize edeceklerini ifade eder. Bireyin faizden elde edeceği kazancın faydası bugünkü yapacağı tüketimden elde edeceği faydadan fazla ise birey harcamalarını erteleyecektir. Ters durumda ise birey gelecekte yapacağı harcama yerine bugünden harcama yaparak faydasını maksimize etmek isteyecektir.

Faiz oranlarında meydana gelen yükseliş kişilerin borçlanma maliyetlerini artıracığından bireyler bugünkü harcamalarını kısararak gelirlerine uyum hale

getireceklerdir. Gelecekte faiz oranlarında meydana gelen düşme erteledikleri harcamalarının yeniden artmasına neden olacaktır.

Tablo2.9 ve 2.10 da da görüldüğü gibi son 9 yıl için yaptığımız regresyon çalışması sonuçları özel tüketim harcamaları ve kredi kartı ile yapılan harcamaların faiz oranları ile negatif bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Yani faiz oranları düştükçe harcamalar artmaktadır. Yine araştırmamıza katılan kamu çalışanlarının % 57' si kredi kartı faizlerinin düşmesinin harcamaları artıracığı yönünde cevap vermişlerdir.

Gelir dağılımı da harcamaları etkileyen faktörler arasındadır. Bir ülkede gelir ve servet dağılımı ne kadar eşitlikçi ise tüketim harcamaları üzerindeki etkisi o kadar yüksek olur. Diğer şartlar veri iken, devletin gelir dağılımını daha adil hale getirmek için uygulayacağı iktisat politikası önlemleri tüketim harcamalarını etkiler, tüketim fonksiyonunu kaydırır.

Ülkemizde D.İ.E. nin verilerine göre en düşük % 20 lik grup gelirin %5' ini en yüksek %20 lik grup ise gelirin %50' sini paylaşmaktadır. Bu adaletsizlik giderilmediği müddetçe tüketim harcamalarının artmayacağı kesin bir gerçekliktir.

Vergilerde meydana gelecek bir artış kişilerin gelirlerini azaltacağı için tüketim harcamalarını da azaltacağı buna karşılık vergilerde yapılacak indirimlerin ise tersi tüketim harcamalarını artıracığı beklenmelidir.

Fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen değişmeler de tüketim harcamalarını etkileyecektir. Fiyatların yükselmesi durumunda fiyatı yükselen tek bir mal veya hizmet ise ikamesi olan mal veya hizmete doğru bir kayma gerçekleşecek ve birey bu mala yapmış olduğu harcamayı kısacaktır. Ama genel olarak tüketici fiyatları yükselişi yaşıyor ise fiyatların yükselmesi durumunda birey tüketimi harcamalarını belirli bir dönem kısarak en azından yeni fiyat seviyesine alışana kadar veya gelirinde yeni bir artış gerçekleşene kadar tasarruf yapma yolunu seçecektir.

Fiyatlar genel seviyesinde ki bir düşüş ise bireylerin harcamalarını artıracaktır.

Gelecekteki beklentiler de bireylerin harcamalarına etki etmektedir. Geleceğini olumlu olarak gören bireyler tüketim harcamalarını artırırken gelecekle ilgili olumsuz beklentileri olanlar şimdiden gelecekteki zorunlu harcamalarını karşılayabilecek şekilde tasarrufa yönelerek harcamalarını kısma eğilimine gireceklerdir.

Ekonomik faktörler haricinde sosyal ve psikolojik faktörler de bireyin harcama alışkanlıklarını değiştirerek tüketim harcamaları üzerinde etkili olacaktır.

Kendini yaratan bir güce inanan insan hem tüketiminde hem de bu tüketimi gerçekleştirebilmek için gerekli olan geliri elde etmesinde hem ahlaki hem ruhi olarak daha adilane davranacak ve inancının emrettiği şekilde toplumsal ve kişisel düzenin bozulmasını engelleyecek şekillerde eylemlerini yerine getirmeye çalışacaktır. Yine bireylerin algı farklılığı ihtiyacı olmadığı bir mal veya hizmeti ihtiyacıymış gibi görmesine veya ihtiyaç sıralaması içinde önceliklere göre öncelik olmayanlara doğru bir harcama alışkanlığı kazanmasına neden olabilmektedir.

Öğrenme olumlu şekilde kazanılmış ise toplum içinde makul ve meşru yollarla kazanılan gelir israf edilmeksizin tüketime yönlendirilir. Ama toplumda bolca görülebilen az çalışıp çok tüketme gibi olumsuz öğrenme kazanan bireyler haksız kazançlarla aşırı tüketime yönlenebilir. Yine birey, rasyonel ihtiyaçlarının neler olduğunu ve bu ihtiyaçların karşılandığı gelirin ne şekillerde kazanıldığını öğrenememişse bu durumda da aşırı tüketim gerçekleştirecektir. Bu bakımdan haksız veya çalışılmadan kazanılan servet sahibi bireylerin gereksiz tüketim gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Yeterli eğitim almış bireyler ülke ekonomisi içinde istihdam edilerek belirli bir gelir seviyesine ulaşacak ve tüketim harcamalarını kendisine verilen eğitim doğrultusunda yönlendirecektir. Çalışmamıza katılan bireylerin eğitim seviyeleri ile yapmış oldukları harcamaların pozitif yönde anlamlı olduğu görülmektedir.

Yine yaş da bir faktör olarak harcamalar üzerinde etkindir. Bireyler çalışma hayatlarının başında kişisel ihtiyaçlarını karşılamak ve gelecekte yuva kurma amacı ile tüketim harcamalarını artıracak bir anlamda gelirlerinin üzerinde harcama yapacaklardır. Olgunluk dönemlerinde ilk dönemlerinden kalan borçlarını ödeme ve emeklilikleri için birikim sağlamak isteyen bireyler bu birikimlerini emeklilik dönemlerinde harcama eğilimi içine gireceklerdir. Çalışmamıza katılan kamu çalışanlarının yaşları ile kredi kartları ile yapmış oldukları harcamaları arasında pozitif yönlü olarak bir ilişki mevcuttur.

Bireylerin zevk ve beğenileri farklıdır. Farklı ihtiyaçlar farklı tüketim alışkanlıklarını ortaya koyar. Birey ilk olarak ailesinden daha sonra bulunduğu sosyal grup , referans grubu ve bu grubun oluşturduğu kültürden de etkilenecek ve tüketim alışkanlıklarını da bu yönde değiştirebilecektir. Bireyin üyesi olduğu toplumda edindiği rol ve sosyal statüsü gereğince de farklı tüketim alışkanlıkları oluşacak ve buna bağlı olarak da tüketim harcamaları değişkenlik gösterecektir.

Türkiye’ deki gelişmeleri sayısal verilerle inceleyecek olursak Türkiye GSMH bakımından dünya ortalamasının altında kalırken az gelişmiş ülkelere oranla GSMH yüksek seyretmektedir. Ama gelişmiş ülkelere nazaran GSMH çok düşüktür. GSMH’nın ülkemizde özel tüketim harcamalarına giden payının dünya ortalamasına göre yüksek olması bizim tüketici bir toplum olduğumuzun da bir göstergesidir.

2004 yılında Türkiye’ de kişi başına düşen GSMH’ nın %66’ sı özel tüketim harcamalarına gitmektedir.

2002 den itibaren IMF tarafından uygulatılan katı program sonucu kişilerin tüketim harcamalarında düşüş gözlenmektedir. Bu oranlar aynı zamanda enflasyonla mücadele için zoraki bir tasarruf anlamıda taşıyabilir. Enflasyonun tek haneli sayılara inmesinde bu tasarrufun etkisi olabilir. Ama bu durum en zengin kitle ile en yoksul kitlenin harcama farkının 4 kat olduğu ülkemizde orta gruplar ve alt gruplarda çoğunluğu oluşturan Kamu çalışanları için yaşam standartlarının yükseltilmesini engelleyen bir durum olmaya devam etmektedir.

Türkiye’ de en fazla harcama gıda ve konut harcamaları üzerine yapılmaktadır. Buna karşılık en az harcama eğitim, sağlık , eğlence ve kültür alanlarında yapılmaktadır. Bu ülkemizde ki bireylerin eğitim, kültür ve sağlık konusunda ne kadar duyarsız olduklarını göstermesi bakımından önemlidir. Bu duyarsızlık bireylerin sosyolojik ve psikolojik duyarsızlıklarından kaynaklanabileceği gibi ekonomik yetersizliklerinden de meydana gelebilmektedir.

Kredi kartları ile yapılan harcamalara bakıldığında ise eğitim,kültür ve sağlık grupları ile yapılan harcamaların üst sıralara doğru yükseldiği görülmektedir. bu durum bireylerin ekonomik sıkıntılardan dolayı ikinci plana ittiği ihtiyaçlarını kredi kartlarını kullanarak giderdiği söylenebilir.

Kredi kartları ile yapılan tüketim harcamalarına bakıldığında 1998 yılında toplam tüketim harcamalarının %5.2 sini oluştururken 2001 yılında %9.9’unu 2004 yılında ise %21’ ini oluşturmaktadır. Bu oranın 2005 yılında %26 ya çıkması beklenmektedir. Bakıldığında kredi kartı ile yapılan harcamaların toplam tüketim harcamaları içindeki payı yıldan yıla artmaktadır. Bu oran ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişimle daha üst seviyelere çıkacaktır.

Bu oranlar aynı zamanda bugün medyada çoğu kez rastladığımız kredi kartı borçlarının bir çığ gibi büyüdüğü ve ülke ekonomisine negatif yönde etki ettiği gibi iddiaların bu oranlara bakıldığında abartılı olduğu çok rahat görülebilmektedir.

Tüketim harcamalarının ekonomik faktörlerden etkilendiğini çalışmamızda belirtmiştik ekonomik faktörlerden milli gelir, enflasyon oranları, faiz , kredi kartı sayısı ve kredi kartı ile yapılan harcamaların , toplam tüketim harcamalarına etkisi çoklu regresyon modeli ile değerlendirildiğinde kredi kartı faizleri, milli gelir, kredi kartı sayısı ve kredi kartlı harcama ile toplam tüketim harcamaları arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmekte buna karşın enflasyon ile negatif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. yani kredi kartı faizleri , milli gelirdeki , kredi kartı sayısındaki ve kredi kartlı harcamadaki artış toplam tüketim harcamalarını arttırırken, enflasyon oranlarındaki azalış tüketim harcamalarını artırmaktadır.

Aynı analiz de bağımlı değişken olarak kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları kullanıldığında , milli gelir, enflasyon ve kredi kartı sayısı ile pozitif yönlü bir ilişki ortaya çıkarken kredi kartı faizleri ile negatif yönlü bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Bu da kredi kartı faizlerinin artması durumunda kredi kartı ile yapılan harcamanın azaldığını tersi durumda arttığının göstergesidir.

Anketimizi değerlendirecek olursak; anketimiz kamu çalışanlarına yönelik yapılmış bir ankettir. Ankete katılan toplam 950 denekten 856 sı kredi kartı kullanmaktadır. Ankete katılanların %52' si 0-500 YTL, %35,7 si 501-1000 YTL, %8'i 1001-1500 YTL, %3'ü 1501-2000 YTL ve %1'i 2001 ve üstü kredi kartları ile harcama gerçekleştirmektedirler.

Ankete katılanların %68.8 i Erkek, %31.2' si ise Kadındır. Cinsiyet ve kredi kartı ile yapılan tüketim harcamaları korelasyona tabi tutulduğunda düşük düzeyde erkeklerin kadınlara göre daha fazla kredi kartı ile tüketim harcaması yaptıklarını göstermektedir.

Ankete katılanların % 78.9' u evli %21.1' i ise bekardır. Kredi kartları ile yapılan tüketim harcamaları ile medeni durum korelasyona tabii tutulduğunda düşük düzeyde evli olanların bekar olanlara göre daha fazla kredi kartı ile tüketim harcaması yaptıklarını göstermektedir.

Ankete katılanların %6.5' i 15-25 yaş arasında ,%30.6'sı 26-35 yaş arasında, %38.5'i 36-45 yaş arasında ve %24.3' ü 45 ve üstü yaş grubu içindedir. Kredi kartları ile yapılan tüketim harcamaları ile yaş faktörü korelasyona tabii tutulduğunda aralarında istatistik açıdan pozitif yönlü bir ilişki oldu görülmektedir. Yaş ilerledikçe tüketim harcamaları da artmaktadır.

Ankete katılanların %71.5' i çocuk sahibi iken %28.5' inin çocuğu bulunmamaktadır. Kredi kartları ile yapılan tüketim harcamaları ile çocuk sahibi olma

korelasyona tabii tutulduğunda çocuk sahibi olanların düşük düzeyde çocuk sahibi olmayanlara göre daha fazla kredi kartı ile tüketim harcaması yaptığını göstermektedir.

Ankete katılanların %54 ' ü ev sahibi , %46' sı ise kira da oturmaktadır. Yine %53' ü araba sahibi iken , %47' sinin arabası yoktur. Kredi kartları ile yapılan tüketim harcamaları ile araba ve ev sahibi olma korelasyona tabii tutulduğunda aralarında anlamlı bir ilişkinin mevcut olduğu görülmektedir. Yani ev ve araba sahibi olanlar olmayanlara nazaran daha fazla harcama gerçekleştirmektedir.

Ankete katılan bireylerin %2'si ilköğretim mezunu, %4.2'si ortaokul mezunu, %30,4 'ü lise mezunu, %23,2 'si yüksekokul mezunu, %32'si üniversite mezunu, %8,2'si ise yüksek lisans ve doktora mezunudur. Kredi kartları ile yapılan tüketim harcamaları ile eğitim seviyesi korelasyona tabii tutulduğunda aralarında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin mevcut olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe kredi kartı ile yapılan harcamada artmaktadır.

Ankete katılan kamu çalışanlarının %3,7 si 0 ile 500 Ytl ,% 39,9 u 500 ile 1000 Ytl, %27,4 ü 1000- 1500 Ytl, %19,8 i 1500 ile 2000 Ytl , % 9,3 ü 2000 Ytl den yukarı gelire sahip olduğu görülmektedir. Gelir ile kredi kartı ile tüketim harcamalarının arasında pozitif yönlü istatistiki açıdan anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Yaptığımız çalışmada kamu çalışanlarının gelirleri doğrultusunda harcama gerçekleştirdiklerini göstermektedir. . Tablo 3.26. de görüldüğü üzere gelirlerinin üzerinde harcama gerçekleştirenlerin sayısı oldukça düşüktür. Toplam kredi kartı kullanan 856 kişi içinde bu sayı 16 kişidir. Oranlandığında 0.016 gibi bir değer çıkmaktadır.

2004 yılında bankaların batık kredi kartı borçları 592.8 milyon Ytl olarak ifade edilmektedir. 2004 yılında kredi kartı ile yapılan toplam harcama ise 59.035 milyon Ytl dir oranlandığında 0,01 gibi bir oran çıkmaktadır. Bu da anket sonucumuzun gerçek sonuçlara yakın bir sonuç çıktığını göstermektedir.

Ankete katılan bireylerin %32.3 1 kredi kartı kullanırken %29,1 i 2 kart %28,7 si ise 3 ve daha fazla kredi kartı kullanmaktadır. Kredi kartı sayısı ile gelir arasında pozitif yönlü istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kredi kartı sayısı arttıkça kredi kartı ile yapılan harcamada artmaktadır. Ama kullanılan kredi kartı sayısının artması harcama yönetimini zora sokmakta farklı kartların farklı ekstre kesim tarihi ve ödemesinin olması bireylerin kontrollü harcama yapmalarını engelleyebilmektedir.

Yine ayrı bir sorun sabit gelirli bireyler olan kamu çalışanları garanti gelirleri açısından bankaların en fazla sevdiği kredi kartı müşterileridir. Bu yüzden son yasa ile kısıtlanmasına rağmen maaşlarının iki veya üç katı limit alabilmektedirler. O zaman bir kamu çalışanının en asgari 1500 YTL limitli kredi kartı alabilmektedir.

Anketimizde verilen cevaplara bakıldığında kredi kartı ile 1500 YTL ve üstü harcama yapanların oranı %4 olmasına rağmen bir kartla yetinmeyenlerin toplam oranı %57,8 dir. Bu da bireylerin psikolojik olarak harcama meğilli olduklarını göstermektedir.

Bir kart kullanan kamu çalışanları istediklerinde daha fazla harcama gerçekleştirebilirler ama %70i 500 Ytl ye kadar harcamada kalarak kredi kartını ihtiyaçları dışında pek fazla kullanmamaktadırlar. Bu gruptaki denekler Anketin 17.bölümünde “birden fazla kredi kartı tüketim harcamalarını artırır” sorusunda verdikleri cevaplarda %67 si bu fikri kabul etmektedir.

Üç ve daha üstü kredi kartına sahip olan deneklerin 17. bölümdeki “Kredi kartı borç yükünü artırır” sorusuna verdikleri cevaplara göre %77 si ve yine aynı bölümdeki “birden fazla kredi kartı tüketim harcamalarını artırır” sorusunda verdikleri cevaplarda %67 si bu fikirlere katılmalarına rağmen ihtiyaçlarından fazla kredi kartı kullanımından vazgeçmemektedirler.

Bir diğer önemli ayrıntı ise “kredi kartı kişilerin düzensiz harcama yapmalarına neden oluyor” sorusuna verilen cevaplarda üç ve daha fazla kredi kartı kullananların %82 si bu fikre katılmaktadır.

Sonuç olarak bir kart kullanan bireylerin üç ve daha fazla kredi kartı kullananlara göre daha düzenli harcama gerçekleştirdikleri söylenebilir.

Kredi kartı kullanıcısı olan kamu çalışanlarının %75’ i harcamalarının karşılığını tamamen kapattıklarını ifade etmektedirler. Bu durum kamu çalışanlarının büyük bir çoğunluğunun kendilerine tanınan 40-45 günlük opsiyonu kullanarak harcama gerçekleştirdiğini göstermektedir

Kredi kartı kullanıcısı olan kamu çalışanlarının harcama grupları açısından kredi kartının etkileri incelendiğinde kredi kartı kullanmadan önceki durumlarına göre kredi kartlarının gıda harcamalarını artırdığını ifade edenlerin oranı %36.3 iken çok artırdığını ifade edenlerin oranı %7.1 dir. Değiştirmediğini ifade edenlerin oranı ise %50’ dir. Giyim harcamalarını artırdığını ifade edenlerin oranı %41.6 iken çok artırdığını ifade edenlerin oranı %8.4’ dür. Değiştirmediğini ifade edenlerin oranı ise %39.8’ dir. Genel

olarak kamu çalışanları kredi kartlarını kullanmaya başladıklarından beri harcamalarında herhangi bir değişiklik olmadığını ifade etmekte ayrıca genel verilen cevaplarda harcama gruplarında kredi kartı kullanımının harcamaları artırdığı ifade edilmektedir.

Son olarak bireylerin kredi kartları ve harcamaya yönelik düşünceleri değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelere göre ankete katılanların %53.1'i kredi kartı kullanımı gereklidir sorusuna katılmakta, %12.5'i kesinlikle katılmaktadır. Katılmıyorum diyenlerin oranı %16.9 ve kesinlikle katılmıyorum diyenlerin oranı ise %13.3'dür. bu durumda kredi kartı kullanımının gerekli olduğunu savunanların oranı oldukça yüksektir. Kamu çalışanları kredi kartı kullanımını büyük bir çoğunlukla benimsemektedirler. Kredi kartının harcamaları yükselttiğini düşünenlerin oranı da oldukça yüksek % 48'i katılırken %24,9' u kesinlikle katılmaktadır. Kredi kartı kullanmama rağmen tüketim harcamalarımı karşılayamıyorum sorusuna verilen cevaplarda ise katılan ve katılmayanlar arasında oranlar yaklaşık çıkmaktadır. kamu çalışanlarının %48.6sı ifadeye katılmazken %40,7' si ise harcamalarını kredi kartı kullanmasına karşın tam anlamıyla karşılayamamaktan şikayetçi kamu çalışanları birden fazla kredi kartının tüketimi artıracığı kanaatinde, kamu çalışanları kredi kartı kullanımının lüks tüketim harcamalarını artıracığı kanaatinde. Kamu çalışanlarının %71'i kredi kartının bireylerin borç yükünü artıracığını düşünürken %74,5'i ise kredi kartının bireylerin düzensiz harcama yapmalarına neden olduğu kanaatinde.

Kamu çalışanları kredi kartlarına uygulanan taksitli satış imkanının tüketim harcamalarını artıracığı ve buna bağlı olarak da borç yükünü artıracığını düşünmektedirler.

Yine önemli bir ayrıntı kamu çalışanları kredi kartlarının bireylerin tüketim ihtiyaçlarını karşılayarak refah seviyesini artıracığı ifadesine katılmamaktadırlar. Fakat satın alma gücünü artırdığını kabul edenlerin sayısı yüksek, ifadeye katılanların oranı %50,7 katılmayanların oranı ise % 41,8 dir.

Kredi kartı bir sosyal statü göstergesi midir? Bu ifadeye katılmayanların genel yüzdesi % 57,2 katılanların yüzdesi ise 28,9 fikri olmayanlar ise %13,9' dur.

Kredi kartı tasarruf etme imkanı sağlar ifadesine kamu çalışanlarının % 79,6 gibi oldukça büyük bir oranla katılmamaktadırlar. bu da kamu çalışanlarının kredi kartını bir tasarruf aracı olarak kullanmadığını göstermektedir. Ve son olarak kredi kartı

faizlerinin düşmesi tüketim harcamalarını artıracak yönündeki ifademize %56,7' si katılırken %30 ' bu fikre katılmamaktadır.

Genel olarak değerlendirecek olursak kamu çalışanları genelde sabit maaşlı ve risk almaktan uzak kendilerine has yaşam standartları geliştirmiş bireyleri kapsamaktadır. Ankete verilen cevaplara bakıldığında genelde kamu çalışanlarının gelirlerine göre harcama yapma sınırlarına dikkat ettikleri görülmektedir. son olarak şunu söyleyebiliriz ki kredi kartları insanların ihtiyaçlarını karşılamada snulmuş olan önemli bir enstrumandır. İhtiyaçlarını iyi belirleyen ve geliri doğrultusunda bunu devamlı olarak ayarlama yoluna giden kamu çalışanları kredi kartları sayesinde kendilerine gelir ve gider dengesini kuracak daha uzun bir zaman sağlayabileceklerdir.

KAYNAKÇA

Active Bankacılık ve Finans Dergileri , **Firmaların Kayıtdışı Faaliyetleri Çerçevesinde Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi Ve Kredi Tahsis Esasları**, MATAR Süreyya ve BAKTİR Ömer

AKALIN Uğur Selçuk, **Makro Ekonomik Modeller Ve İktisat Politikaları**, İstanbul: Set Yayınevi, 2003

AKDİŞ Muhammet, **Para Teorisi Ve Politikası** , İstanbul: BETA Yayınevi, 2001

Akson İşadamları Derneği, **Türkiye Ekonomisi 2004**, İstanbul: Akson Araştırma Raporları 2004

ALTUĞ Osman, **Banka İşlemleri Ve Muhasebesi**, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2000

ALTUĞ Osman, İstanbul Ticaret Gazetesi, Sayı 1587, (e.t. : 24 .11 .1989)

ALTAN Mikail, **Fonksiyonlar Ve İşlemler Açısından Bankacılık**, İstanbul: Beta Yayınları , İstanbul-2001

AREN Sadun, **100 Soruda Ekonomi El Kitabı**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1986

ATEŞ Derya, **Banka Kredi Kartı Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği Ve Ek Kart**, Ankara 2000

AVRALIOĞLU Zeki, **Üç Şehirde Tüketim Fonksiyonları**, Ankara: Fon Matbaası, 1976

Bankacılar Dergisi, “**Plastik Kart Sistemlerinin Bankalar Arasında Ortak Kullanılması**”, Sayı 32. ,Kasım 2000

BARAN Betül, **Kartlı Ödeme Sistemleri Yasal Boşlukları Ve Çözüm Önerileri**, Bursa, 1997

BAŞARAN Ethem, **Eğitim Psikolojisi**, 9.baskı, Ankara-1988

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, **Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu**, Şubat - 2004

Bankalararası Kart Merkezi, “İstatistiki Bilgiler” , **Pano Dergisi**, İstanbul: BKM Yayınları, Mayıs 1998, sayı 3

Bankalararası Kart Merkezi, “İstatistiki Bilgiler”, **Pano Dergisi**, İstanbul: BKM Yayınları, Kasım 1998 sayı 4

Bankalararası Kart Merkezi, “İstatistiki Bilgiler”, **Pano Dergisi**, İstanbul: BKM Yayınları, Mayıs 1999 , sayı 5

- Bankalararası Kart Merkezi, “İstatistiki Bilgiler”, **Pano Dergisi**, İstanbul: BKM Yayınları, Aralık 1999, sayı 6,
- Bankalararası Kart Merkezi, “İstatistiki Bilgiler”, **Pano Dergisi**, İstanbul: BKM Yayınları, Haziran 2000 sayı 7
- Bankalararası Kart Merkezi, “İstatistiki Bilgiler” , **Pano Dergisi**, İstanbul:BKM Yayınları, Aralık 2000 sayı 8
- Bankalararası Kart Merkezi, “Türkiye’de Sektörel Bazda Kredi Kartı İstatistikleri” **Pano Dergisi**, İstanbul: BKM Yayınları, Şubat 2003 ,sayı 11,
- Bankalararası Kart Merkezi, “Banka Kartı Kullanımı Yaygınlaşıyor”, **Pano Dergisi**, İstanbul: BKM Yayınları, Ocak 2004, sayı 13,
- Bankalar arası Kart Merkezi, **BKM A.Ş. Faaliyet Raporları**, İstanbul, 1991-2001;
- BELKIS Seval, **Kredilendirme Süreci Ve Kredi Yönetimi**, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Yayınları, 1990
- BERK Niyazi **Kredi Yönetimi**, İstanbul: BETA yayınevi, 3.baskı,2001
- BOCOCK Robert, **Tüketim**, Çeviren:KUTLUK İ. , Ankara: Dost Kitapevi, 1997
- BRANSON William H. , **Makro İktisat Teori ve Politikası**, Çeviren:KANYILMAZ İbrahim, İstanbul: Alfa Yayınları, 1995
- BUHUR Oğuzhan,**Tüketici Kredi Açısından Kredi Kartı Uygulaması**, Ankara: Seçkin Yayınları, 2004
- BÜYÜKŞEREN Y. ve ÖZER M, **İktisada Giriş**, Eskişehir: A.Ö.F. Yayınları, No:435, 2002
- ÇEKER Mustafa , **Kredi Kartı Uygulaması ve Özel Hukuk Açısından Kredi Kartının Hukuka Aykırı Kullanımı**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayın No ; 311, 1997
- DAVIS I Steven, **Excellence in Banking** , Çeviren Azer Önel ,Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları,1994
- DAVIS Fred, **Moda,Kültür ve Kimlik**, Çeviren: ARIKAN Ö., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997
- Devlet İstatistik Enstitüsü, “**Türkiye İstatistik Yıllığı**”, Ankara: DİE Yayınları, 2004
- DİNÇER Ömer ve FİDAN Yahya, **İşletme Yönetimine Giriş**, İstanbul: Beta Yayınları, 1999
- DİNLER, Zeynel, **İktisada Giriş**, Bursa: Ekin Yayınevi,2003

- DOĞAN İbrahim, “**Yüzbin Yeni Mağdur Geliyor.**”, Aksiyon Dergisi, Sayı: 496,
- DORNBUSCH, Rudiger ve FİSHER Stanley, **Makro Ekonomi**, Çevirenler: AK Salih ve diğerleri, İstanbul: McGraw- Akademi, 1998
- DÜĞER, Hakkı, **İktisada Giriş**, Kütahya, 1998
- GALBRAITH J. Keneth, **Ekonomi Kimden Yana**, Çev: ÇORAKÇI Belkıs ve HİMMETOĞLU Nilgün., İstanbul: Altın Kitaplar, 1990
- EREN Ercan, **Makro İktisat**, İstanbul: Avcıol Yayınları, 3.baskı, 2001
- ERKAN Hüsnü, **Ekonomi Sosyolojisi**, İzmir: Fakülteler Kitapevi, 1991
- ERÖZ Mehmet, **İktisat Sosyolojisine Başlangıç**, İstanbul: İstanbul Ün. Yay. No:2259, 1977
- ERSOY Ali Fuat ve BEYAZIT Ateş, **Tüketici Kredileri**, Mesleki Eğitim Dergisi, İstanbul, 1999
- FRIEDMAN Milton, **A theory of Consumption**, Princeton University Press, 1957
HİMMETOĞLU Nilgün , Altın Kitaplar, İstanbul, 1990
- <http://www.tcmb.com.tr> (e.t.: 21.09.2005)
- <http://www.maliye.gov.tr/apk/default.htm> “**Türkiye Ekonomisi. Pdf**”, (e.t.: 17.10.2005)
- <http://nkg.die.gov.tr/> “**nüfus ve demografi**” (e.t.: 17.10.2005)
- <http://www.bkm.com.tr/istatistik/index.html> (e.t.: 02.09.2005)
- <http://www.e-ticaretmerkezi.net> (e.t. : 13.05.2004)
- [http://www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app/dictionary.php/es.dict/düşük mal](http://www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app/dictionary.php/es.dict/düşük%20mal)
(e.t.: 26.02.2005)
- http://www.tempodergisi.com.tr/life_style/02154/ “**Cüzdandaki Sihirbazlar**”
(e.t.: 28.05.2003)
- http://www2.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=175162&dept_id=302
“**Alsak Alsak Kartla Ne Alsak**” (e.t.: 18.05.2004)
- <http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2003/02/17/ekonomi/ekonomi1.html>, “**Borç Yiğidin Kamçısı**”, (e.t. 17.02.2003)
- <http://www.alomaliye.com.tr> (e.t. : 06.09.2005)

<http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid~1@w~1@tarih~2004-09-03-t@nvid~463052,00.asp> “ **Kredi Kartının patladığı yok Müşteriden memnunuz**”
(e.t.: 03/10/2004)

ISIYEL Cavit, “**Kredi Kartının Tüketime Etkisi**”, Dünya Ekonomi – Politika Gazetesi, Kredi Kartları Eki, (e.t.: 6.11.1995)

İnfomag Dergisi, “**Kredi Kartı Kullanımı**” 2.09.2004

Devlet İstatistik Enstitüsü, “**İstatistiklerle Türkiye**”, Ankara: D.İ.E. Yayınları 2003

KEYNES. John .M. , **General Theroy of Employment Interest and Money**, London: Mc Millan Co Ltd, 1936

KOTLER Philip, **Pazarlama İlkeleri** , Çev.: MUALLİMOĞLU Nejat , İstanbul: Beta Milenyum Yayınevi, İstanbul,2000

“**Kredi Kartı İkinci Banka**”, Radikal Gazetesi, (e.t.:12.10.1999)

“**Kredi Kartı müşterisinin %2’ si sorunlu**”, Milliyet Gazetesi,, (e.t.: 03.09.2004)

LİPSEY Richard, PETER O.Stainer., **Economics**, New York, 1969

MIZRAK Zekeriya, “Hane halkı Tüketim Harcamalarının Yapısal Analizi Konya İli Örneği,” (Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005)

MUCUK İsmet, **Modern İşletmecilik**, İstanbul: Der yayınları, 1993

Özgür ve Bilge Dergisi, “**Çağın Morfini Kredi Kartları**” Yıl:1 Sayı:12

ÖZKAZANÇ Önder, **İktisadi Analiz**, Eskişehir: A.Ö.F. Yay no:528,1996

PARASIZ İlker, **Para Banka Ve Finansal Piyasalar**, Bursa: Ezgi Kitapevi, 7.Baskı, 2000

PARASIZ İlker,**Para Ekonomisi**, Bursa: Ezgi Kitapevi,1999

PEKİN Tefik, **Ekonomiye Giriş**, İzmir: Ege Üniv. İktisad ve Tic. Bil. Fak.Yay., 1978

REİSOĞLU, Seza ,**Bankalar Kanunu Şerhi**, Genişletilmiş 4.baskı, Ankara: Doğu Matbaacılık, 2000

SEVİLENGÜL Orhan, **Banka Muhasebesi** ,Ankara: Gazi, Kitapevi,3.baskı, 2001

SHAPIRO Edward , **Macroeconomic Analysis**, University of Toledo, 1978

SLATER Don , **Consumer Culture and Modernity**, Polity Pres, 1997

- SUNGUR Turgut, **Bankacılar İçin Banka Tekniği** , Ankara: Banka Ve Tic. Huk. Araştırma Enstitüsü, 1999
- ŞAKAR Hakan, **Bankalarda Kredilendirme Teknikleri**, İstanbul: Strata Yayıncılık, 1.Baskı. , 2001
- TAKAN Mehmet,**Bankacılık Teori Ve Uygulaması**,Ankara: Nobel Yayınları, 2002
- “Taksitli Alışveriş Çılgınlığı”**, Dünya Gazetesi, (e.t.: 17.11.2004)
- T.C. Maliye Bakanlığı, **“Yıllık Ekonomik Raporları”**, İstanbul,2004
- TEKİNALP Ünal, **Banka Hukukun Esasları**, İstanbul: Beta Yayınları, 1988
- TEOMAN Ömer,**Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması**,güncelleştirilmiş 4.baskı İstanbul: Beta Yayınevi , 1999
- TEVFİK A,TEVFİK G., **Bankalarda Finansal yönetime giriş**, İstanbul: TBB Yayınları No:203,İstanbul-1997
- TORLAK Ömer, **Tüketim**, İstanbul: İnkilab Yayınları, 2000
- Türkiye Bankalar Birliği **“ TBB kamuoyu açıklaması”** 27-12-2004
- UÇAR Mustafa, **Banka Muhasebesi**, İstanbul: Beta Yayınları,1999
- WALLACE C Peterson, **Gelir İstihdam ve Ekonomik Büyüme**, Çeviren ; Güllap Talat, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1994
- Yapı Kredi Bankası,**Türkiye’ de Bireysel Bankacılığın 3.yılı**, İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, 1991
- YETİM Sedat ,**Kredi Kartları Ve Tüketici Kredileri**, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları,1997
- YILMAZ Eyüp, **Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri**, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2000
- TAŞ Dilek, **”Alışveriş Kolaylaştıran Kartlar”**, Milliyet Gazetesi, (e.t. 29.07.2000)
- ZARAKOLU Avni, **Para ve Kredi Bilgisi**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Bankacılar Serisi No:5,1987,
- ZARAKOLU, Avni, **İktisat İlminin Temel İlkeleri**, Ankara,1971

EKLER

KREDİ KARTLARININ TÜKETİM HARCAMALARI ÜZERİNE ETKİLERİ

Bu anket, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı için hazırlanan tez çalışmasının bir parçası olarak düzenlenmektedir. Ankete vereceğiniz cevaplar sadece bu çalışmamızda kullanılacak olup bilgileriniz tarafımızda gizli kalacaktır.

HAZIRLAYANLAR: Yrd.Doç.Dr. Mikail ALTAN , Öğr.Gör. İ.Emre GÖKTÜRK

1- Cinsiyetiniz	☐ 1 Erkek ☐ 2 Bayan	2- Medeni durumunuz ?	☐ 1 Evli ☐ 2 Bekar
3- Yaşınız?	☐ 1 15-24 ☐ 2 25-34 ☐ 3 35-44 ☐ 4 45 ve üstü	4-Çocuğunuz varmı?	☐ 1 Evet ☐ 2 Hayır
5- Arabanız var mı?	☐ 1 Evet ☐ 2 Hayır	6- Oturduğunuz ev kendinize mi ait?	☐ 1 Evet ☐ 2 Hayır
7- Bakmakla yükümlü olduğunuz aile birey sayısı kaçtır ?	☐ 1 0-3 ☐ 2 4-6 ☐ 3 7-9 ☐ 4 10 ve üzeri		
8- Eğitim durumunuz?	☐ 1 ilkokul ☐ 2 ortaokul ☐ 3 lise ☐ 4 yüksekokul ☐ 5 üniversite ☐ 6 lisansüstü (y.lisans/doktora)		
10- Ailenize giren aylık toplam gelir miktarı ne kadardır ?	☐ 1 0-500 ☐ 2 501-1000 ☐ 3 1001-1500 ☐ 4 1501-2000 ☐ 5 2001 ve üstü		
11- Ailenizde kaç adet kredi kartı kullanılmaktadır?	☐ 1 kullanmıyoruz ☐ 2 1 kart ☐ 3 2 kart ☐ 4 3 ve daha fazla		
12- Kredi kartlarınız ile aylık ortalama hangi düzeyde harcama yapıyorsunuz?	☐ 1 0-500 ☐ 2 501-1000 ☐ 3 1001-1500 ☐ 4 1501-2000 ☐ 5 2001 ve üzeri		
13- Ekstreniz size ulaşmadan önce, aylık toplam harcamalarınızı hesapladığınız mı ?	☐ 1 her zaman ☐ 2 genellikle ☐ 3 bazen ☐ 4 hiç		
14- Toplam harcamalarınızın ne kadarlık kısmını kredi kartı ile yapıyorsunuz ?	☐ 1 %20 altı ☐ 2 %20-40 ☐ 3 %41-60 ☐ 4 %61-80 ☐ 5 %81-100		
15-Kredi kartı ile yaptığınız harcamaların ödemelerini nasıl yapıyorsunuz ?	☐ 1 tamamını kapatırım ☐ 2 ödeyebildiğim kadarını kapatırım ☐ 3 asgari tutarı kapatırım ☐ 4 genellikle kredilendiririm		

16- Kredi kartlarının tüketim harcamalarınızı nasıl etkilediğini lütfen işaretleyiniz.

HARCAMA GRUBU	Çok azalttı (1)	Azalttı (2)	Değişmedi (3)	Artırdı (4)	Çok artırdı (5)
Gıda (ekmek,et,balık,süt mamülleri, yağlar, sebze, meyve,şeker,çikolata,içecekler,diğer gıda ürünleri)	☐	☐	☐	☐	☐
Giyim (kumaşlar, giyim eşyası, kuru temizleme, ayakkabı, giyim eşy. ve ayakkabı tamir ve bakımı, diğer giyim harcamaları)	☐	☐	☐	☐	☐
Konut, su, elektrik harcamaları (kira bedeli, badana,boya,ev tamirati, su,atıkçöp, kanalizasyon, elektrik, su ve elektrik tesisat döşeme ve tamirati, ısınma giderleri (kömür,doğalgaz,v.b.))	☐	☐	☐	☐	☐
Mobilya ve Ev Bakım Hizmetleri (mobilya,halı, mefruşat, yer döşemeleri, ev tekstili (yorgan, yastık, perde v.b.) , ev aletleri (buzdolabı, fırın, televizyon, klima,küçük ev aletleri v.b.), züccaciye (bardak kaşık,çatal, sürahi v.b.),ev bakımı(deterjan , gündelikci ücreti v.b.))	☐	☐	☐	☐	☐
Sağlık Harcamaları (ilaçlar,sağlık ürünleri doktor,tahlil,iğne, ameliyat,röntgen, tomografi v.b.)	☐	☐	☐	☐	☐
Ulaştırma (araç satın alımı, araba aksesuarı, araç tamir bakım, şehir içi ve dışı ulaşım (otobüs, tren,uçak v.b.))	☐	☐	☐	☐	☐
Haberleşme (posta hizmetleri (mektup,kargo, telgraf) iletişim cihazları (telefon,faks,cep telefonu) telefon,internet,kablolu yayın hizmet bedelleri v.b.))	☐	☐	☐	☐	☐

HARCAMA GRUBU	Çok azalttı (1)	Azalttı (2)	Değişmedi (3)	Artırdı (4)	Çok artırdı (5)
Eğlence hizmetleri (gazete, kitap,dergi, gezi, tatil,ziyaret giderleri, kültür ve sanat hizmetleri (sinema, tiyatro,maç v.b.) eğlence ile ilgili malzeme alışları (fotoğraf makinesi,bilgisayar, cd,kaset v.b.))	☐	☐	☐	☐	☐
Eğitim hizmetleri (anaokulu,ilköğretim, ortaöğretim , üniversite dersane,kurs, sertifika v.b. eğitim masrafları)	☐	☐	☐	☐	☐
Lokanta ve oteller (dışarıda yenilen yemekler (lokanta restaurant v.b.) konaklama (otel,motel ,misafirhane v.b.))	☐	☐	☐	☐	☐
Çeşitli mal ve hizmetler (kişisel bakım (kuaför,berber,diş macunu), bebek harcamaları, sigorta, sosyal harcamalar (hediyeler,bağış, zekat fite,kurban v.b.) diğer sosyal harcamalar)	☐	☐	☐	☐	☐

17- Lütfen aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı belirtiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Fikrim yok (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle katılıyorum (5)
Kredi kartı kullanımı gereklidir.	☐	☐	☐	☐	☐
Kredi kartı kullanımı tüketim harcamalarımı artırmaktadır	☐	☐	☐	☐	☐
Kredi kartı kullanmama rağmen tüketim ihtiyaçlarımı tam anlamıyla karşılayamıyorum	☐	☐	☐	☐	☐
Birden fazla kredi kartı tüketim harcamalarını artırır.	☐	☐	☐	☐	☐
Kredi kartı kullanmadan önce harcamalarım daha düşüktü	☐	☐	☐	☐	☐
Kredi kartı zorunlu tüketim harcamalarını artırır.	☐	☐	☐	☐	☐
Kredi kartı lüks tüketim harcamalarını artırır.	☐	☐	☐	☐	☐
Kredi kartı kullanımı borç yükünü artırır.	☐	☐	☐	☐	☐
Kredi kartı kişilerin düzensiz harcama yapmalarına neden oluyor.	☐	☐	☐	☐	☐
Kredi kartı limitinin yüksek olması tüketim harcamalarını artırır.	☐	☐	☐	☐	☐
Kredi kartına uygulanan taksitli satış tüketim harcamalarını artırır	☐	☐	☐	☐	☐
Kredi kartlarına uygulanan taksitli satış imkanları borç yükünü artırıyor.	☐	☐	☐	☐	☐
Kredi kartı kişilerin satın alma gücünü artırır	☐	☐	☐	☐	☐
Kredi kartı kullanımı kişilerin refah seviyesini artırır	☐	☐	☐	☐	☐
Kredi kartları tasarruf etme imkanı sağlar	☐	☐	☐	☐	☐
Kredi kartları bir sosyal statü göstergesidir.	☐	☐	☐	☐	☐
Kredi kartı faiz oranlarındaki azalış tüketim harcamalarını artırır.	☐	☐	☐	☐	☐

Zaman ayırarak bu çalışmaya katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederiz.